

קובץ גליונות

פרשת בראשית

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ה
- דרכי החיזוק
- פניני השוקי חמד
- שיעור חומש
- תורת רבותינו
- מיב חיים
- שאל אביך ויגדך
- אוצרות פרי חיים
- דובב שפתים
- גאון יעקב
- דברי אמת
- נפשו גהלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן
- מסביב לשולחן

הגאון הגדול רבי אברהם
ב"ר אליהו משה גנחובסקי זצ"ל
נלב"ע כ"ה תשרי תשע"ג תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרב ד"ר משה רוטשילד זצ"ל
מייסד המרכז הרפואי "מעייני הישועה"
והמרכז לבריאות הנפש "מרבבה דעת"
נלב"ע כ' תשרי תשע"ט
תנצב"ה

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

לעילוי נשמת
הר"ר ישראל צבי ב"ר חיים אהרן
ז"ל
גלב"ע כ"ה תשרי תשע"ח
תנצב"ה

להקדשות ע"ג הקובץ
או המעונינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם

ובכל עניני הקובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.allvonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

שהשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לידידינו היקרים
המסייעים רבות בהפצת הקובץ גליונות
במקומות מגוריהם ברחבי הארץ

הר"ר צבי יצחק מונק - אשדוד - לנישוואי הבן
הר"ר נתנאל גרוס - זכרון יעקב - לארוסי הבת
הר"ר יואל פינהלדר - פתח תקוה - לארוסי הבת
הר"ר ישראל גולדברג - גבעת שאול - לבר מצוה לבנו
הר"ר יעקב קניגסבוך - זכרון יעקב - לבר מצוה לבנו
הר"ר אליהו פרץ - אופקים - לבר מצוה לבנו
הר"ר אברהם מבשב - בת ים - להולדת הבן
הר"ר יחיאל לוי - נוה יעקב וישיבת מיר - להולדת הבת
הר"ר הלל מן - בני ברק כולל בית הלל - להולדת הבת
הר"ר יוסף צבי רינהולד - רמת שלמה - להולדת הנכדה
הר"ר ישראל דרדק - קרית ספר - להולדת הנכד

יהי רצון שהשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה

מערכת 'קובץ גליונות'

יו"ל בסיוע: יתרות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות, או בטלפון:
נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה- 486 **קהילות** 073-2757000 שלוחה- 4311
או בהעברה לבנק מרכנתיל-17 סניף: 745 מס' חשבון: 71262 ע"ש קובץ גליונות

ד' חשון	נח	י"א אדר א'	תצוה	י"ט סיון	שלח
י"א חשון	לך לך	י"ח אדר א'	כי תשא	כ"ו סיון	קרח
י"ח חשון	וירא	כ"ה אדר א'	ויקהל	ג' תמוז	חוקת
כ"ה חשון	חגי שרה	ב' אדר ב'	פקודי	י' תמוז	בלק
ב' כסלו	תולדות	ט' אדר ב'	ויקרא-זכור	י"ז תמוז	פינחס
ט' כסלו	ויצא	ט"ז אדר ב'	צו	כ"ד תמוז	מטות
ט"ז כסלו	וישלח	כ"ג אדר ב'	שמיני - פרה	ב' אב	מסעי
כ"ג כסלו	וישב	א' ניסן	תזריע	ט' אב	דברים
ל' כסלו	מקץ - חנוכה	ח' ניסן	מצורע-שבת הגדול	ט"ז אב	ואתחנן
ז' טבת	ויגש	ט"ו ניסן	חג הפסח	כ"ג אב	עקב
י"ד טבת	ויחי	כ"ט ניסן	קדושים	ל' אב	ראה
כ"א טבת	שמות	ו' אייר	אמור	ז' אלול	שופטים
כ"ח טבת	וארא	י"ג אייר	בהר	י"ד אלול	כי תצא
ו' שבט	בא	כ' אייר	בחוקותי	כ"א אלול	כי תבוא
י"ג שבט	בשלח	כ"ז אייר	במדבר	כ"ח אלול	נצבים - ראש השנה
כ' שבט	יתרו	ה' סיון	נשא - חג השבועות	ו' תשרי	וילך - שבת שובה - יו"כ
כ"ז שבט	משפטים	י"ב סיון	בהעלותך	י"ג תשרי	האזינו - חג הסוכות
ד' אדר א'	תרומה				

לכל הקוראים
והלומדים החשובים
שליט"א

לקראת השנה
החדשה
הקדישו ע"ג הקבצים
את יקיריכם באחת
מושבתות השנה

ותזכו להיות שותפים
בזיכוי הרבים הגדול
להגדיל תורה
ולהאדירה.

גיליון מס' 301 פרשת בראשית
תשע"ט שנה שישית

גליון זה יוצא
לע"נ סבתי האשה הצדקנית
מרת אסתר בת ר' דניאל ע"ה
נלב"ע כ"ד תשרי תשנ"ב
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פשט על הפרשה

"בראשית" (א,א)

מד"ר פ"א בראשית בזכות חלה שנקראת ראשית. יל"ע למה דוקא חלה וי"ל דאמרינן בעירובין י"ח בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים וא"כ צריך שיהיו מצות מיוחדות לאשה כמו לאיש וליכא אלא ג' נדה חלה והדלקת הנר, ונדה לא הי' אז כמ"ש שם דף ק' שזה מקללות חוה והדלקה"נ הוא דרבנן ולא נשאר אלא חלה [ואע"ג דגבי חלה לנשים אמרו ביר' הטעם לפי שהיא טימאה חלתו של עולם וזה הי' רק אחר החטא יש עוד טעמים למה חלה נמסר לנשים ועי' רע"ב פ"ב דשבת מ"ו].

עוד שם במדרש בזכות ג' דברים שנקראו ראשית חלה מעשרות וביכורים, ויש לפרש דהכוונה כמו שבהפרשת חלה מעשרות וביכורים שמפריש חלק קטן מהפירות ומתקן בזה את כל השיריים לדונם שנעשה בהם מצות חלה ומעשר וביכורים כמו כן הצדיקים אע"פ שהם חלק קטן מהעולם מקיימים את העולם כולו דנחשב העולם בכללו שיוצא ממנו טוב על ידי הצדיקים שבו עי' עירובין י"ג ב' ובתוספות.

והא דלא חשיב ראשית הגז דאיכרי גם כן ראשית יש לבאר ע"פ הרמב"ם (פ"י מביכורים ה"ה) שמצות ראשית הגז הוא כדי שיהיה להכהן ממה לעשות בגדים [וכ"מ במשנה חולין קל"ה א' כדי לעשות ממנו בגד וכו'] וא"כ בשעת בריאת העולם שעדיין לא הי' צורך בבגדים עד אחר החטא ל"ש מצות ראשית הגז.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"ד"ר רבי משה רוטשילד זצ"ל"

בשבת חול המועד האחרון, נסתלק מעמנו איש החסד המופלא, מלא בתורה ויראת שמים ודקדוק ההלכה הר"ר ד"ר משה רוטשילד ז"ל, הוא הגבר הקים בעשר אנציות ובנה בטירה יתירה שא"א לתאר את בית הרפואה הידועה בכל העולם 'מעניני הישועה'. בין זכויותיו הרבים בהקמת בית החולים, זכה לשמש ולסיע ברפואה למרן ראש גולת ישראל בעל הקהילות יעקב זיע"א, שבשנותיו האחרונות ידע הרבה חולי ומכאוב, ואותו קדוש לא הסכים להתרפאות בידי רופא שאינו שומר תורה ומצוות או רופא שאינו מאמין בחי"ס, ונתן אימון מלא בד"ר רבי משה ז"ל.

ובנו רבנו הגדול מרן שליט"א, דיבר כמה פעמים על הסייעתא דשמיא העצומה שזכה לה, וסייע לו בכל מאודו.

כשפתח את בית החולים, היו הרבה ששחקו ולעגו לו, אבל מרן שליט"א עודד אותו ואף סייע לו ממש בהרבה ענינים. במשפחת רבינו שליט"א מספרים את הסיפור הבא:

כשאתה הנכדות הגדולות של רבינו שליט"א עמדה לפני לידה, באותו זמן נפתח בית החולים, היא שאלה את רבינו אם כדאי ללדת שם או כיון שזה חדש אולי הרופאים אינם בקיאים וכו' ועוד הששות, רבינו שליט"א דחה את הכל והוסיף לה, את תראי, שבסוף לא יהיה לך אפילו חדר ללון בו... דברי רבינו אז היו פלא מוחלט כי בקושי נשים הסכימו ללדת בבית החולים.

כמוכן, שבסוף לא נפל מדברי רבינו שיערה אחת ארצה. כשהגיעה עיתה ללדת היה זה ביום כיפור, והיה עומס גדול מאוד ומכיון שלא היו הרבה חדרים, לא נותר עבורה חדר והיא נשארה לנח אהרי הלידה בפרוודור עד לאחרי יום כיפור...

הד"ר רוטשילד לא זו כמלא הנימה מבלי לחיוועין בגדולי ישראל, והקים בבית החולים את וועד רבני ההלכה בראשות גדולי ישראל שיקבעו בכל צעד ושעל כיצד לנהוג.

ושנים רבות היה מורה רבנו שליט"א בעל פה ובכתב שמי שגזל ואיני יודע ממי, יעשה בהם צרכי רבים ואמר שאם תורמים לבית החולים של ד"ר רוטשילד זה בודאי צרכי רבים.

ולפני תקופה, כשרבינו נאלץ לשהות במעיני הישועה, כל כמה שעות היה מגיע ד"ר רוטשילד, ממרומי גילו, לדרוש בשלום רבינו. לא פעם היה רבינו שואל אותו על תרופה פלוגית אם היא מוכרחת, וככל היוצא מפיו של הד"ר, עשה רבינו. כמו כן היה הד"ר פוקד על שומרי בית החולים לבל יתנו להכניס אל רבינו אנשים כי הוא מוכרח מנוחה מוחלטת.

ובסוכות כשנפל ד"ר רבי משה ז"ל למשכב, שמע מזה רבינו ונצטער מאוד. ובתחילת חול המועד השתתף רבינו בשמחת בית השואבה שנערכה ע"י המרכז הרפואי ולאחמ"כ טרח רבינו ועלה למחלקה בה היה מאושפז כדי לבקר.

בליל שבת חוה"מ כשקם רבינו ללמוד כהרגלו, שאל לפתע את נכדו שעמד סמוך אליו, מה שלום ד"ר רוטשילד, האם הוא עוד חי. והוסיף, הלמתי עליו. והנכד השיב שלא שמעו כלום ומקום שכן. ואחרי כמה שעות נודע שנלב"ע.

ובמוצאי שבת קודש התקיימה הלוייתו וכבוד גדול עשו לו במותו, שילוחו בבגדי חג אלפי אלפי ישראל ובראשם רבינו שליט"א.

מערכת 'דברי שי"ח' מבכה באופן אישי את גודל האבידה לכלל ולפרט. זכינו בכל שבוע לשלוח את הגליון דברי שי"ח, יחד עם ה'קובץ גליונות' המפורסם, לד"ר רוטשילד ז"ל שהיה מעיין בזה באופן עקבי כל שבוע, (ואף זכה ללמוד ולעיין בקובץ האחרון שיצא אהג הסוכות) וכן לשלוח למרכז הרפואי בכל שבוע עשרות קבצים כדי לשמח את החולים המאושפזים שם.

המקום ינחם אתכם ואת כל המשפחה בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

בברכת עט 808 וחורף בריא
8167816 קבצ

הוראות ועצות בענין גיל הנישואין

"ויאמר אלוקים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה"

גיל הנישואין הוא נושא רחב בהקיפו ועתיק יומין בהכרעותיו, דור דור ודורשיו.

בחור בן שמונה עשרה שנה הלומד בישיבת... מעוניין לגמור שידוך, והנהלה אמרה לו שאם יבוא בברית האירוסין יאלץ ללכת מהישיבה.

מנהג ההנהלה, זו עוולה גדולה מאד. ואם הייתה אפשרות היה צריך לגזור על כך תענית. ובגמרא עירובין דף סג: מבואר שיהושע נענש על שביטל פ"ר לילה אחד מישראל.

ועוד אמר רבנו בהזדמנות. נכדי שיחי' לומד בישיבת... ובא כעת בברית האירוסין, והוא צעיר, הם שלחוהו מהישיבה, זו עוולה גדולה. וגם חמי [שליט"א] סובר שאין זה על פי דין, ומעולם לא היה דבר כזה בישיבות של פעם. ואכן זו עוולה גדולה.

בפרט כאן שדובר עם ראש הישיבה קודם לכן כי הוא הולך להתארס ושתק, ושוב למחרת אמר לו כהנ"ל. אסור לקבוע כלל שמי שמתארס מוקדם נזרק מהישיבה. כל דבר לגופו. אם רואים שלא טוב לו, אז שלא ישא אשה, אבל לא לקבוע את זה ככלל.

אמרת. המשגיח זצ"ל מפוניבז' התנגד מאד בשעתו להינשא מוקדם ומרן הרב שך זצ"ל גם היה בדעה כזו. בסוף ימיו שינה קצת את דעתו. ולכאורה, ימינו אינם דומים לישיבות של פעם (שהזכיר רבנו), כי בעבר הרוח הייתה להינשא מאוחר יותר ומי שנשא מוקדם היה משונה, ואם כן לא ימשכו אחריו, היום לא מתחננים מאוחר וממילא אם יקדימו עוד זה מושך אחרים, בפרט שאת הטובים חוטפים וממילא הם גוררים אחרים. כמו כן, כל כך הרבה גיטין יש היום כי הם מתחננים צעירים מאד ואינם יודעים כיצד להתנהג, ולכן הרוח בישיבה לא למחר. אבל יש ישיבות שכן מתנהגים כנ"ל שכל ענין לגופו, ואם בחור מתייעץ ורואים שהוא צריך זאת, יסייעו לו.

חתן אחותי הרבנית ברזם, התייעץ עם מרן הרב שך האם לגשת לשידוך, והוא שאל אותה [בתמיהה] מדוע הוא ממחר להשתדך, וענהו שמדובר במשפחת ברזם והגיב: על כך לא דיברתי. כמה בנות ישראל כאלו יש? אה"נ, אבל צריך להורות כל דבר לגופו, אם זה לא טוב לו, שלא יתנו לו, אך אם טוב לו מדוע שיעצרוהו. וענין הגיטין לא שיק להקדמת הנישואין, גם בחור בגיל בן 20 ומעלה שמתחנן, יכול להתגרש למחרת.

ושוב, בעקיפין, אודות גיל הנישואין, י"ד סיון תשנ"ט. יהודי שואל: בני מצוין גדול ועדיין לגדולות, וישן בבית על פי מה שייעץ הגרמ"ל (שליט"א) ועתה יש לנו אפשרות לבחור עם מי לישון, והוא היה מעדיף לישון בישיבה, כי הדרך לבית גוזלת ממנו כל יום חצי שעה, וגם שרוצה להיות כולו בישיבה.

אין אפטרופוס וכו' ואפילו בבחורים הטובים ביותר. ולכן, אם הוא לומד חוץ לעיר אין ברירה וישן בפנימיה, אבל בעיר אין עצה וישן בבית. ע"כ. (להלן בפרשת וירא, ישנה הוראות על שינה בפנימיה). אבל הרי הוא כבר בן 18 ויכול לחתנו כבר.

החזון איש רצה לחתן אותי בן 17.5. אם הוא לא מלאך זה מפריע (מה שלא מתחנן) וכן הייתה דעתו של אבא זצ"ל. רק שבדרך כלל אני מייעץ שאם הוא לומד לא כל כך טוב - שילמד עוד בישיבה, אבל אם לומד טוב - אדבא הוא ילמד אחרי החתונה גם כן.

האם נכון כי מרן הרב שך (שליט"א) לא סבור כך? זה לא נכון תלוי באיזה שידוך מדובר. בשעתו דיברו לבת אחותי בחור והוא הלך לשאול את מרן הרב שך [שליט"א], ואמר לו: למה לך שידוך, שב ולמד בישיבה, וכיון שאמר שהמדובר על אחותי, אמר לו: **אם כן, על זה לא דיברתי.**

אשה, שכל רצונה רק שבעלה ילמד תורה, הנישואין לא יפריעו בלימוד התורה, וגם אני למדתי טוב יותר אחרי החתונה, כי קודם דיברו על שידוכים, אף שלא כל כך הטרידוני בזה, אבל בכל זאת חושבים בכך, ואחרי החתונה פנויים ללימוד לחלוטין.

בהזדמנות אחרת נשאל רבנו: אמא של רבנו התעסקה בכל ענייניו ממש, וא"כ איזו טרדה יכלה להיות שמחמתה לפני החתונה למד פחות טוב? הייתי צריך לנסוע וזה בכל זאת הפריע [לנסוע הלך וחזר מהישיבה בפ"ת לבית].

(כל משאלותיך)

"ויברך אתם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו ומלאו את הארץ" (בראשית א, כח)

סגולות שאמר רבינו לזש"ק

- לעשות שילוח הקן (תנחומא תצא) והוא סגולה גם לשידוך.
 - להתפלל בקבר רחל.
 - יתפללו בשונם במקום שנענה בו אלישע כשהיה אצל האשה השונמית.
 - למצוא אדם שהוא מן הנעלבין ואינם עולבין ולבקש ממנו ברכה.
 - שתיית חמין במוצאי שבת. [וכך מייעץ רבינו לחשוכי בנים כסגולה להפקד, ושאלו לרבינו האם מקורו מגמ' שבת דף קיט: וכן דלפי זה האם גם רחיצה בחמין במוצ"ש ואכילת פת חמה במוצ"ש הם סגולה להיפקד
 - לשתות יין (ולא מיץ ענבים) בהבדלה במוצ"ש (ע"פ גמ' שבועות י"ח ע"ב).
 - לשים המיטות בין צפון לדרום וראשה בצפון (גמ' בברכות ה' ע"ב ואם לאו אשתו יולדת נפלים).
 - לכתוב ולהדפיס חידושי תורה (ע"פ גמ' חולין דד"ת נקראים פרי בטן).
 - לבדוק המזוזות (חזו"א).
 - לשלם עבור מלמד ללמד לילד אחר (מדרש רבה).
 - לומר לכהן לכוון עליו בברכת כהנים (שמו ושם אמו).
- והאם כל זה סגולה גם לאשה וכתב רבינו בתשובה "כן".
- לגדל זקן.
 - לקבל שבת יותר מוקדם.
 - לענות אמון יהא שמיה רבא בכל כוחו.
 - ללמוד עם אשתו הלכות שבת.
 - ייעץ רבינו ליהודי חשוך בנים לעלות לארץ ישראל וב"ה לאחר שעלה נפקד (ע"פ דברי הג"מ יבמות דף סד. שישבו א"י אינו עולה מן המנין, וכתב שם רש"י "...דלמא משום עוון חוצה לארץ הם עקורים").
 - (רשימות אלו ע"פ הספרי: סדור שיח תפילה, מנחת תודה, ומלאו את הארץ, וחלקם שמענו בע"פ מרבינו שליט"א)

אחת הסגולות שהובאו כאן, שהיה מרן הסטייפלר זיע"א ממליץ עליה לפקידה בזש"ק והוא ללכת להתפלל במקום בית השונמית בכפר "שונם" שנקרא כיום" סולם, ואף רבינו שליט"א היה שם כמה פעמים. וכן שולח עד היום רבים להתפלל ויש במקום ישועות גדולות להפקד בזש"ק, מכיון ששם בודק הנביא אלישע את האשה השונמית, ונולד שם חבוק הנביא ואף שם החיה אותו הנביא אלישע, (ואף מרן ראש הישיבה הגרמ"ל שטיינמן צדוק"ל המליץ על סגולה זו). כפי שערכנו בשנים קודמות תפילה מיוחדת במקום זה בשליחותם של הקוראים שהעבירו אלינו את השמות של המצפים להושע (וב"ה קיבלנו כמה וכמה מכתבי תודה על זוגות שנושעו לאחר התפילה המיוחדת שנערכה שם) כל המעוניינים שיוזכר שמם במקום זה מוזמנים לשלוח למערכת "דברי של"ח" את שמות בני הזוג עם שמות ההורים, וא"ה כמה שליחים תלמידי חכמים יעלו במיוחד בעבורם להזכירם במקום מסוגל זה. (ניתן לשלוח במייל או בפקס הרשומים כאן).

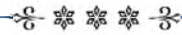
לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

נראה גונב במצלמה,

וטען שזה לא הוא אלא אחר שדומה לו מאד
וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו
נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה (ב-ז).

שאלה: בעל חנות שנגנב לו סחורה יקרה. בחנות מותקנת מערכת מצלמות המצלמות את כל הנעשה בחנות, בעל החנות בדק במצלמות, וראה איך שראובן לוקח סחורה ומסתכל ימינה ושמאלה, ודוחף את הסחורה לשקית ויוצא מהחנות בלא לשלם, בעל החנות נגש לראובן, ושואלו למה גנבת מחנותי, ראובן הכחיש כל קשר לגניבה, וכשהראה לו את התמונות מהמצלמה, טען אמת שהדמות בתמונה נראית כמותי, אך זה לא אני אלא אחד שדומה לי ממש. ועתה שואל בעל החנות, האם יש מציאות כזאת, ששני אנשים ידמו אחד לשני בכזה דיוק, והאם מותר לי למוסרו לשלטונות על סמך התמונות?

תשובה: נאמר בסנהדרין (דף לח ע"א) תנו רבנן להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה, אבל הקדוש ברוך הוא טובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו. ולכאורה לאור זאת אין לחשוש בזה ומותר למוסרו לשלטונות. והנה בשו"ת נודע ביהודה (מהדוריק אה"ע סימן סה) נשאל על מעשה באשה עגונה בעיר פין, שישבה בחנותה, ונכנס אליה אדם, ונדמה לה שזה בעלה, והלכה לרב והביאו את האישה והכירה אותו היטב, ואמרה סימנים בגופו, וגם כל בני העיר הכירו אותו בטביעות עין שזה האישה הוא פלוני בן פלוני מילדי קהלתם בעל האשה הזאת. והאישה מתחילה כיחש, עד שדברו עמו וביקשו ממנו שיתן גט, והודה שהוא בעל האשה הזאת וגירשה.

אחר זאת הלך משם לפרעמסלא, ושם הכירה אותו אשה אחת עגונה שהוא בעלה, וגם כל העיר הכירו שהוא מילדי קהלתם פלוני בן פלוני בעל האשה מפרעמסלא, וגם האישה הודה שהוא מפרעמסלא, ואשה זרה שאינה אשתו גירש בק"ק פין בשביל מעות שקיבל בעד הגירושין.

ועתה באו שני הבתי דינים, וכל אחד טוען שהגט שלו הוא הנכון, ולאחר אריכות דברים בזה, כתב הנודע ביהודה שזה דוחק לומר שמה שאמרו בסנהדרין (דף לח ע"א) אין הקב"ה טובע שנים בחותם אחד הוא רק על הרוב, שא"כ למה עדים שהוכחו לוקין כשבא הרוג ברגליו, אכתי כיון דתרי נינהו ודאי לא משקרי, ובודאי נודמן עוד אחד שהיה לו טביעות עין כזה וא"כ למה ילקו והם אמת העידו, אלא ודאי דדבר זה אי אפשר כלל. ומעשה דשתי אחיות התם הכהן לא עלה בדעתו לזה ולא רמי עליה למידק, ואפילו על הבעל לא רמיא, ואילו הוו דייקי שפיר בודאי היה איזה הפרש כל דהו. אבל כאן בעובדא דידן שבני פרעמסלא ובני פין אכתי עומדים כל אחד בהכרתם אף ששמעו ההכחשה, א"כ שפיר דייקי ואי אפשר שיודמנו. ולכן סיים ששני הנשים הם עדיין בחזקת אשת איש.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סימן פח) תמה על הנודע ביהודה

שלא הביא את הירושלמי (יבמות פט"ו ה"ד) שכתבו שאשה הנשאת על פי שני עדים, ובא בעלה אין אוסרין אותה, אלא אומרים לו שהוא אחר, ואע"פ שקלסתר פניו דומים לבעלה, ועיי"ש שאפילו אם היה אדם מפורסם, יש לומר שנודמן אדם כזה מפורסם מסוף העולם, שכיון שיצאה בהיתר ע"פ שני עדים שוב אינו נאמן אע"פ שבא בעצמו. ולכן כתב המהרש"ם שיש אנשים שדומין קצת זה לזה, אלא שיש קצת הפרש להמכיר ויודע ומתבונן היטב, ולכן מהני הטביעות עין להעיד ולהתיר אשתו. ושוב כתב (שם סימן קנז) שזה מיעוטא דמיעוטא, ואין לחוש לזה כלל גם באיסור אשת איש, וסומכין על עדות הכרה בטביעות עין כשרואה הפנים.

ובענינו נראה שכיון שזה מיעוטא דמיעוטא ששני אנשים דומים זה לזה, מותר למוסרו לשלטונות, ועוד שכתב הפתחי תשובה (חרי"מ סימן עה ס"ק יט) שכשיש כמה אומדנות המוכיחות שאחד ממשרתיו גנב, מותר לכפותו עד שיודה.

ואף שהפתחי תשובה הביא תשובת פנים מאירות, וסיים שם, שדוקא להלקות, אבל לא למוסרו לערכאות, יעו"ש שמיירי בערכאות של עכו"ם שיכולים להמיתו, אבל בערכאות שאינם מחמירים כל כך עם הגנבים, יעוין בחשוקי חמד בבא מציעא (דף פג ע"ב), שאם אינו רוצה להחזיר הגניבה, שמתר למוסרו לשלטונות. ואם כן גם בענינו לא גרע מאומדנא דמוכח, שמותר למוסרו לשלטונות כדי שיודה, ועדיין צריך עיון. (חש"ח סנהדרין לח ע"א).

ביטל את האולם הזול, ועשה את

החתונה באולם היוקרתי, האם ישלם דמי ביטול
ויפל ה' אלוקים תרדמה על האדם ויישן ויקח אתחת
מצלעתיו ויסגר בשר תחתנה (ב-כא).

שאלה: חתן יתום הזמין אולם זול לחתונתו לפי האמצעים שעמדו לרשותו, כשבוע לפני החתונה, נודע לחתן שיש גביר גדול העושה חתונה באותו תאריך שהוא עושה, וגביר זה מעונין לשלם את החתונה של עשרה חתנים יתומים, שמתחתנים באותו יום, אבל בתנאי... שיעשו את החתונה באולם יוקרתי.

לבעל האולם שהבחור כבר הזמין את החתונה, יש גם אולם יוקרתי, ולכן החתן נגש לבעל האולם, וסיפר לו את הסיפור, ואמר לו אני מבטל את האולם הזול, ואני מבקש להזמין את האולם היוקרתי, בעל האולם הסכים, ואמר לו שבאולם היוקרתי הכול יקר יותר בעוד חמישים אחוז, החתן הנהן בראשו, ואמר לבעל האולם ממילא הגביר ישלם את הכל.

לאחר החתונה כאשר החתן בא לשלם את כל ההוצאות, הבחין שהוא צריך לשלם עוד אלף דולר, נוסף על מה שסיכמו, שאל את בעל האולם מה קרה, אמר לו בעל האולם, זה עבור דמי הביטול של האולם הזול, כמו שסיכמנו מראש, שאם תבטל את האולם, תשלם לי דמי ביטול.

החתן זועק, זה גניבה, הרי רק הרווחת ממה שבטלתי, השיב בעל האולם, אבל אם לא היית תופס את האולם

הפשוט יותר, הייתי עושה לך באולם המפואר, ולחתן אחר באולם הפשוט, והרי אנשים ביקשו לתפוס את האולם הקטן, אלא שבגללך אמרתי להם שהוא כבר תפוס, ועל כן הפסדתי עוד חתונה, עם מי הצדק?
תשובה: החתן פטור מלשלם את דמי הביטול, כי דמי ביטול אינה הלכה למשה מסיני, אלא משלמים זאת עבור ההפסד שבעל האולם נפסד, שהיה יכול להשכיר את האולם, ועל ידי שהחתן דן תפסו, ואחר כך ביטלו הפסיד כסף. אבל בענינו כאשר החתן תפס את האולם תפסו כדיון, ובשעת הביטול כשהזמין את האולם היוקרתי אין זה נחשב להפסד, כי הרי בעל האולם רק הרויח מכך, שהרי האולם היוקרתי היה פנוי. שהרי תשלום דמי ביטול יסודו הוא, שבעל האולם טוען לחתן, למה הזמנת וביטלת, ואילו לא היית מזמין את האולם מלכתחילה, הייתי יכול להשכירו לאחרים שרצו לשוכרו, אבל בענינו יכול לומר לו, הזמנתי, כי באמת רציתי את האולם מלכתחילה, ומה שבטלתי כרגע, זה לטובתך, שאילו לא הייתי מבטל והייתי נשאר באולם הזול, היית מרויח חמישים אחוז פחות ממה שאתה מרויח כעת, ונמצא שהביטול שבטלתי את האולם הזול, רק הביא לך רווח ולא גרם לך הפסד.

וראיה לך מהמבואר בסנהדרין (דף לט ע"א) אמר ליה קיסר לרבן גמליאל, אלהיכם גב הוא, דכתיב **ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם וישן**, אמרה ליה ברתיא, שבקיה דאנא מהדרנא ליה, אמרה ליה תנו לי דוכוס אחד, אמר לה למה לך, ליסטין באו עלינו הלילה ונטלו ממנו קיתון של כסף, והניחו לנו קיתון של זהב, אמר לה ולוואי שיבא עלינו בכל יום, ולא יפה היה לו לאדם הראשון שנטלו ממנו צלע אחת ונתנו לו שפחה לשמשו.

אך יתכן שאם בשבוע הזה רצה אחד לשכור את האולם היוקרתי, ואילו לא היה החתן מבטל את האולם הזול, היה בעל האולם משכיר את שני האולמות, ועל ידי מה שביטל את האולם הזול, והשכיר את האולם היוקרתי, הפסיד בעל האולם, כי היה יכול להרויח פעמיים, צריך לשלם לו דמי ביטול על האולם הזול, וצריך עיון. (חשי"ח יבמות לח ע"א).

גם בימינו יש דוגמאות לשכיחות רוצחים

ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו (ד-ח).

לפני זמן מה אוטובוס עמד אשה במהלך הנסיעה פתאומי. בתוך האוטובוס עמדה אשה במהלך הנסיעה בשל חוסר במקומות ישיבה. כתוצאה מהעצירה הפתאומית, נפלה אותה אשה, נחבטה קשות ולבסוף נפטרה מפצעיה. מי שגרם לנהג האוטובוס להפעיל את מעצוריו היה אדם שחצה את הכביש באור אדום. האדם הזה נהג בחוסר זהירות משוע. הוא לא חס לא על חייו ולא על חיי הסובבים אותו, והאשמה כולה חלה עליו במלואה ובמלוא החומרה.

ויעוין מש"כ בחשוקי חמד עמ"ס כתובות (דף לב ע"א בענין קפץ לכביש, ונהג סטה הצידה ומחץ מכונית) לגבי נהג שנסע במכוניתו, ולפתע אדם קפץ לתוך הכביש, וכדי להימנע מהריגתו, סיבב את ההגה, ונכנס במכונית חונה, למרות שראה את המכונית בצד. ובאו לדין תורה משולש, בעל המכונית המרוסקת תובע את המזיק, המזיק תובע את האדם שקפץ לכביש, שבגללו הנוק נעשה, כדי להצילו מהמות, הקופץ טוען שהוא אפילו לא גרמא?

העלנו שם שהמזיק פטור מכמה סיבות. אלא שאפשר לחייב את מי שרץ לכביש מדין גרמא, שחייב בדיני שמים, ואין לומר דהוי גרמא בשוגג, דמכיון שידע שיש מכוניות בכביש, ומכונית עלולה להגיע פתאום, הרי שפשע במה שרץ לכביש, ונחשב קצת שנתכוון להזיק, ולכן אולי חייב בדיני שמים, יעו"ש.

מקרה נוסף שגרם למיתה, היה כאשר מכונית פרטית חנתה על הכביש בצורה שאיננה חוקית. אמבולנס שהיה בדרכו לבית החולים אותה בצפירות רמות, אך חלפו רגעים יקרים עד שנהג הרכב החוסם הואיל בטובו לרדת מאחד הבניינים ולהתניע את רכבו. והנה הדבר פשוט שיש כאן ענין של חיים ומות ועל כן גם במקרה הנורא הזה, נהג הרכב שחנה שלא כדיון, יתבע על גרמא של רציחה. ויעוין במש"כ בחשוקי חמד עמ"ס בבא בתרא (דף לה ע"ב בענין חנה בשרב שבת במקום אסור וקיבל קנס) שאחד שלא מצא מקום חניה, החנה את רכבו במקום אסור, כדי לקנות צרכי שבת, וקיבל על כך קנס, והסתפק הנהג האם קנס זה, הוא בכלל הוצאות שבת שחוזרות, שהרי הוא חנה כדי ללכת לקנות צרכי שבת? והאם מותר להחנות רכב במקום אסור כדי לערוך קניות לכבוד שבת כשאינן לו אפשרות אחרת?

והעלנו שהנהג שחנה, נהג שלא כדיון כשהחנה את רכבו במקום אסור, ועל כך עליו לעשות תשובה. שהרי במה שחונה במקום אסור הוא גורם לגזל הרבים, כי הפקקים הנגרמים עכב החניה במקומות האסורים, גורם להרבה אנשים לבזבז זמן יקר וגם לכעס, ולפעמים אף מסכן בכך חיי בני אדם, והעושה כך נחשב כגזול הרבים, שאין לזה השבחה. ולכן אם אין לו אפשרות לערוך קניות לכבוד שבת א"כ יחנה במקום אסור, יאכל בשבת כסא דהרסנא, ואל יגזול מרבים. ולאחר שיחזור בתשובה ישפיע עליו השי"ת שפע של כל טוב.

יש להוסיף שאין לנסוע אף לצורך מצוה נגד כיון התנועה, כי בזה הם מסכנים את עצמם וגם את אחרים, ומוטב שתתבטל מצוה ולא ישפך דם נקי מיישראל.

ויש עוד להוסיף, שמבוגרים החוצים באור אדום, אינן מודעים כלל לסכנה הקיימת בכך שילדים קטנים שאין להם שיקול דעת משל עצמם, העומדים ליד הרמזור, בטוחים שהנהג גם הם יכולים לחצות את הכביש כמו האדם המבוגר שלפניהם. אנשים אלה צריכים לדעת שהם עוברים על איסורים חמורים ביותר.

והנה מצינו שהעונש על גרם הריגה, הוא גם חמור מאוד, ומצינו בסנהדרין (דף צה ע"א) שאמר ליה הקדוש ברוך הוא לדוד, עד מתי יהיה עון זה טמון בידך, על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג האדומי ועל ידך נהרג שאול ושלשת בניו.

וכתב בשו"ת מהר"י ווייל (סימן קכב) שאם חבירו נהרג כשהלך בשליחותו חייב בכפרה, וראיה דוד המלך ע"ה לא פשע במידי, רק שעל ידו באו לתקלה אפילו הכי נענש. כ"ש הכא שבשליחותו בא אליו הרעה הזאת דאיכא למיחש לעונש יסורין, וטוב שתקבל עליך ייסורין כגון תעניות מ' יום. ואם יש לו בנים קטנים תן להם כפי נדבת ידך ותנצל מצוקה וצרה, ואמרינן במסכת שבת כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה, עכ"ל. הרי שצריך כפרה גדולה, גם שהורג בגרמא, וכל שכן כשהדבר נעשה מתוך פשיעה. (מתוך חשי"ח מכות ט ע"ב). [ועיין בהמשך הדברים שם, דרכי תשובה מרבותינו להורג נפש שלא בכונה, ומשם נלמד כמה קשה תשובתו].

גליון תורת הבריתנו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

בראשית תשע"ט

דבר העורך

הנה מידי שנה אנו חוזרים ושונים את הקריאה של התורה מהתחילה ועד סוף, ובכל שנה יסדו לנו רבותינו זיע"א שיש את הפירושים והחידושים שיורדים לעולם בביאורי פסוקי התורה, המתאימים לכל דור ודור בנוסח ובצורה המתאימה לו.

והנה זכינו להבטחה האלקית שלא תשכח מפי זרעו, שהתורה נמסרת ע"י רבותינו מעתיקי השמועה זצוק"ל שמסורה לרבותינו יבדלחט"א. וזכינו כמה שנים בקובץ גליונות להביא מדברי תורתם של מרנן ורבנן זיע"א ויבדלחט"א גליונות מלאים בתורה ויר"ש טהורה.

ולבקשת רבים הוספנו ואמרנו להביא אי"ה מידי שבוע בשבוע מדברי רבותינו על סדר הפרשה, ביאורים חידושים והנהגות, למען נדע ללכת בדרכם ובהכוונתם.

וכאן המקום לבקש ממי שיש בידו מתורתם של מרנן זצוק"ל ויבדלחט"א - על סדר הפרשיות וענינא דיומא נא לשלוח לנו למערכת למען נוכל לפרסמם לזיכוי הרבים.

בברכה

מערכת קובץ גליונות

k.gilyonot@gmail.com

בסדר הבריה

**בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ.
(בראשית א, א)**

בדברים יסודיים **כתב מרן הקהלות יעקב** על שיבוש הדעות בברית האדם:

ע"ד שנמצאו מאחז"ל שמשמעותן לכאן כמו שעולה ע"ד הריקים באמת ח"ו חלילה וחלילה אין משם שום זכר לזה כלל וכלל כי מה שאמרו שבימי אנוש נעשו בנ"א קופים הוא בהיפך ממש לא מקופים אנשים אלא ממקצת אנשים קופים והוא בתורת עונש על רוב פריקת עול שהי' וכדרך שנ"נ הרשע נעשה דוב לז' שנים והוא מענין נמים שנענשו בעוה"ז באופן נימי ובכלל עניני הנמים הי' מצוי מאוד בזמנים הקודמים רק בעוה"ז אחר החורבן וכש"כ בעיקבתא דמשיחא נתקיים במלואו ואנכי המתר אסתיר כו' שההסתר פנים עצום מאוד ודין גרסא לכל מיני בלבולים בדרכי האמונה בהש"ת ובתורתו וכ"ז בשביל נסיונות האדם וצירוף אחר צירוף שזהו תכלית בריאת העוה"ז ומה שהביא מע"כ שאחז"ל תקע"ד דורות כו' וכולן נשטפו ודאי כוונתו למשאחז"ל בחגיגה די"ג סוף ע"ב והתם אמרו תקע"ד דורות שקודמו להבראות ולא נבראו ושתלן הקב"ה בכל דור והיינו שהי' ראוי לפי מדה"ד שהתורה תינתן לאלף דור אחר בריה"ע אלא שע"פ מדה"ר שראה הקב"ה שהדורות יושחתו מאוד לא נבראו דורות הללו ונתערבו באותן דורות שאח"כ וכן מה שאחז"ל במד"ר בראשית פ"ג אות ח' וע' יהי' לא נאמר אלא ויהי' מכאן שהי' מדר זמנים פודם לז' א"ר אבנה מלמד שהי' הקב"ה בונה עולמות ומחריבן עד שברא

הכל היה בבריה

**בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ.
(בראשית א, א)**

כתב הרא"י וולף ז"ל במאמר שפרסם בדגלנו לאחר פטירת החזון איש, **שאלתי את מרן החזון איש** רש"י כותב בפירושו לספר קהלת על הפסוק אין כל חדש תחת השמש (א' ט') בכל מה שהוא למד בדבר שהוא חליפי השמש אין בו חידוש לא יראה אלא מה שהי' כבר שנברא בששת ימי בראשית אבל ההוגה בתורה מוצא בה תמיד חידושי טעמים. וכן מצינו במס' חגיגה שאמר ר' אליעזר בן הורקנוס דברים שלא שמעתן אוזן במעשה מרכבה. דברי רש"י אלו הם ההיפך ממה שאנו רגילים לחשוב, דרכנו לומר חדש אסור מן התורה אך במדע ישנן חדשות. ורש"י מלמדנו כי המדע רק מגלה עכשיו את אשר צפון בבריהא מאז ששת ימי בראשית והתורה יש בה חידושים ממש. ואנו שואלים כיצד יתכנו חידושים הלא התורה ניתנה מסיני והמחדש גם כן אינו אלא מוצא את מה שכתוב כבר בתורה.

והשיב החזון איש בבריהא הושקעו כל החוקים שנבראו שששת ימי בראשית הם נמצאים בבריהא ומצפים לגי' וויים על ידי בני אדם, אבל ביאורי הפסוקים שלא נתבאר רו עדיין אין להם עד עכשיו מציאות אלא במחשבתו של נותן התורה ית' ורק בו ברגע שאחד מבני אדם מבין את הביאור שהי' מכוון מראש מצד הבורא יתברך רק מאותו רגע ואילך ישנה מציאות בבריהא גם לאותו פירוש.

נוסח קידוש לבנה

ויעש אלהים את שני המארת הגדלים את המאור הגדל לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה ואת הכוכבים. (בראשית א, מז)

הביא מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל באילת השחר כאן: בנוסח קידוש לבנה 'ויהי רצון מלפניך וכו' למלאת פגימת הלבנה ולא יהיה בה שום מעוט ויהי אור הלבנה כאור החמה, העיר הג'ר שמחה זליג ריגר איך מבקשים דבר זה שעל ידו יפסידו מצות קידוש החודש. ובאמת דזה כתוב בפסוק (ישע' ל, כו) 'והי' אור הלבנה כאור החמה' וגו'. ולמ"ד בנדה (סא, ב) דמצות בטילות לעתיד לבוא א"ש. אמנם בתרגום (שם) מפרש הפסוק 'ביומא דיתב ה' ית גלות עמיה' וכו', והרמב"ם (הל' מלכים פ"ב ה"ב) פסק כשמואל דאין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד.

ויתכן דאע"פ שכתוב כך מ"מ לג'ר שמחה זליג הוקשה איך אנו מבקשים על זה.

ובס' אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' קלה הביא: א"ה, **שמעתי ממרן הגרי"ג אדלשטיין שליט"א** ליישב קושיית הג'ר שמחה זליג דמצות קידוש החודש אינו תלוי כלל במילוי הלבנה וחסירה אלא בכל כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים הלבנה מסיימת סיבוב הגלגל ונפגשת עם החמה וזהו רגע המולד אצלינו (עי' רמב"ם הל' קדוה"ח פ"א ה"ג ופ"ו ה"א) וא"כ גם אם הלבנה תהיה שלימה כל החודש ולא יהיה לה שום חיסור מ"מ רגע המולד היינו דיבוק הלבנה עם החמה ישאר תמיד, ואותו הרגע הוא תחילת מחזור חדש של הלבנה בגלגל ומתחיל חודש חדש, וכשהעדים יעידו שראו את הלבנה בנקודתה דבוקה עם החמה שהוא היום שעת המולד יקדשו ב"ד ע"פ ראייה זו עכ"ד.

ובדעת הג'ר שמחה זליג נראה שסבר דראייה כהאי גוונא אינה נחשבת קידוש ע"פ ראייה בעלמא לתחילת מחזור של לבנה אלא הוי סיבה לקידוש ע"פ ראייה שצריך לראות את המולד, ואם יראה הלבנה במקום דיבוקה עם החמה אבל לא יראה את המולד לא הוי קידוש ע"פ ראייה רק ידיעה על החשבון של תחילת סיבוב הלבנה וצ"ע בכל זה.

ויש להעיר דבמעשה בראשית נאמר (בראשית א, יד) והיו לאותות ולמועדים משמע דיש קדוה"ח גם קודם שנפגמה הלבנה?

וצ"ל דהפסוק מיירי בקידוש ע"פ חשבון דשייך תמיד.

ורבנו השיב: דאולי י"ל דהפסוק נכתב אחרי שהלבנה נתמעטה, דמשה כתב ספרו אחרי מיעוט הלבנה.

ויל"ע לגבי ווסת החודש לדעת הרא"ה דתלוי במולד הלבנה ולא בקביעות החודש של ב"ד (עי' ש"ך יו"ד סי' קפ"ט סק"ג) אם מילוי וחסירה הלבנה גורם שינוי הווסת וכשלא תהיה פגימה לא ישפיע, או דעצם סיבוב גלגל הלבנה משפיע וזה לא ישתנה.

אך עיקר הדבר דלעת"ל תתמלא פגימת הלבנה צריך לידע דלדברי התכנייים הובא בספר שקל הקודש (הל' קדוה"ח פ"א סק"ד) הטעם לפגימת הלבנה מידי חודש הוא ע"פ טבע מכיון שאין לה אור עצמי רק החזר מן החמה לכך בשעת המולד שהיא דבוקה לחמה מאיר רק החצי שכנגד החמה, וכדור הארץ חשוך וכמה שמתרחקת מאירה יותר עד

את אלו ע"כ לשון המדרש ולא נתבאר כלל שעה"ז הלז היתה מלפני ששת ימי בראשית ח"ו חלילה וחלילה אלא שהי' מדר זמנים ובריאת עולמות אחרים אם באופן רוחני כענין שדים וכיו"ב או באופן גשמי ובכל אופן אינו קאי על עוה"ז היעלה עה"ד שח"ו חז"ל יכחישו חלילה פרשת מעשה בראשית וע"ד דעת ריקי התורה כל דבריהם אינו אלא השערות שדופות קדים ואמור להתווכח כלל בזה מלבד האיסור הכללי להתווכח עם כופרים ר"ל איכא איסור מפורש בריש פ"ב דחגיגה במתני' כל המסתכל בר' דברים כו' מה לפנים ע"ש בפירש"י ותום' שמבואר להדיא בדף פ"ו שאיסור להרהר במה שהי' לפני ששת ימי בראשית אלא שהתפא"י על משניות בראותו קלקול הדור ראה לקרב אותם ע"י מאמרו המפורסם אור החיים שנדפס סוף משניות סדר נזיקין והרבה יש לדון בדבריו אבל כבר אמרו חז"ל לדון בזה כנ"ל וענין מאמרם ז"ל שהי' בונה עולמות ומחריבן מתבאר היפב במפרי הקבלה והוא ענין מלכין קדמאין שבסוף פרשת וישלח ואין לנו עמק בנסתרות.

והנה בכל דור חושבים בעלי המחקר שהגיעו לתכלית עומק החקירה האפשרי לשכל האנושי ואז באו אחרים והכחישו ומתרו כל יסודם וראיתי במפרי מחקר מלפני כמה מאות שנה שכתבו במפורש שבדורם הגיעו לתכלית התפתחות השכל וכלפני ג' מאות שנה בטלו החוקרים מכל וכל יסודות שקבעו אותן שלפניהם וככה יהי' ג"כ במשך דורות הבאים שיבפלו מה שכהיום הוא מומכם כי אין לשכל אנושי מבוא כלל וכלל לענינים רוחניים ואלקות שהוא למעלה למעלה מהשכל ודברי חכמי הזמנים אינם מאומתים אלא בדברים הנבדקים בחוש כענין חכמת חשבון כימי' ורפואה וכיו"ב אבל בענינים שאין בהם תפיסת החוש אין בדבריהם ממש כלל וכלל וכולם כליל יחלופו מדור לדור. (קריינא דאגרתא)

הכל היה בבריא

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. (בראשית א, א)

בדברי רש"י דלא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם כתב הרמב"ן דמעשה בראשית א"א לידע על בוריו מהמקראות אלא מפי הקבלה ויודעיו חייבין להסתיר אותו ולכן אמר רבי יצחק שלא היה צריך להתחיל התורה בבראשית ברא ותמה מרן הגרא"מ שך זצ"ל ונמצא גם בספר פ"ט מתשובה ה"א וכי התורה כתובה רק לספר מה שהיה ואיך ברא ה' והרי ניתנה לדרוש על כל תג ותג ור"ע היה דורש תילי תילים של הלכות על צואר של למ"ד וכל התורה היא שמותיו של הקב"ה וכלול בה כל סודות הבריא כש"כ הגר"א בפירושו לספרא דצניעותא וא"כ מאי קושיא שלא היה צריך להתחיל בבראשית ברא וביאר מרן זצ"ל דאה"נ דהתורה ניתנה לדרוש מכל תג ותג ומכל קוץ וקוץ אבל מ"מ זהו רק להראויים וצנועין המחוייבין להסתיר אותן אבל מה שנגלה מותרין ומחוייבין לדרוש וזהו ממצות לימוד התורה וע"כ אמר ר' יצחק שמהנגלה לנו מה שהתורה מתחילה מבראשית ברא הוא משום כח מעשיו הגיד לעמו.

באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה. והוא מב"ר (פ"י ט).
וביאר מרן הגרי"ז שהביאור הוא דשבת עצמה בריאה היא.
 וזה מה שאומרים בתפילת שבת 'ולא נתתו ה' אלקינו לגוי
 הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי פסילים וגם במנוחתו
 לא ישכנו ערלים'. וצ"ב כפל הלשון שלא נתנה השבת
 לעכו"ם, דהא בפשיטות 'ולא נתתו לגויי הארצות' הוא
 הוא 'וגם במנחתו לא ישכנו ערלים'. והביאור הוא שבשבת
 יש שני עניינים הא' הוא מצות השבת, שכוללת את דיני
 השבת ואיסוריה, והב' הוא מנוחת השבת שהיא בריאה
 מיוחדת בתוך כל הבריאה, וכמו שיש בריאה של ששת ימי
 המעשה כך יש בריאה של יום השבת והיא המנוחה של
 שבת, והמנוחה היא חלק וגמר ממלאכת הבריאה וכלשון
 רש"י הנ"ל לגבי מנוחה 'כלתה ונגמרה המלאכה'.

וזה ביאור הכפילות בתפילה, 'ולא נתתו ה' אלקינו לגויי
 הארצות' זה קאי על מצוות השבת דיניה ואיסוריה שלא
 ניתנה מצוות השבת לעכו"ם והם מופקעים ממנה, ומש"כ
 'וגם במנוחתו לא ישכנו ערלים' זה קאי על מנוחת השבת
 שגם היא מיוחדת לישראל לבדם.

ומה שמזכירין במיוחד שאין להם את מנוחת השבת, משום
 שהיה אפשר לומר שתהיה להם המנוחה הזאת כיון שהיא
 בריאה בתוך כל הבריאה כולה, וכמו שהם ישנם בבריאת
 כל הששה ימים כך יהיו בכלל בריאה זו, על זה חדשו
 חכמים בתפילה שכשם שהם מופקעים ממצות השבת כך
 גם הם מופקעים ממנוחת השבת שאין הם בכלל בריאה זו
 ואין להם מנוחת הנפש. (מכון דעת סופרים)

שבת זכר למעשה בראשית או ליציאת מצרים

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. (בראשית ב, א)

הביא מרן הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א : אגו מברכים
 בקידוש ברוך אתה ה' אשר קדשנו במצוותיו ורצה בנו
 ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו והנה בכל ברכות
 המצוות אומרים וציוונו על המצוה וכאז על השבת אנו
 מאריכים על זה ששבת הנחילנו דהיינו ששבת קדשו של
 הקב"ה שקידש את יום השביעי שבו שבת מכל מלאכתו
 ובירך אותו והנחילנו דהיינו שכל הלכות שבת שנצטוונו
 עליהם הם רק אחרי שהנחילנו את שבת קדשו ולכן יש
 לנו שייכות למעוות השבת שהרי לגויי הארצות שלא
 הנחילים את השבת אין להם שייכות למנוחת השבת וכן
 חוזרים על זה בחתימת הברכה כי בנו בחרת ואותנו קדשת
 מכל העמים ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו ברוך
 מקדש השבת והגה בפרשת יתרו (שמות כ' י"א) כתיב על
 השבת כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וכו'
 וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו
 ובפרשת ואתחנן (דברים ה') כתיב וזכרת כי עבד היית
 בארץ מצרים ויוציאך ה' א' משם ביד חזקה ובזרוע נטויה
 על כן צוה ה' א' לעשות את יום השבת מבואר שהתורה
 הקד' מצווה אותנו על השבת מפני שהקב"ה שבת ביום
 השביעי מבריאת העולם. עוד מבואר שהתורה הקד' מצווה
 אותנו על השבת מפני כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך
 ה' משם.

והיינו שעצם קדושת השבת הוא במעשה בראשית, וזהו
 זכר למעשה בראשית אבל איך זכו ומתי זכו ישראל
 במצוות השבת הוא ע"י יציאת מצרים שבחר בנו לעם

שמתקרבת שוב לחמה מתחסרת והולכת, א"כ מה יתחדש
 לעת"ל דלכאו' סיבוב הגלגל לא ישתנה ואיך תאיר הלבנה
 כל החודש? ואולי לעת"ל יהיה ללבנה אור עצמי ולא מן
 החמה ותאיר כל הזמן, וצ"ע לפימ"ש בתשו' הרשב"א
 (כת"י סי' שס"ט) שכתב דאף קודם מיעוט הלבנה לא היה
 לה אור עצמי דאין כל חדש תחת השמש א"כ לעתיד נמי
 לכאו' לא יתווסף רק יחזור לכמו שהי' בתחילה.

ב. בעיקר הערת הג"ר שמחה זליג דלעת"ל יתבטל קידוש
 החודש.

יש להעיר דלכאו' יתבטל ג"כ מצות קידוש לבנה, וזהו
 לכאו' לא שייך תי' מרן הגרי"ג אלדשטיין הנ"ל דסיבוב
 גלגל הלבנה תמיד ישאר דהא הברכה היא על חידוש
 המולד כמ"ש הרואה לבנה בחידושה (רמב"ם ברכות פ"י
 הט"ז) וזמן הברכה תלוי ג"כ בפגימתה של לבנה (סנהדרין
 מא, ב)

ואולי לעת"ל לא שייך כלל ענין הברכה שהוא וללבנה
 אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים
 להתחדש כמותה, היינו שחידוש הלבנה בא להורות
 לישראל שהם ג"כ עתידים להתחדש.

אמירת ויכלו בליל שבת

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם. (בראשית ב, א)

הג"ר נחום רגוזניצקי שליט"א שאל את **מרן החזון איש**
 בנוגע לאמירת ויכלו עם עוד אחר, שפסק בספרו שאין
 צריך לאמרו בשנים משום עדות ויש לחוש למעמיד עדים
 על מעשה בראשית. ושאל השואל האם אין צריך לומר עם
 אחר או שאסור לבקש מעוד אחד לומר עמו, והשיב אז מען
 דארף ניט טאר מען ניט - אם אין צריך אז אסור.

הוסיף מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בכת"י: אבל לי אמר
 תנהג כמו כולם שאומרים עם אחר. (מעשה איש)

שוב שמענו בשם הגה"צ רבי אלעזר צדוק טורצין זצ"ל
 שיש לו קבלה ממרן ז"ל שחזר בו מכך לענין הלכה
 למעשה. (שם)

יהודי סטויבץ שהחזון איש שהיה ביניהם בצעירותו עקבו
 אחר הליכותיו בקודש ובמרוצת הזמן למדו להכיר את
 סגולת האישיות שנחבאה אל הכלים בימים ההם.

מעשה ואחד מן המתפללים בביהכנ"ס שלא עמד על גדולת
 רבינו פנה אליו בליל שבת לאחר תפילת ערבית וביקש
 הימנו שיאמר עמו יחד ויכולו לשיטתו של רבינו (או"ח
 סי' ל"ח סק"י) אין להדר בה אחר שניים ויש לחוש דמחזי
 כמעמיד עדים על מעשה בראשית אולם לאותו יהודי אמר
 וכי צריך הקב"ה שיעידו עליו שברא שמים וארץ או שנח
 בשבת והמשיך לתאר לו איך שהבריאה עצמה מעידה מי
 ברא כל אלה מיד סח יהודי זה לחבר מרעיו על גדלותו של
 האברך מקוסובה.

מנוחת השבת

**ויכל אלוקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת
 ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה (בראשית ב, ב).**

וברש"י דבר אחר מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת

בראתי אותה מן הראש והיא מקלת ראש וכו' כי האדם הוא בעל בחירה כדי לשמור להשיג ולקיים את חובת הצניעות עדיין צריך התאמצות וצריך להשתדל בכל היגיעות ובכל העיצות בכל מיני שמירה שיוכלו להגיע לתכלית הבריאה של אשה צנועה. (אמרי דעת)

מה חשב הנחש

והנחש היה ערום וגו' ויאמר אל האשה וגו' (ג א)

בהערות על מסכת סוטה משיעורי מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל בדף ט' ע"ב מביא וכן מצינו בנחש הקדמוני וכו' מה שביקש לא נתנו לו וכו' הוא אמר אהרוג את אדם ואשא את חוה וכו' יש להעיר הא ידע שאם חוה תאכל גם היא תמות ואם כן איך חשב שאדם ימות וחוה תחיה והיה נראה לבאר דחוה עצמה לא תאכל שהרי שמעה שאם תאכל תמות אבל חשב שאת בעלה תכשיל ותאכיל אותו בזה ואם כן הוא ימות והיא תחיה עכ"ד.

מילה מיותרת, הורגת

ויאמר קין אל הבל אחיו ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגו.

הסביר מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל הנה, לא נזכר מה אמר לו מתחילה ממש טרם שהרגו, ואין "תורה-מפורשת" מה היו המילים שאמר לו.

אמנם בילקוט שמעוני (רמו לח), ובתרגום יונתן בן עוזיאל מובא, שהיו מדיינין על חלוקת העולם-הזה קרקעות ומטלטלין. או הם דנו בתחום של מי יבנה בית-המקדש. או הם דנו האריך דן הרבש"ע את העולם במידת-הדין, או במידת-הרחמים.

אבל בתורה שכתוב שהיתה איזו אמירה, ולא כתוב להדיא מה היתה זו האמירה.

אכן כתוב לפנינו "בתורה" אך ורק, שהוא אמר לו...!

ובפשט הכתוב נראה, שעצם אמירת הדברים היה בכדי להביא לידי כך שבהיותם יחדיו בשדה יקום ויהרגו.

וכבוד מו"ר מרן זצוק"ל לחש לתוך אוזני: מה ? האם איננו יודעים מה זה קללה...? מה זה כעס...? כך זה אצלנו.

אצל קין היה משהו דומה במה שהיה שם. היה איזו אמירה שמביאה לידי...רציחה !

והמשיך ואמר, האם איננו יודעים מקרוב האריך מגיעים לשפיכות דמים ? הרי הגמ' (ב"מ נט:): אומרת, שהמלבין פני חברו ברבים, כאילו שופך דמים. כי אזיל סומקא, ואתא חיורא. האם תחילת כל דיבור ודיבור היא איננה זולת העדר יראת-שמים !? (מפי תלמידו הרה"ג ר' יוסף צבי ריינהולד שליט"א)

ונתן לנו מצוות ואחת מן המצוות היא מצות השבת וזהו זכר ליציאת מערים ושבת קודש זוהי הנהגה של הקב"ה בעולם שברא את העולם בששה ימים ונח ביום השביעי וכשהוציאנו ממצרים נתן לנו הקב"ה את המתנה הזו של שבת כביכול להשתתף בהנהגה של הקב"ה של וישבות וזה קיבלנו ביציאת מערים עיין ברמב"ן בפרשת ואתחנן מה שכתב בענין זה. (חוט שני - שבת)

מעלת הצניעות

ויבן ה' אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם. (בראשית ב, כב)

בשיחה שמסר לחזק הצניעות אמר מרן הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל: כשאמר הקב"ה בבריאת האשה אעשה לו עזר כנגדו הכוונה היא שתהיה לאדם עזר לכל המעלות הרוחניות של האיש וקנייניו לכל תהא לו עזר ואין הכוונה כהבנת ההמון שתהיה לעזר בענייני הבית ותו לא כי אם כוונת היצירה היא שהאשה תהא שותפה רוחנית לכל מטרותיו של האיש כמאחז"ל על הפסוק ויבן את הצלע שנתן לאשה בינה יתירה הרי אין צורך בבניה יתירה כדי להיות עזר של ההבנה ההמונית, אלא מכיון שצריכה האשה להיות שותפה לקיום תכלית הבריאה בנוגע להגדלות הרוחנית שצריך להיות בבית שבכל זה היא העזר לבעלה לכך צריך בינה יתירה ואכן עומק הדבר של בינה יתירה קשה לנו להבין ולהשיג אך מה שנוגע להשגתינו מיהא יש לנו ללמוד שעזרת האשה אינו נוגע ומועיל רק לקיום חובות ביתה המעשיים בלבד אלא האשה שיודעת לקיים כשלימות נעשית היא לעזר גם לעליית הרוחנית של האיש ולקיום תכליתו האמיתית, ועפ"יז אנו מבינים דברי חז"ל ילקוט בראשית רמז כ"ד עה"ם ויכן את הצלע ויבן התבונן מהיכן לבראותה התבוננות זו של הקב"ה כביכול מכוונת כלפינו ללמדנו דבר זה שבריאת האשה היתה בהתבוננות מהיכן לבראותה כדי שתהא שלימה בדרגתה הרוחנית ותוכל להביא את התועלת שלתכליתה נבראה והמשיכו חז"ל שם לא ברא אותה מן הראש שלא תהא קלת ראש ולא מן העין שלא תהא סקרנית ולא מן האוזן שלא תהא צייתנית וכו', אלא ממקום צנוע וכו' ועל כל אבר ואבר שהוא בורא היה אומר לה אשה צנועה. הנה למדנו בדבריהם עד כמה תשובה הצניעות לאשה שכל בריאתה של האשה היתה בחשבון ובהתבוננות על דבר זה שלא יהיה בה ח"ו איזה פגם או חסרון בצניעות ואחר כל זאת עוד הוסיף הבורא ואמר לה אשה צנועה אמירה זו אפשר לפרשה בלשון ברכה או בלשון בקשה או לשון ציווי ויתכן דכולהו איתנייהו ביה כי אם היה ח"ו איזה חסרון בזה בשעת בריאתה היה חסר בכל התכלית של בריאת האשה ולא היתה יכולה להיות העזר כנגדו ועל אף ההכנה הגדולה הזאת סימו שם חז"ל הק' בדבריהם בתביעה על כלל ישראל ואף על פי כן ותפרעו כל עצתי לא

שאל אביך ויגדך

ליקוטים מתורת מרן רבן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

בראשית | תשע"ט | גליון מס' 20

שיחה לפרשת השבוע

ביאור דרשת רבי יצחק ברש"י ריש

בראשית

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. (בראשית א, א)

פירש"י בשם רבי יצחק הטעם שלא התחילה התורה בהחודש הזה לכם כדי שלא יאמרו אומה"ע לישראל לסטים אתם שכבשתם את הארץ וכו', והנה צ"ב קושיתו וכי דבר פשוט הוא מעשה בראשית שלא היתה התורה צריכה להתחיל בענין זה דהלא מעשה בראשית הוא חלק ממצוות האמונה, ואפ"ל ע"פ מה דאי' דכשמשע עלה למרום לקבל התורה אמרו מלאה"ש תנה הודך על השמים ובקשו שתשאר התורה בשמים והשיב להם משה מה כתי' בה וכו' וכי אב ואם יש לכם וכי למצרים ירדתם וכו' ומוכח מתוך תשובתו של משה דבאמת גם למלאה"ש יש שייכות לתורה עצמה אלא דאין להם שייכות למצוות המעשיות שבתורה וע"כ לא קבלו את התורה, ועפ"ז מבוארת קושיתו של רבי יצחק דהיה להתחיל התורה מהחודש הזה לכם דהוא מצווה מעשית השייכת רק לישראל (וע"כ גם לא הקשה ממצוות פריה ורביה שנאמרה לפני הדיבור גם לבני נח) והשיב על כך דאה"נ אלא דרצו להתחיל מבראשית כדי שלא יאמרו אומה"ע לסטים אתם וכו' ודבר זה באמת ג"כ שייך לישראל ולא למלאכים וע"כ יכלו גם להתחיל בענין מעשה בראשית.

[ויש לבאר דההו"א של מלאה"ש במה שרצו את התורה היתה דאע"פ שאין להם שייכות לאו"א גשמיים מ"מ יש להם שייכות לעומק הענין של או"א וכגון דהאבא הוא בחינת משפיע ואמא הוא בחינת מושפע ורצו שתשאר התורה ע"פ פנימיותה בלבד (דהרי גם כיום אחר מתן תורה ישנה גם דרך זו), ולא היה איכפת להם שיחזור העולם לתהו ובהו ואף הם לא יתקיימו וע"כ השיב להם משה דמכיון דלפשוט הענין אין להם שייכות אין התורה מיועדת להנתן להם]. (רשימות הרה"ג ר' יואל סבו שליט"א)

תהו ובהו

והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים. (בראשית א, ב)

הנה התהו ובהו גם היה בריאה בפני עצמו ומובא בחז"ל שקודם לכן היה הקב"ה בונה עולמות ומחריבן. ולכא' צ"ב שאמר הקב"ה שאם לא יקבלו ישראל את התורה יחזיר את העולם לתהו ובהו וצ"ב מדוע יחזיר אותו למצב זה שאף הוא בריאה בפנ"ע ומה צורך יש במצב זה. (שם)

לתקן המקום בתורה וחסד

ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה ובכל הארץ ובכל הרמש

הרמש על הארץ. (בראשית א, כו)

שח רבנו בעת ביקר במקסיקו: בברכות (ל"א א') איתא כל ארץ שגזר עליה אדה"ר לישוב נתישבה וכל ארץ שלא גזר עליה לישוב לא נתישבה, והנה איך אדה"ר הגיע למקומות הרחוקים, ויתכן כיון דלפני שחטאו דור אנוש בע"ז שטח הים הי' רק שליש מהעולם (עי' רש"י פרשת בראשית ו' ד'), משו"ה הי' לו יותר קל להגיע, וכתוב (עי' רמב"ן פרשת נח י' ב') שאברהם אבינו קיבל מנח ונח מאדם הראשון, וסיפר לו שהי' בגן עדן ולאחר החטא גירשו אותו, יש לנו קבלה עד אדה"ר ולא בדו ח"ו כלום, הכל אמת לאמיתה, ואנחנו צריכים לקיים את הכל.

וצ"ב מה שאדה"ר גזר על כל מקום אם יהא לישוב, דלכאורה מה זה נוגע לו שיהי' ישוב במקומות אלו בשנים שלאחריו, ובסנהדרין (ל"ח ב') איתא שהקב"ה הראה לאדה"ר דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו, ובמד"ר (אמור כ"ו ז') נזכר גם דור דור וחומסיו וגזלניו, וצ"ב מה זה נוגע לו.

וי"ל דבסנהדרין שם איתא על יצירת אדה"ר דגופו מבבל וראשו מא"י, ורש"י בפרשת בראשית (ב' ז') כתב שנטל עפרו ממקום שנא' בו מזבח אדמה תעשה לי, וכשחטא כל חלקי גופו השתתפו בחטא, ואע"פ שחטא חטא אחד אבל החטא הי' גדול, והכל צריך תיקון, ולכן הוא קבע על כל המקומות איך יתוקן החטא, ארה"ב איירופא הכל צריך תיקון ע"י מה שהי' אז.

וע"כ דעל המקומות האלה הוא ג"כ גזר, דאל"כ לא הי' כאן ישוב, ואיך מתקנים, ב"ה אני רואה שיש קצת תורה, בודאי לא יהי' גרוע אם יהא עוד יותר, אבל בכל זאת יש ב"ה מקומות תורה תשב"ר ישיבות, וזה מקום שמתקן, ומה שמשדדלים יותר להרבות תורה, כל ענינים של רוחניות, חסד, תורה, זה הכל תיקון, והקב"ה יעזור שיתרבה במקום זה תורה ועושי חסד וזכה יתוקן המקום, ולאחר שיתוקן החטא, הקב"ה יעזור שנזכה שיתמלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, ונזכה לגאולה האמיתית בבא"ס. (קובץ ישורון - קובץ לט)

הקב"ה מזמן לאדם את צרכיו כפי צרכו

ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירמם הם ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגרת. (בראשית ג, ז)

כפ' בראשית מובא שאדם וחווה אחר החטא כשהבינו שעירומים הם תפרו להם בגדים מעלי תאנה והנה הלא גם אחר החטא שהנמיך הקב"ה את קומתם מאלף אמה שהיו קודם מובא שהיו עדיין בגובה של מאה אמה וא"כ איך היו בנמצא עלי תאנה בגודל כזה, אלא דכשהאדם נצרך לדבר מה הקב"ה מזמן להם את צרכיו בכל מה שצריכים, וכמו מה שמובא בפ' נצבים לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ואחז"ל שאם היתה בשמים היה עליך לעלות לשם והנה הלא לכא' לא יתכן דבר זה אלא וודאי דאם היה עלינו לעלות לשמים היה הקב"ה מזמן לנו האפשרות לעלות לשמים.

(רשימות הרה"ג ר' יואל סבו שליט"א)

בדידי הוי עובדא - מתוך גלין היצא לאור ברמות ד'

רבינו. בתור בחורים צעירים היינו ב'הלם' מהפשטות הנוראה ששררה בביתו. היתה לנו הרגשה שכאן זה 'עולם הבא', לא 'עולם הזה'! ארון הספרים היה קשור עם חבלים... ועל אחד מהמדפים עמד פטיש עם מסמרים... כפי הנראה, כדי שיהיה מזומן תמיד, לתקוע עוד מסמר בארון העומד ליפול...

באחד מימי הפורים באנו לקבל פני רבינו בביתו, ואחד הבחורים הוציא מהארון את הספר 'קהילות יעקב', כדי לראות מה מרן הסטיפלער כתב בהקדשה... רבינו זצ"ל זינק במהירות ממקומו, ונטל את הספר מידו. לאחר זמן, הזדמן לנו להיות בביתו, ושוב רצינו לראות את ההקדשה... אך גילינו שהיא כבר גזורה מהספר...

עוד סיפר הגר"ד שליט"א: פעם אחת לווינו את רבינו אחרי השיעור ב'יער פונביז' ודברנו בלימוד. אחד הבחורים משיעור ב', יישב את קושיית מרן הגר"ז [בסוגיית 'אבות ותולדות' בריש ב"ק]. רבינו התפעל מאוד מתירוצו של העלם הצעיר, תפסו בחיבה ונשקו על ראשו!

...

הרה"ג רא"מ שליט"א, מגיד שיעור ב'ישיבה קטנה' שנים רבות, מספר: הציעו לי לעבור למסור שיעורים בישיבה גדולה, ובאתי להתיעץ עם רבינו. רבינו לא רצה להשיב [כפי הנראה, משום שידע שבישיבה ההיא ישנן בעיות מסוימות, וכיון שנזהר בדיבורו לא רצה להשיב]. בני ביתו דחקו בו לתת לי תשובה ברורה, ואז אמר לי: "אתה הרי נמצא בגן עדן, **ישיבה קטנה זה ממש גן עדן**, לומדים בה גמרא רש"י ותוספות... איך אפשר לעזוב גן עדן...".

עוד העיד הרה"ג א.מ שליט"א, כי היה נוכח בשעה שנכנס מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל לבקר את רבינו זצ"ל בביתו לאחר הניתוח [בשבר באגן], ושאלו: איך הרה"י מרגיש, והשיב: 'הירידה במדרגות עדיין קשה...'. והביא אז הגר"ש את דברי הגמרא (נדרים מא, א), שהחולה שעמד מחליו, 'חוזר לימי עלומיו'...

...

הרב א.י.ג שליט"א, ר"מ בישיבה, מספר על שאלה ששאל את רבינו: בחור בישיבתנו רגיל להתפלל תפילת שחרית באופן קבוע ב'שטיבלאך'. התפילה מתחילה בשעה 8.00, ובשעה 9.00 הבחור כבר מגיע ל'סדר'. האם מן הראוי לחייבו להתפלל בישיבה. שאל רבינו: האם הוא מקפיד על מנין קבוע ב'שטיבלאך'. השבתי: אכן, הוא מקפיד מאד להתחיל את התפילה בזמן קבוע. אמר רבינו: "הרי זו ראייה שיש לו **טעם** בתפילה, והוא 'בתורת', וא"כ שייך לדבר עמו על גודל ענין התפילה **בישיבה**"...

עוד מספר הרב א.י.ג, סיפור שכבר סופר כגון דא, על רבינו מאות פעמים: התבקשנו לקבל לישיבה בחור נכה, וגם קצת חלש בכשרון. צדדי השאלה היו: כיון שראש הישיבה דואג מאוד מטבעו לכל צרכיהם של הבחורים, וצרכי הבחור הנכה הם רבים, בוודאי יגרם בכך הפסד לשאר בני הישיבה. רבינו שמע את השאלה ופסק מיד: **'מחסד לא מפסידים!**'

...

הרב מ.ג. שליט"א מספר: "לווית את אחי לחופה, וכשירדנו למקום החופה, נפגשנו בדיוק ברבינו זצ"ל אשר בא לסדר קידושין בחופה אחרת. אמרתי לרבינו: "החתן הוא יתום מאב, שהראש ישיבה יברכו...". השיב מיניה וביה: "**נו, כעת הוא כבר לא יתום**". וברכנו בחום.

מספר הרב ב.ל שיח"ל: כשלמדתי בישיבת 'אור ישראל' עלתה הצעה להקים חבורת מצוינים מופלגים שתמנה כשמונה בחורים, שימסרו חבורות לבני החבורה ויתעלו יחדיו בתורה [וכך היה נהוג בישיבת פונביז]. הלכו התלמידים לשאול את רבינו האם נכון הדבר לעשותו. רבינו השיב: "אם יש חשש שכבודם של בחורים אחרים שלא יכנסו לחבורת המצוינים - יפגע, אין לעשות כן. **אי אפשר לזכות לתורה אם מישהו אחד יפגע בכך!**"

...

הרב מ.ג. שיח"ל מספר את אשר שמע מסבו הרב שלמה הופמן ז"ל, אשר היה ידוע כחכם בכוחות נפש האדם וסייע רבות לנפשות כאובות. יום אחד התקשר אלי הגרא"ל זצ"ל [עד אותו יום לא הייתי בקשר עמו כלל] וביקש ממני לטפל בבחור אשר צריך סיוע נפשי. היה זה כשר' שלמה ז"ל היה כבן 83 וכמעט לא קיבל מקרים חדשים, ונימוקו עמו, שברפואת הנפש צריך להשקיע הרבה כוחות ומחשבה, וכבר אין לו את הכוחות לכך ועל כן הוא מטפל רק במקרים ישנים, וגם מדריך ומלמד משגיחים ראשי ישיבות ורבנים]. השבתי: אני כבר מבוגר, ואתן לרה"י שמות של אחרים יותר טובים ממני... אמר לי הגרא"ל: "אני רוצה דוקא אותך, **לך יש סייעתא דשמיא!**". שאלתי: "מנין לך שיש לי סייעתא דשמיא?...". השיב: "כך שמעתי מהרב שך זצ"ל... [ולמדנו ממעשה זה, כי גם בעניינים כאלו, ההצלחה תלויה לא רק במומחיות, אלא בעיקר בסייעתא דשמיא!]

שוב טענתי: "אין לי את הזמן לכך, סדר יומי עמוס ואין לי אפשרות...". אמר לי הגרא"ל: "אני שומע מה שאתה אומר, אך ברשותך תתאר לי את סדר יומך". פרסתי בפניו את כל סדר יומי: תפילות, לימוד בכלל, מנוחה, וועדים וכו'. ואז אמר לי משפט שהדהים אותי: "מחר בבוקר, אל תתפלל תפילת שחרית, ובזמן הזה תקבל את הבחור..."

...

שמענו מהרה"ג ר' מ.מ.ש שליט"א: זכיתי ללמוד בבחורות בישיבת פונביז' הקטנה אצל רבינו. היתה לי קביעות מידי ליל שבת לאחר הסעודה, ללכת עם חבר נוסף לביתו של הגרא"ל זצ"ל להבחן על מסכת קידושין. היינו חוזרים בעל-פה במשך שעותיים את כל השו"ט של הגמרא, כולל כל התוס', אחד היה חוזר על תוספות אחד, וחבירו על התוס' הבא, וכן הלאה. כך עשינו שנה שלימה, עד שסיימנו להבחן את כל מסכת קידושין מכריכה לכריכה. בסוף השנה מסר לנו רבינו מתנה: ספר 'קצות החושן' עם הקדשה, וביך אותי: "כשם שידעת היטב את מסכת קידושין, כך תדע את כל הש"ס כולו!"

חלפו ארבעים שנה, ונקלעתי לבית רבינו לצורך איזה ענין. ניצלתי את ההזדמנות ואמרתי: "הרבי זוכר את הברכה... היא עדיין לא התקיימה...". הביט אלי רבינו בתמיהה: "א' שיינע מעשה... אתה סבור שכך אפשר לדעת ש"ס?... מפשילים שרוולים... ומתחילים ללמוד בעמל רב...".

...

מעיד הרב שמואל וינטרויב שליט"א: בבחורותי [לפני 45 שנה] הייתי חברותא של חברי הרב משה ברזם, נכדו של בעל ה'קהילות יעקב' זצ"ל. כמה פעמים שמעתי מפיו: "סבא שלי הסטיפלר אומר תמיד, שר' אהרן לייב הוא רבי עקיבא איגר של הדור!"

...

שמענו מפי הגר"ד מילר שליט"א ר"מ ישיבת פונביז': עד היום אני תחת הרושם הגדול של המפגש הראשון עם הבית של רבינו הגרא"ל. כשלמדתי בישיבת פונביז' לצעירים, נכנסו פעם לבית

גליון קפ"ב, פ' בראשית
כ"ז תשרי ה'תשע"ט
רמת - השרון

הגליון מוקדש להצלחת:
עינת מרסל בת גבריאלה

מסיחותיו של מו"ר הגאוון הגדול רבי יעקב אלכסטיין זוקללה"ה

'הנחש' בענין שליחות לדבר עבירה לצאת ידי שמים

מתוך הספר 'גאוון יעקב'

**"וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים הָאֵשֶׁה אֶשְׂרָךְ נִתְמָה עִמָּדִי הוּא
נִתְנָה לִי מִן הַעֵץ וְאָכַל: וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים
לְאֵשֶׁה מֶה זֹאת עֲשִׂית וַתֹּאמֶר הָאֵשֶׁה הִנֵּחֵשׁ
הַשֵּׂיִאֲנִי וְאָכַל (ג, יב-יג)**

בשו"ע חו"מ סימן ל"ב ס"ב נפסק^א השוכר עידי שקר להוציא מנה מראובן לשמעון פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. וכתב שם הש"ך שאפילו אם לא שרץ ורק שלחן חייב, משום דאף שאין שליח לדבר עבירה, מכל מקום בדיני שמים יש שליח לדבר עבירה, ומשום כך חייב המשלח בדיני שמים. ומובא שם הגה"ה על דברי הש"ך שכתב להקשות על דבריו שהרי הסברא ש"אין שליח לדבר עבירה" מבוארת משום שאומרים דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, ומעתה נמצא לדברי הש"ך שבדיני שמים אין אומרים סברא זו של דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, וחייב המשלח.

דברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעים

וקשה על כך מהנחש, שהנה מבואר בגמרא בסנהדרין^ב מנין שאין טוענים למסית, מנחש הקדמוני, שהקב"ה שאל אותו מה עשית, למה עשית כך, ואף על פי שיכול היה לטעון טענות לנחש, אעפ"כ נתן לו את העונש בלי כל אפשרות לטעון טענות, ומקשה הגמרא וכי איזה טענה יכול היה הנחש לטעון, ומתרצת הגמרא שיכול היה הנחש לומר, וכי כיצד הקב"ה מאשימני על כך ששלחתי את אדם הראשון

^א חלק משיעור בביהמ"ד הגבוה להוראה רמה"ש, כ' חשוון תשע"ו
^ב סנהדרין כ"ט ע"א

לאכול מעץ הדעת, הלא אני רק תלמיד, אני רק בעל חי, והכלל הוא דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים! ? ואם כן נמצא שהפושע הוא אדם ולא אני. והנה שם הלא היה זה בדיני שמים, שהרי לא היה שם סנהדרין אלא הקב"ה בעצמו דן בבי"ד של מעלה, ולדברי הש"ך הרי בדיני שמים יש שליח לדבר עבירה, ולא אומרים את הסברא הזו של דברי הרב וכ"ו.

ובספר אורים ותומים כתב תירוץ פשוט, שאמנם בדיני שמים יש שליח לדבר עבירה, אך העבירה הזאת של לא לאכול מעץ הדעת, הנחש אינו מצווה עליה, ואם כן אפילו אם נאמר שנחשב כאילו הוא עצמו עשה את המעשה, מכל מקום הרי הנחש לא מצווה על כך, ומותר לו באמת לאכול מעץ הדעת. ורואים שהתומים הביין שבדיני שמים באמת יש שליחות גם לדבר עבירה.

תירוץ ה'הוד צבי' שחיובו מדין מזיק בגרמא

אך באמת נראה לבאר בזה על פי מה שכתב אבי מורי זצוק"ל בספר "הוד צבי" שבאמת לעולם גם בדיני שמים אין שליח לדבר עבירה, וחייבו בדיני שמים אינו מדין שליחות, אלא מדין מזיק בגרמא, שבדיני שמים חייב אף המזיק על ידי גרמא, וכדוגמת כל מקום שהובא בש"ס שלא הזיק בידיים אלא על ידי גרמא שחייב בדיני שמים.

ולפי"ז לא קשה כלל מהנחש, משום שדווקא בשולח עדים שהוא מזיק, שם שייך לומר שחייב בדיני שמים משום שהוא מזיק בגרמא, אך בנחש הרי הוא לא הזיק כלום, ומה שאמר לאדם הראשון שיאכל מעץ הדעת, בזה יכול הוא לטעון ולומר שלא היה לו לשמוע בקולו משום דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, ואין כאן שום נזק בגרמא.

טובה מידה טובה ממידת פורענות ולכן יראה להשפיע לטובה על הסכיבה

ובענין הזה רגיל היה הרב דסלר זצ"ל לומר, שכשם שמחייבים בדיני שמים על גרמא בנזיקין, כך גם מזכים לאדם, וכגון באדם הנמצא במקום של ציבור, דוגמת ישיבה וכדו', הלא הוא משפיע על כולם, משום שטבע האדם הוא לחקות אחרים, ואם אדם יושב ולומד הרי הוא משפיע שעל ידי כך ילמדו אחרים, ובדיני שמים זה נחשב לו לזכות, ונחשב כאילו לומד הוא בעצמו, וזה מחייב כל אחד שנמצא בכל מקום שיש ציבור.

סכנת נטילת השלטון לקט קצר בעניני השקפה וארץ ישראל

מתוך הספר 'גאוון יעקב'

"בראשית" - אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם... שאם יאמרו אוה"ע לישראל, ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שכנה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו"

הסכנה החלה בשנת תש"ח כשהכריזו עצמאות

בתורה כתוב^א מה הדבר שמביא סכנה לעם ישראל, ואת זה צריך לדעת כי אנחנו עכשיו בסכנה. אנחנו כבר הרבה שנים בסכנה. לפעמים מפרסמים שעכשיו יש סכנה חדשה... הסכנה התחילה עוד בשנת תש"ח כשהכריזו שארץ ישראל יש בחלק ממנה שלטון של עצמאות - מדינת ישראל... בדרך הטבע, זה דבר שהוא מסוכן מאוד! כי זה מעורר כל כך הרבה התנגדות מהגוים שמסביב ועמי התבל אומרים, זה מפריע לנו, שבפלסטינה שולטים יהודים, דבר זה מביא סכנה גדולה מאוד.

סכנת נטילת השלטון ע"י יהודים בארץ ישראל

ובאמת המציאות הייתה שמאז שנהיה שלטון של יהודים בארץ ישראל, נהרגו יהודים לאלפים, כמות גדולה כזאת, שכל ימי שלטון האנגלים

^א מתוך השיחה 'צדקות השם' לפרשת בלק, הדפסה בחלק ב' עמ' רכ"ז.

מתחזקים עוד יותר, ונעשים יותר גרועים, אלא הדרך היחידה להילחם היא כמו שכתוב "הקול קול יעקב והידים ידי עשיו", ואומרת הגמרא בזמן שקול יעקב מצפצף ונשמע בבתי מדרשות, בזמן שיעקב לומד תורה בבית המדרש, אין ידי עשיו שולטות בו, ואין לגויים שליטה עלינו. אבל בזמן שיש ביטול תורה גדול, אזי יש שלטון לגויים, והערכים שולטים עלינו ח"ו.

וכאשר נפטר ר' חצקל לוינשטיין זצ"ל המושגיח, אמר עליו תלמידו הגה"צ המושגיח ר' שלמה וולבה זצ"ל, יי לנו, אוי לנו, שהסתלק מאתנו השריד האחרון של דור יוצאי מצרים.

הטעות של כחי ועצם ידי

וזהו שאמר "שלח את עמי ויעבדוני" או **עבדי פרעה או עבדי השם**. והמעט שיש לנו בארץ ישראל שהוא חלק קטן מאד מתוך כל ארץ ישראל, כל זה הוא רק בזכות לימוד התורה שאנו לומדים, בזכות זה שאנו עוסקים בתורה, בזכות זה אנו יכולים להתקיים כאן, ואלה שחושבים שיכולים אנו לשלוט בארץ ישראל הם בכח הנשק, הם הורסים את עם ישראל, הם מביאים חורבן על עם ישראל, עם ישראל לא קיים בכח הנשק, ויהי רצון שבזכות לימוד התורה נזכה כולנו לחיות בשקט ובשלוה, כמו שכתוב "וישבתם לבטח בארצכם".

זמן של

חידושים

זמן חורף

עפ"י כתבי הרה"ג אליהו אליעזר גרינבוים שליט"א

רגילים היו לומר בשיבות שבזמן חורף יותר מחדשים בתורה, ויתכן שהביאור בזה הוא, שכיוון שימים אלה הם ימות הגשמים וכתוב שגדול יום הגשמים שמתברך וכו' ואף עוברים שבמעי אמון מתברכים, כדאיתא בתענית: "אמר רב אושעיא גדול יום הגשמים שאפי' ישועה פרה ורבה בו שנאמר תפתח ארץ ויפרו ישע"ו וכך גם האדם מתברך ועל ידי זה מחדשים חידושים בתורה.

כעת, החלו ימות הגשמים, ואף על פי שעדיין לא ירדו גשמים. ויהי' שיזכו לחדש בדקות העיון וההבנה.

ליהודים. אנו בגלות ויש יהודים שחושבים שאם ראש הממשלה הוא לפי ההלכה יהודי כי נולד לאמא יהודיה, אז אנחנו צריכים להראות שאנו בעלים על הערבים. אלה שטויות! אנו בגלות כמו שהיהודים היו בגלות כל השנים, בימי האמוראים - בפומפדיתא, ובימי רבינו תם - בצרפת, וכמו שהיו בורשה וכמו שחיו בגלות בכל המקומות. כך אנו בגלות בירושלים ובתל אביב. אנו נמצאים במצב שהמציאות של החיים שלנו זו מציאות של גלות הגוף ושעבוד הגוף, וזהו הזיקוק והצירוף (של יסורי הגוף ופחד הגוף) כמו שאמר דניאל "יִתְּכַרְרוּ וַיִּתְּלַבְּנוּ וַיִּצְרְפוּ" זה הצירוף והזיקוק של החלק הרוחני של האדם כדי להביא אותו לתכלית שלו.

מי שולט בארץ ישראל

אם היינו כולנו כל יושבי ארץ ישראל מקבלים עלינו עול תורה, לא היינו יושבים כאן כמו בבית סוהר גדול. אנחנו כיום נמצאים בארץ ישראל בבית סוהר, אם יהודי רוצה לטייל ברגל בשכם, הוא מפחד פן יהרגוהו, ולא כן הערבים שהם מטיילים בכל מקום, הם בני חורין בארץ ישראל. אבל היהודים אינם יכולים לטייל בכל ארץ ישראל, ואנחנו חיים כאן בארץ ישראל כמו עבדים, ואפילו בירושלים עצמה.

כשהייתי ילד, בזמן שבאתי לארץ ישראל הלכנו לכותל המערבי ועברנו דרך השוק הערבי ובכל מקום, היינו בני חורין. ועכשיו במדינת ישראל עשו ביטול תורה גדול מאד, משרד החינוך משמיד הרבה ילדים, וזה גורם ביטול תורה גדול מילדי ישראל שלא לומדים תורה. וכיוון שיש ביטול תורה, שוב אין אנו בני חורין בארץ ישראל. ולפני שקמה המדינה היינו יותר בני חורין.

זכורני שברמת השרון אם אחד רצה לקנות פרה היה נוסע לבד לעזה לשוק וקנה את הפרה, חד וחלק בלי שום הפרעות, והיינו בני חורין, אבל עכשיו אין אנחנו בני חורין כלל. ואם נוסעים במכונית דרך השטחים צריך לשים שריונים, וזוכית מגנת, כדי להגן על עצמינו. ואנחנו נמצאים כאן ממש משועבדים, הגוף שלנו לא במצב של בני חורין, אבל אנחנו כן בני חורין לעסוק בתורה, ואם אנחנו נמחק את היצר הרע של השעבודים, של ביטול תורה, אם כן ודאי שנזכה להיות לגמרי בני חורין כאן בארץ ישראל, ולא נהיה כמו אסירים.

מה גורם לערבים להתחזק יותר ויותר

ויש טיפשים שחושבים לעצמם ואומרים שאנו יכולים להיות בני חורין, על ידי שניקח נשק ונהרוג בערבים, ואח"כ נשתלט על ארץ ישראל, אך באמת אם עושים כך זה גורם שהערבים

נהרגו כמה עשרות יהודים, ובכל ימי שלטון הטורקים הייתה אמנם מציאות שיש גוי שונא פעם פה פעם שם, אבל המצב של לחיות בסכנה תמידית כזאת, לא היה כ"כ כמו עכשיו, כלומר - אם אני עכשיו רוצה לעשות טיול לעיר עזה, או שכם שזה ארץ ישראל כמו יפו וכמו כפר סבא, מי שילך לשם לא בטוח שישאר בחיים.

מעשה בחקלאי מרמה"ש שהביא פרה באוטובוס מעזה

כשהייתי ילד והייתי בארץ ישראל - ברמת השרון, האנגלים שלטו בארץ ישראל, ורמת השרון הייתה מושבה חקלאית. יהודי אחד רצה לקנות פרה, כי מפרות היו מתפרנסים, יצא לעזה באוטובוס (של חברה ערבית כמובן, אנד לא נסע לעזה) והגיע לשוק, בחר פרה, קנה אותה, שילם את הכסף וחזר לרמת השרון עם הפרה. אף אחד לא פגע בו, הוא לא נפצע ולא נהרג.

הסכנה והזכות שבארץ ישראל

הזכרנו כבר, שדברים שקורים בכריאה, כל אדם ואדם יש לו ללמוד מה זה אומר לי, מה זה נוגע לי... ולהשתמש בזה בתור סיעתא דשמיא למען הרוחניות שלו. וביחוד בארץ ישראל, שחסד השם גדול יותר מאשר בחו"ל, לא חשוב היכן, אם בלוס אנג'לס או באנטוורפן, מעולם לא הייתי שם אבל מספרים ששם יושבים בשלווה. לא נמצאים בטוח הסקאדים. אבל האמת היא שאנחנו לא צריכים לחיות בגן עדן של שוטים, לא צריכים להיות טפשים. וחשוב לדעת בדיוק את המציאות של כל רגע ורגע, כשהייתה מלחמת המפרץ שגוי רשע, מפעיל תותח בלי משתיק וזה נופל ברמת גן או חיפה. זה דבר שקרוב מאוד למציאות. ואם שומעים כבר עשרות שנים ולא לומדים לקח, אז באו מטעני חבלה, סכינים! רובים! ורימונים! ונעשים כל כך קרובים".

סכנת ההתגרות באומות

וזו לא דרך הטבע שהגויים לא עושים את זה, שלא מצליחים בכל מה שזוממים. כיוון שהגויים שונאים את היהודים ויותר מכך הם שונאים את היהודים אם הם מרגישים שהיהודים משיגים את הגבול שלהם. ויש יהודים שעושים פעולות כאלה שמגבירים את השנאה של הגויים

¹ מתוך השיחה 'הפנקס פתוח' לפי כי תבא, הודפס בחלק ב' עמ' תי"ב.

² מ"ור זצ"ל אמר בהזדמנויות שונות שהפורענות באה מארץ רחוקה וכשלא לומדים הלכה הסכנה מתקרבת, טילים ממרחק, ואז פיגועים ומתקרבת יותר, בקבוקי תבערה, רימונים ואז סכינים פנים אל פנים. [נ.ש.]

³ משיעור משניות, תחילת חורף תשע"ד
⁴ תענית ז' ע"ב

דברי אמת

מאמרי היוזק השקפה והדרכה
מזקן המשיחים

מזן רבי דב יפה צוק"ל

גיליון מס' 104 ■ בראשית

העולה מכך, שיש להתייחס לכל רגע של לימוד תורה ולכל ברכה שאנו מוציאים מפיו, באותו יחס של חשיבות שאנו מתייחסים למצוות נדירות, כדוגמת מצוות ברכת החמה שחלה פעם בעשרים ושמונה שנים.

אם כן כל אחד יכול להצליח מאד, בתנאי שלא יגוד בעצמו, שלא יחקה אחרים, אלא ילך לפי כוחותיו ונטיותיו, וכך הוא יוכל להצליח. גם המעוניין לזכות בהערכת החברה צריך לדעת, שאם הוא ישיקע את כוחותיו בתחומים הזוכים להערצת הסביבה ולא יתן ביטוי לכוחות המיוחדים לו, סופו שהחברה לא תעריך אותו, משום שהצלחתו תהיה מועטת, ורק אם יבנה עצמו על פי כוחותיו וכשרונותיו שלו, הנה אף אם מתחילה ישיקע בתחומים שזוכים פחות להערצת הסביבה, הצלחתו העתידית תביאנו בסופו של דבר להיות מוערך על ידי הכל.

אנו חיים בתקופה שהעולם הגשמי הוא כחדש לעומת מה שהיה בעבר: יש תאורה, ישנם מטוסים, אפשר לנסוע בזמן קצר למקומות מרוחקים, וכן אפשר לדבר ולשמוע זה את זה ממרחקים. השינוי בעולם נעשה, על ידי שהקב"ה נתן בליבם של החוקרים שיתבוננו בבריאה ויגלו אפשרויות חדשות הגנוזות בבריאה. כך, לדוגמה, נתן ה' בלבם של החוקרים להתבונן במעוף הציפור, והלכו בעקבותיה והמציאו מטוס.

גם אנו נוכל לבנות לעצמנו עולם רוחני חדש, על ידי שנתבונן בשכלנו שכל אחד ואחד מאתנו אינו אחד מהעדר אלא יחיד ומיוחד בכל הבריאה - לא היה כמוהו ולא יהיה כמוהו, לכל אחד מאתנו יש תפקיד מיוחד בעולם, שאין לאחרים, ואין בעולם כולו מי שיכול למלא תפקיד זה - זולתנו.

הבריאה מעידה על בוראה

וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד וגו' (א, לא) הנה, המביט על הבריאה אי אפשר לו שלא ישתאה לבוראה עולם מסודר להפליא, שכל פרט ופרט שבו עשוי בתכלית החכמה, ואין-ספור מרכיבים משלימים אלו את אלו ויוצרים יחדיו עולם מופלא שיש בו את כל הדרוש לקיומו של היקום. יתר על כן, מערכות שלמות בבריאה ניוונות אלו מאלו ותלויות האחת ברעותה, והיעדרה של אחת מהן, תשבש את פעולת כלל המערכות.

התבוננות בשלמותה של הבריאה מראה בעליל, שהעולם שלפנינו נבנה בתכנית מחושבת מראש, וכאילו מהנדס חכם שרטט את תכנית העולם בטרם הבראו, ועל פיה ברא את כל הדרוש לקיומה של הבריאה, וגם הסיך מראש, אחת לאחת, את כל המכשולים העלולים להפריע לקיומה (חזון איש 'אמונה ובטחון').

התהוות הגשמים

נתבונן, לדוגמה, באופן שבו סידר הקב"ה את התהוות הגשמים, ואת התפשטותם לכל המקומות הזקוקים לגשם, ונראה כיצד המערכות השונות משלימות וניזונות האחת מרעותה. הנה, חום קרני השמש גורם למימי הימים והנהרות להתאדות, וכך נוצרים ענני הגשם. הרוחות מפזרות את ענני הגשם על פני כדור הארץ, וכח המשיכה מושך את הגשם לשדות אשר בקרקע.

גם אין די לו לעולם בעצם קיומה של השמש, שכן אילו הייתה השמש קרובה מדי לכדור הארץ, היה היקום כולו נדון להתייבשות או למאכולת אש כתוצאה מחומה הלוהט, ואילו הייתה רחוקה מידי, היה העולם קופא, ורק מיקומה הנוכחי מאפשר חיים בכדור הארץ.

"מבשרי אחזה אלוה"ה"

מזון וחמצן הם יסוד החיים של כל תא בגופנו. ללא אספקה רצופה של מזון וחמצן ידונו תאי הגוף למוות מידי. לצורך כך נברא האדם עם האיברים הפנימיים - לב, ריאות, כליות, קיבה ומעינים, וכולם יחדיו פועלים בהתמדה להפוך את המזון המוצק לנוזלי ולספק את המזון והחמצן לכל תא בגופנו באמצעות מחזור הדם:

המזון נטחן טחינה ראשונית באמצעות השיניים, משם לקיבה, שמפרישה חומרים חריפים במיוחד שממשיכים בפירוק המזון, ובד בבד היא מפרישה חומרי מן אשר מגינים עליה מפניהם של אותם חומרים חריפים, שלא יכלו אותה-עצמה. משם ממשיך המזון את דרכו למעינים, שם הוא מושהה עד אשר המעינים משלימות את תהליך פירוק המזון עד דק ומשלחות אותו באמצעות מחזור הדם, דרך מיליוני נימים, אל כל חלקי הגוף - לכל איבר את החומר הדרוש לו. רק לאחר שנותרת במעינים הפסולת לבדה, מחדשות המעינים את פעילותן ומסלקות את הפסולת מן הגוף, בטרם שתרקב ותרעיל את הגוף. באופן מקביל עושות הכליות פעולה דומה בסינון הנוזלים ובהפרשת פסולתם מן הגוף.

לכל אדם נועד תפקיד המיוחד רק לו

ויאמר אלוקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדת הים וגו' (א, כ"ו) המתבונן בפרשה של בריאת העולם ימצא שינוי בולט בין בריאת האדם לבין בריאתם של בעלי החיים, כי בעוד שכל בעלי החיים נבראו כבר בתחילת בריאתם זכרים ונקבות, לא כן היה אצל האדם, שבתחילה נברא האדם יחיד, ורק אח"כ נבראה האשה מצלעו.

אומרת על כך המשנה בסנהדרין (לז): "לכך נברא האדם יחיד... להגיד גדולתו של הקב"ה, שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד, כולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהם דומה לחברו, לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם".

ביאור העניין: אחד הפירושים שנאמרו על "בצלם אלוקים עשה את האדם", שכשם שהאלוקים הוא יחיד ואין כמוהו בכל הבריאה, כך הוא גם יצר את האדם, עם נשמה שהיא יחידה (אחד השמות של הנשמה - 'יחידה') ואין אחרת כמוהו בכל הבריאה כולה. והנה, ביטוי ליחידותו של האדם ניתן כבר בתחילת הבריאה, כשברא הקב"ה את אדם הראשון יחיד. אך גם לאחר שברא בני אדם נוספים, הוטבע בכל אחד ואחד חותם של יחידות, מבחינה זו שבכל ימות עולם לא היה ולא יהיה עוד אחד שתהיה לו נפש עם אותם כוחות ואותם נטיות כשלו.

מה שמתייבב מכך, שלכל אחד ואחד בעולם יש תפקיד המיוחד רק לו, לעבוד את הקב"ה עם שכלו, כוחותיו ותכונות נפשו הייחודיות, מה שאין איש שיכול למלא - זולתו.

גדולי הדורות התאימו את לימודם לסוג כשרונותיהם

ניקח לדוגמה את מצוות תלמוד תורה. בעל השפת אמת גדל, כידוע, על ברכי סבו בעל 'חידושי הר"מ', והנה בשיחותיו הוא מזכיר רבות את סבו, אך לא בספריו על הש"ס. הסיבה לכך, לפי שבדרך לימודו הוא לא הלך בעקבות סבו, משום שהיו לו כשרונות אחרים. שמעתי, שכשנפטר השפת אמת הסתפקו החסידים אם להדפיס את כתביו, משום שלחידושי לא היה את התריפות והברק שהיו לחידושי סבו בעל החידושי הר"מ. התייעצו החסידים עם הגר"ח מבריסק, ואמר להדפיסם. ואומרים, שספרי 'שפת אמת' לא סרו משולחנו של הרב מבריסק. אילו השפת אמת היה כופה עצמו ללכת בדרך הלימוד של סבו, הוא לא היה מצליח באותה מידה.

אנו רואים בין גדולי ישראל בדורות האחרונים, את הקצה"ח, הגרע"א, ר' חיים ור' שמעון, כל אחד ואורו המיוחד. אף אחד לא חיקק את זולתו. א"כ זו טעות שלפעמים כדי למצוא חן בעיני החברה, אדם לא לומד לפי מה שראוי לו וכן אינו נוהג בעבודת ה' כפי הראוי לו.

הגאון ר' שלמה זלמן אוירבך זצ"ל אמר, שאחד הדברים שצריך מאד לפרסם, שאדם לא יבנה עצמו על על פי דגם של אחר, אלא כל אחד צריך להיות מה שהוא, לפי כוחותיו ונטיותיו.

שר התורה הגאון הגדול ר' חיים קניבסקי שליט"א, ידוע כמי ששליט בכל מכמני התורה, ושברכותיו עושות רושם בשמים. לאחר שהוא הוציא את סדרת הספרים 'דרך אמונה', נוכחו כולם בגאונותו ובלמדנותו המופלגת. הוא צמח להיות מגדולי הדור המובהקים על ידי שלמד באופן שהתאים במיוחד עבורו. אילו הוא לא היה לומד באופן שלמד, הוא לא היה נהיה מה שהוא היום.

לכל רגע בחייו של אדם נועד תפקיד מיוחד

לא רק גדולי ישראל הם יחידים, אלא גם כל אחד מאתנו הוא יחיד. לכל אחד יש את הלימוד שלו, את התפילה שלו, את קיום המצוות שלו, שאיש לא יכול לעשות במקומו. כי בהיות שלכל אחד יש הרבה שונה של כוחות, תכונות, ונטיות, מאשר לזולתו, וכתוצאה מכך - קשיים, נסיגנות והתגברויות שונים משל אחרים, משום כך גם המעשים שלו הם יחודיים ושונים משל אחרים. אם הוא לא יתפלל או ילמד כפי כוחותיו, תמצא הבריאה חסרה את מעשיו, ולא יהיה מי שיכול להשלים החסרון.

היום משתמשים במושג 'חד פעמי', כביטוי לכלים בעלי איכות נמוכה, שמשליכים אותם מיד לאחר השימוש. אך אנו מדברים על חד פעמי אשר מגדיל את חשיבות העניין. עלינו לדעת שלכל רגע ורגע בחיינו נועד תפקיד המיוחד לרגע המסוים הזה - אין שום אפשרות למלא אותו בזמן אחר, וגם אין אפשרות שמישהו אחר יעשה זאת במקומו. משום כך, כל לימוד תורה שלנו הוא חד פעמי, וכל תפילה שאנו מתפללים וברכה שאנו מברכים הם חד פעמיים. הלימוד של מחבר אינו הלימוד של היום - ומשום כך הוא אינו יכול להשלימו ולבא במקומו, ולימוד של אדם אחר אינו יכול לבא במקום הלימוד שלי.

אך האמת היא שהנאה ואושר הם מושגים שונים לחלוטין! הנאה גורמת אמנם לתחושה של נעימות גופנית, אך בשום אופן אין לה שייכות עם המושג של אושר! **אדרבה, התבוססות בתאוות, ובעיקר של איסור, לא זו בלבד שאינן מביאות שמחה על בעליהם, אלא הן משרות תחושה של עצב וחכוך.**

הסיבה לכך היא, לפי שהאדם מורכב מגוף - שיסודו מעפר, ונשמה - שיסודה בעליונים. והנה, מקומה של השמחה נמצא בנשמה, ככתוב: "עוֹז ושמחה במקומו", היינו, בעליונים (שהוא מקומו של הקב"ה) ובנשמה החצובה מהם, בעוד שמקומו של העצב הוא בגוף - המורכב מיסוד העפר. לכן, כשהאדם עוסק בדבר רוחני, וקל וחומר כשמתגבר על תאוות, הוא מגביר בכך את כח הנשמה, דבר הגורם שמחה, בעוד שכשהוא ממלא את תאוותו הוא מגביר בכך את הגופניות, וממילא גם את העצב שיסודו בעפר הגוף.

יסוד לכך הביאו הספרים הקדושים, מאזהרת הקב"ה לאדם הראשון בעניין עץ הדעת: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", כי הנה אחד השימושים של מוות הוא 'עצב' [כשם שאחד השימושים של שמחה הוא 'חיים'], ונמצא שנכלל בדברי המקרא, שהאכילה מעץ הדעת, שהיא שורש כל העבירות, תביא עליו עצב.

אושר נגרם מסיפוק רוחני

לעומת זאת, אושר הוא תחושה רוחנית, הנובעת מסיפוק רוחני - ולא מהנאה גשמית, ותחושת האושר היא המביאה את האדם למצב של שמחה. יכול אדם לחיות בארמונות פאר, להתבוסס בתענוגות העולם ולחוש עצב וריקנות. ולהיפך, אפשר לדור בקיתון של ד' על ד', לאכול פת במלח ומים במשורה, ולחיות בפסגת האושר! **להבדיל, גם גדולי חוקרי הנפש מחזמי אומות העולם נמנו וגמרו, שהגורם שמעניק יותר מכל את האושר אינו מילוי תאוות, אלא מעשים טובים שגורמים לאדם סיפוק רוחני. וזו הסיבה שגם אצל הנכרים נפוצה התופעה שעשירים מוזילים מכספם למטרות של צדקה, ועזרה לקהילה ולחלשים.**

המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטין זצ"ל, הקפיד כל ימיו לאכול אך ורק כפי השיעור הדרוש לו לקיום גופו, והוא אפילו נמנע מלהשגין את גו על משענת הכסא, והוא עצמו העיד שמיום עומדו על דעתו לא היה לו אפילו יום עצוב אחד בחייו.

בארה"ב, היה יהודי בשם ר' מאיר פייסט זצ"ל. בגיל צעיר התייתם מהוריו, ובנוסף, גם חלה בשיתוק ילדים. היות שלא נשא אשה, הוא נותר גלמוד וערירי. מה אפשר לחשוב על יהודי במצבו? מן הסתם היינו סבורים שהוא מחכה בקוצר רוח ליום מותו, ועד אז מקנא בכל הסובבים אותו. אך למעשה כל יודעיו העידו עליו שהיה אדם מאושר. את אושרו הוא שאב מהפסוק "טוב יום בחצריך מאלף" (תהילים פ"ד). ומפירושו רש"י: "טוב יום בחצריך - ולמות למחר! מאלף שנים במקום אחר". "הנה כי כן", אמר ר' מאיר, "יש לי את הגדולה שבזכויות - להיות ספון בחצרות ה', בבית המדרש, ומה לי כי אלין..."

לעומת זאת, היה בארה"ב לפני עשרות שנים פוליטיקאי בכיר, שניסה להיבחר למועמד מפלגתו לנשיאות ארה"ב, אך הפסיד לפוליטיקאי אחר. למרות שהוצע לו לאחור הפסד, להיות מועמד לסגן נשיא ארה"ב (התפקיד השני בחשיבותו), לא יכל להשלים עם ההפסד ומת משרון לב!

כמה קולעים דברי ה'מסילת ישרים', בשער הפרישות: "שיתבונן האדם על גריעות תענוגי העוה"ז ויחשוב כמה זמן הוא נהנה באכילתו, בסך הכל כשיעור של בית הבלעיה..." וכבר אמר מרן החו"א, שהחכם נהנה מכיבוש יצרו יותר ממה שנהנה הכסיל ממילוי תאוותו!

מבט מאלף על עניין זה, מצוי בדבריו של הד"ר רבי נתן בירנבוים זצ"ל, שהיה נחשב לגדול בעלי התשובה בדור הקודם. הוא פירש את מאמר חז"ל הידוע: "במקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" - לענין האושר הגדול שזוכים לו בעלי התשובה, וכך הוא פירש: צדיקים גמורים אמנם חיים את האור שבחיי התורה, אך מעולם לא חשו את החושך של החיים ההפוכים. לעומת זאת, בעלי תשובה שטעמו את החושך של חיים ללא תורה, חשים שבעתים באור המזהיר של חיים של תורה וכיבוש היצר. וכלשונו: "שכן מהו אושרו של הצדיק, המורגל תמיד באור, לעומת אושרו של בעל התשובה, המגלה פתאום את האור אחרי ליל חשיכה ארוך".

אחד מגדולי בעלי התשובה בדורנו, שחזרתו בתשובה עוררה מבוכה גדולה אצל המחנה שאינו שומר תו"מ, בגלל היותו אישיות מפורסמת ואהודה במיוחד, נשאל ע"י חבריו לשעבר, איך הוא מצליח להסתגל להגבלות שחלו על חייו כתוצאה מחזרתו בתשובה, במיוחד לאחר שנים של הרגל לעשות ככל העולה על רוחו. למרבה פליאתם הוא השיב להם, שמבחינה מסוימת זה אולי קל לו יותר מאשר לאלו שנמנו משחר ילדותם על שומרי המצוות, משום שבעוד שלשומר מצוות מבטן ומלידה, עלולה להתגב לעיתים מחשבה שאולי החמיץ דבר-מה בגלל היותו מחויב להתגבר על רצונותיו ותשוקותיו - מי שנתנסה בחיים ללא תו"מ, יודע שחיים אלו אינם חיים! (לעבדך באמת)

הלב, משגר את הדם בכל דקה ודקה לכל תא מתאי הגוף, על ידי התכווצות רצופה-יום-יומית עשרות פעמים בדקה. במהלך מסעו נוטל הדם גם את החמצן ששואפות הריאות, ומוביל את המזון והחמצן לכל תאי הגוף, כך שבסופו של התהליך, המורכב מכל הפרטים האמורים (ומפריטים רבים נוספים), מגיעים המזון והחמצן הדרושים לכל תא מתאי הגוף, בכל דקה ודקה, באמצעות מחזור הדם.

ועולה על כולנה 'שכל האדם', שמחותו רוחנית והוא נתון בתוך גוף המורכב ממשר ועצמות, ובאמצעותו אפשר להבין ולהשכיל, להתבונן ולהשיג עניינים לאין שיעור.

ומנפלאות הבריאה הוא כח הזכרון, שמחד יש בו הכח להכיל זכרונות של רבבות פרטים, ומאידך, הזכרון תלוי ברצונו, שכאשר נחוץ לו דבר מסוים הרי הוא זוכרו ורואהו במחשבתו, ובהתעסקו בעניין אחר, נטמנים כל רבבות הפרטים שמונחים בזכרונו, לבל יבלבלו אותו ויפריעו לו לעיין בנושא שחפץ לעסוק בו.

הבאנו דוגמאות בודדות בבחינת אפס קצהו, המלמדות על החכמה המופלאה המונחת בכל פרט ופרט בבריאה, ועל ההתאמה המופלאה בין כל חלקיה, אשר יוצרים יחדיו עולם מופלא שיש בו את כל הדרוש לקיומה של הבריאה, ותן לחכם ויחכם עוד.

[ישנם בבריאה גם דברים רבים, שאפשר לעולם להתקיים בלעדיהם, אלא שהקב"ה בטובו הגדול עשאה כבדי להיטיב את תנאי חייהם של הברואים. דוגמה, האדם יכול לחיות גם ללא אצבעות ידיו, אבל יכולת פעולתן של הידיים תפגע מאוד ללא האצבעות. אדם נולד עם שתי ידיים ושתי רגלים שאורכן זהה, וגם במהלך גדילתו הן שומרות על קצב ושיעור גדילה אחיד, כך שאורכן נותר זהה. בספר 'חובות הלכות' בשער הבחינה, ובספר 'חיי עולם' הרחיבו מאוד בעניינים אלו.]

כשאנו מברכים את ברכת "אשר יצר את האדם בחכמה...", וכן את ברכות הנהיגו וברכות השחר, אל נאמר זאת, חלילה, כמצוות אנשים מלומדה, אלא שומה עלינו לומר את הברכות מתוך התבוננות בחכמה המופלאה שמונחת בבריאה, ולהעצים את תחושת הכרת תודתנו לבורא ית"ש.

דברים שביצירתם יש חכמה, לא נוצרו מאלוהים

כותב 'חובות הלבבות': "אילו הביא אדם לפנינו מכתב מסודר ויאמר כי נשפך הדיו על הנייר, ונעשתה צורת הכתב עליו מעצמה, היינו ממחרים להכחישו, אחרי שברור לנו, שכתב כזה לא יתכן בלי תכנית של מתכנן. ואם לא יתכן דבר כזה בצורות האלה של האותיות, כיצד אפשר לומר דבר זה על העולם שהוא גדול ועמוק מזה לאין שיעור!"

כלומר: אותם 'מדענים' אשר יסיקו על סמך מכתב מסודר שנמצא במדבר, שללא ספק הוא לא נוצר מאילו על ידי דיו שנשפך אלא הוא מהווה עדות מוכרעה שהיה שם אדם שכתבו - מאמינים, משום-מה, שעולם גדול ועמוק מזה לאין שיעור, יכול להיווצר מעצמו.

מוסרים בשם המהר"ל דיסקין זצ"ל שהיה אומר: "לולי שהיין רואים כופר בעינינו, לא היינו מאמינים שיש בעולם אנשים שמסוגלים להחזיק בדעה כה מוזרה".

השוחד מעורר את עיני הכופרים

ואל תתמה, כיצד יתכן שאנשים הנחשבים לחכמים ונבונים, מתכחשים לאמת כה פשוטה, שכבר כתב הגאון הקדוש רבי אלחנן וסרמן הי"ד (ב'קובץ מאמרים'), שלמרות שיסודי האמונה הם פשוטים ומוכרחים לכל אדם שאינו בכלל שוטה, אך בכוחו של שוחד לעורר את שכלו של האדם ולהטות אותו אפילו מאמת פשוטה ומוכרחת. לפיכך אנשים המשוקעים בתאוות העולם, אפילו הם פילוסופים גדולים כאריסטו, "היצר הרע משחד אותם ואומר להם, הרי לפניך עולם של הפקר ועשה מה שלבך חפץ".

[אחד המדענים אמר, שהסיבה שישנם שכה נלהבים מהרעיון המזוה שמוצאו של האדם מן הקוף - במקום להתקומם בכל ישותם כנגד רעיון שכה מבזה את יחוסם - נעוצה בכך שת'אוריה זו משחררת אותם מאחריות מוסרית למעשיהם.]

ובאמת, ההגיון, שאין מוכרח הימנו, שהבריאה מעידה על בוראה, כבר נכתב במדרש (מובא ב'קובץ מאמרים'): "מעשה שבא מין אחד לר' עקיבא, אמר לו המין לר'ע, מי ברא את העולם? אמר לו ר'ע, הקב"ה. אמר המין, הראני דבר ברור. אמר לו ר' עקיבא, מי ארג את בגדך? אמר המין, אורג. אמר לו ר'ע הראני דבר ברור... כלשון הזה אמר ר' עקיבא לתלמידיו, כשם שהטלית מעידה על האורג והדלת מעידה על הנגר והבית מעיד על הבנאי, כך העולם מעיד על הקב"ה שבראו". אם נפקח היטב את עינינו, ונטה את אוזנינו, נשמע את השירה הבוקעת מהבריאה: "מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית".

תענוגות אסורים משרים עצב

ומעין הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות (ב, ז). ישנה טעות נפוצה, שהנאות ומילוי תאוות מעניקות אושר ושמחה. טעות זו נובעת מערוב מושגים ומאי-הבדלה בין הנאה, לבין שמחה ואושר, ועלולה להביא למצב שחלושי אופי יחפשו את סיפוקם במבואות אפלים, מתוך מחשבה שהנאה שיפיקו ממילוי תאוותם תעשה אותם שמחים ומאושרים, ופעמים שמדרדרים לתהומות של חטא, רח"ל.

נפשו גחלים תלהט

גליון 201 בראשית תשע"ט

1nafsho@gmail.com

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות בטלפון: 0527697944 או למייל

זכר המערכת

אנו מתחילים שוב את חומש בראשית בהם כמוסים כל יסודות המציאות ורבינו היה מרחיב בהם טובא בשיחות ומאמרי בסוד ישרים. נשתדל להביא הדברים השונים לכל נפש. הכלל שהנחיל רבינו זצ"ל להיות המחשבה שקועה ברובד העמוק של המציאות כדי להנצל מתעותיו היצר המעמיד המציאות במנותקת ממנו ית' ובה נפתח הפתח לשכוח תכליתנו. המאמר הראשון עוד לא ראה אור במתכונת זו. המאמר השני מרחיב יותר הנוגע למעשה

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שוה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

ויש להבין לכאורה מה שייך לדבר על "מלך עליהם" הרי לא נבראו עדיין נבראים שימלוך עליהם, אלא זהו מפני שביום זה כבר הוכן השורש שמאפשר לפתח מקום ישוב לבני אדם שימלוך עליהם, וזהו מכח ה"חילוק מעשיו" שיש כבר רקיע המבדיל בין האור העליון המבטל כל נמצא אליו, ומעתה יש עולם בתחתונים שהוא "מקבל" מן העליונים. והמלך יושב בעליונים ומשפיע בתחתונים.

יום ג' העמדת מקום המציאות

ביום השלישי הגיע השלב המעשי, בו נאמר "יקוו המים אל מקום א' ותראה היבשה", הסתלקו "המים" ונגמרה סוגיתם וע"ז התפתחה סוגית הארץ, והוכן מקום ישוב לבני אדם, זהו חלל כביכול משליטתו ית' בבהירות אור, או עכ"פ בגילוי של מים, דמעתה יש כבר מציאות אחרת העומדת לעצמה ויש מציאות של מקום לנבראים זולתו.

נמצא שההכנה למצב זה נעשה ע"י התחלקות המים ביום הב' שבו קיבלה הארץ שם מציאות לעצמה, שלא כביום הראשון שהיתה בטלה לאור, והתפתח יותר ביום הג' להיות יבשה ממש, ראוי לישוב אדם.

צורת צמצום זה היה ע"י "יקוו המים אל מקום א'", דהיינו הסתלקות המים ממקום היבשה. ונשארו המים "סביב" העולם כמ"ש חז"ל שיש ז' ימים וגדול שבכולן האוקיינוס ש"סובב" את כל העולם.

נמצא שנשארה הארץ מוקפת במים, אך לא באופן של "בליעה" כמו שהיה בתחילה אלא בתורת "היקף", היינו שיש עדיין את הכח בעצם לשטוף ו"לבלוע" את כל העולם אלא שנתן הקב"ה גבול לים, אך במצב של חטא ח"ו פורץ ושוטף רח"ל, ונמצא שהמים הסתלקו ועברו לגדר "סובב" מבחוץ.

תכלית מצב זה הוא ליתן מקום ישוב לאדם שתפקידו להחזיר הכל אליו ית' להופיע אורו כבתחילה, ע"י ה"אדם" שהוא עם ישראל שניתנה להם העבודה של תורה ומצוות לקדש את הבריאה שתחזור להאיר בבהירות ההשגה שנשגב ה' לבדו וז"ש חז"ל ("ר"ה ל"א שם) על שיר של יום הג' "יסד ארץ בחכמתו וגילה תבל לעדתו", פ"י שנעשה מקום ל"אדם" ["עדתו" – אדם אתם] שתפקידו למלאות שוב את המציאות בתוכן הראשון של גילוי אורו ית'.

תכלית הכל – האדם הממלא את החלל

בג' הימים הראשונים הסתיימו ג' היסודות, שמים וארץ, ואויר – מים שביניהם, ומכאן ואילך התפתחו הענפים של יסודות אלו כדי להגיע לתכלית, ברביעי נתלו המאורות שהוא ענף האור דיום א',

מבט מעמיק על מעשה בראשית [שעורי מבוא שערים

שיעור כ"ג]

ששת ימי מע"ב אבות ותולדות

בריאית כל היקף העולם ב' ימי בראשית מחולק לג' ענינים כוללים. שמים ארץ ואויר שביניהם.

וששת ימי המעשה מחולקים לב' קבוצות. אבות ותולדות. ביום הראשון נברא "האור" שמציאותו בשמים ממעל והמאורות מזרחין ממנו למטה [בפרט לשיטת רש"י בחומש שעצם החמה והלבנה נבראו ביום הראשון] ביום השני היא סוגית המים שהיא החיות של העולם. והמים באוויר הנ"ל שבין השמים והארץ. ביום השלישי סוגית הארץ. אלו הם ג' יסודות הבריאה בבחינת "אבות". בשלושת הימים הבאים הושלמו התולדות של כל אחד מה"אבות" הנ"ל. ביום הרביעי נתלו המאורות שזה התפתחות מעשה יום א' [כמ"ש הרמב"ן עפ"י מדרש דנובלות של אור העליון הוא בגלגל החמה]. ביום החמישי ישרצו המים – התפתחות מעשה דיום ב'. וביום השישי תוצא הארץ – התפתחות מעשה יום ג'.

יום הראשון אין עוד מלבדו [המציאות בכח]

דיברנו כמה פעמים דסוגית "האור" הוא הבהירות הגמורה באמיתותו שאין עוד מלבדו, ואין כנגדו שום חציצה ומחיצה כמש"כ בתוס' שבת כ"ב בשם חז"ל שבדור המדבר השתמשו באור הגנוז שמסתכל בטפיח ויודע מה שיש בו, כלומר דהגם שיש מציאות של טפיח, אבל הוא בטל וכמאן דליתא כלפי האור העצום ואינו יכול לחצוץ כנגדו. נמצא שבהופעת האור ביום הראשון לא היתה אפשרות למציאות אחרת אלא רק "כח" הגבולות של המציאות שתבוא אח"כ היה בלוע באור. כלומר הוא בטל וכמאן דליתא כלפי בהירות האור, השולל כל כח אחר.

ומטעם זה המאורות שנבראו ביום ד' שהוא תולדת האור דיום ראשון, יש להם את הכח להיות "מספרים כבוד קל, ומעשה ידיו מגיד הרקיע", כי עצם מציאות האור [הראשון שהם תולדה שלו כאמור לעיל] מעיד על מציאות ושולל כל הכחות כנ"ל [א.ה. יש כאן הבנה חדשה בביאור הפסוק בתהלים. לא שיש התפעלות מגדלות הכוכבים וזהו שמספרים כבוד קל אלא כפשוטו ממש שעצם מציאות האור – למי שמתבונן בעוצמתו – משקף בתוכו את המקור שלו.]

יום ב' מציאות בלועה במים

מעשה יום ב' הוא סוגית המים, וזהו הגילוי הממוצע בין שמים לארץ, מדובר כבר על רקיע המבדיל בין מים העליונים למים התחתונים. ובהבדלה זו בין שמים וארץ נמצא שהארץ כבר תופסת מקום, ואינה בטלה כמאן דליתא כלפי האור העליון.

אבל הארץ היתה עדיין במצב של בליעה בתוך המים שהוא הדרגה הב' בסדר הגילויים כנ"ל, אבל אינה בטלה להיות כמאן דליתא, כי זו תכונה בלעדית לאור, שבהירותו שוללת כל כח אחר והכל בטל אליו, משא"כ גילוי המים אינו בבהירות כ"כולן נותן מקום למציאות נוספת מלבדו ית']. ומציאות הארץ קיימת, אך במצב שאינה ניכרת, ואינה ראויה לישוב במצב זה, אבל כבר נפתח הפתח שיוכלו להוציא את הארץ מבליעתה במים, ולהכשירה לישוב האדם.

ובחז"ל ("ר"ה ל"א) בשיר של יום שני אמרו "גדול ה' ומהולל מאוד וגו'" על שם שחילק מעשיו ומלך עליהם, וברש"י הבדיל רקיע בין עליונים לתחתונים ונתעלה וישב במרום דוגמת שכן בעירו והר קדשו עכ"ל.

בחמישי ישרצו המים – ענף המים דיום ב', ובשישי תוצא הארץ – ענף הארץ דיום ג'. ובסוף נברא התכלית שהוא יצירת האדם שתפקידו למלאות את החלל כנ"ל. מילוי החלל [היינו תחושת "החלליות" ממציאותו ית'] בעולמינו הוא ע"י האדם כמפורש במקרא פרו ורבו "ומלאו את הארץ" שלמרות שיש הרבה נבראים זולתו, אבל מילוי "התוכן" של

יקרות האדם - למלא קמיה מלכא

[בסוד ישרים בראשית תשנ"ה א']

הבריאה הוא רק ע"י האדם, "וכבשוה" שכובש הכל תחתיו ומעלהו לעבודת הבורא, ועי"ז מתגלה כבודו בכל הארץ, ואגב, לשון חז"ל במדרשם עה"פ הנ"ל ומלאו את הארץ, "הה"ד מלא כל הארץ כבודו" עכ"ל כי באמת כל אדם הוא צלם אלקים ויש בו כבוד שמים.

מהות מאמר ויהי אור וטעם גניזתו

ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור: ויבא אלקים את האור כי טוב ויבדל אלקים בין האור ובין החשך: ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: אור זה הוא בטוי לכל עצמת כח ההטבה של הקב"ה שהוכנסה לבריאה, ולכן הוא שיא העונג שיכולים ליהנות כאן בעוה"ז. עוצמת התענוג מאור זה היא השגת ברירות על יחודו ית' [למעמקים ביאור הדבר ממק"א (בסוד ישרים תנ"מ תשנ"ה) על מהלך האור נאמר בו ויהי אור ולא כתיב ויהי כן. ואמרו על זה רז"ל במדרשם אור שכבר היה ע"כ. ונשאל מהו אותו אור ש"כבר היה". התשובה שהוא ה"אין" שקדם ל"יש" של הבריאה. נבאר הדברים, על מה שקדם לבריאה ישנם ב' ביטויים להורות חוסר תפיסתנו בהם "אפס" ו"אין" וכאשר הגדירו את מציאות ה"יש" של עולמנו יחסוה ל"אין" ולכן אמרו "יש מאין" ולא אמרו "יש מאפס" כי הבחינה הנקראת "אפס" היא "אפסיות" כפשוטו ואין בזה שום תפיסה כלל ועל ה"אין" יש עכ"פ תפיסה ששם הכל היה באחדות גמורה לפני שיצא עולמנו שהוא "יש" - עולם הפיחוד. ה"אין" נקרא המאור ממנו יוצא האור וגם כשנמצא כאן הגנוז יש לו התיחסות אל המקור ביותר, והמאור משתקף בו. ולכן יש באור הגנוז מעין הברירות שהיתה לפניו שהיה רק הוא לבדו. (א.ה מעין תופעה זו נמצאת גם באור הגשמי שהוא תולדה של אור זה שהוא גם סיבת עונג עצומה משום שגם מאפשר "ברירות" – לראות ברור מה שנמנע בחושך)] בעת בריאתו של האור נכתב ויבדל אלקים בין האור וכו' ופירש"י שראה שיהיו אחר כך דורות של רשעים עמד וגנוז לצדיקים לעתיד לבוא יעו"ש הכל. כי מחטא עץ הדעת והלאה יש סכנה לגלות אור זה כי הגם שהוא עצמות הטוב, מכל מקום יכולים להשתמש בו לרועץ. נבאר הדברים יותר. יסוד חטא עץ הדעת הוא הכנסת הרגשה "לגרמיה" (היינו הרגשת עצמיות) באדם. זהו מה שפיתה אותם הנחש "והייתם כאלקים וכו'" היינו שיכולים להיות כמותו ית"ש. ולכאורה יפלא מה פירושו שהאדם יהיה כמו הקב"ה אלא הפירוש הוא שהם יעשו ל"מקור חדש" [א.ה בדומה לקב"ה שהוא מקור הכל] וכבר לא תהיה לו הרגשת "עלול וטפל" אליו ית"ש. הבטוי לכך שמעת אכילת עץ הדעת והלאה ירגיש שמה שהוא "צורך עצמו" הוא גם כן צורך גמור [א.ה תחת מה שלפני כן רק צורך הבורא היה צורך כי לא היתה להם תחושת עצמיות כלל]. בהרגשה זו הושרש כל הפירודא מהקב"ה בכל הקלקולים שיתגלגלו אחר כך תוך עולם הזה. כי מעתה שקע האדם בתוך תפיסה זו של עץ הדעת, והיכולת לעשות רע יהיה מתוך הרגשת "לגרמיה" [א.ה היינו צורך עצמי].

המשפיע שהוא בעל החסד]. מציאותו של ה"מקבל" מחולקת מאופי המשפיע [א.ה שהרי הוא "מקבל" לעומת השני ש"נותן"]. מכאן נובע כל מהלך החילוקים, וממילא גם החסרונות בבריאה [א.ה שיש מציאות של משפיעים ומקבלים]. בהיות והאדם הוא מרכז כל הבריאה על כרחך שיעקר החסרון שיש בבריאה הוא רק מה שהוא נקודת החסרון באדם. אם נרצה לסכם במשפט אחד מהי מהות האדם – הנקודה שעליה סובבת כל מהותו הוא מ"ש רז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וכו'. היינו שמעצם טבעו חסר את ה"יראת שמים". כל שאר החסרונות בבריאה הינם רק תולדות וענפים מחסרון זה.

נשלים את הדברים. בתרגום יונתן מתרגם את המילה בראשית "בחכמתא". היינו שהבראשית - היסוד של כל הבריאה הוא "חכמה" ומה החסרון שיש בבריאה. אם האדם הוא יסוד הבריאה ואמרנו שנקודת החסרון שלו היא "חוץ מיראת שמים" נמצינו למדים שיש לחסרון זה שם אחר "חוסר חכמה". וכן הוא מפורש בחז"ל שיראת ה' היא בעצם חכמה וכמ"ש על הפסוק "הן יראת ה' היא חכמה", ד"הן" אחת היא [א.ה ואם חסר יראת שמים חסר חכמה].

השלמת הבריאה על ידי התפילה

נתקדם הלאה לבאר לפי זה מה שאמרו שיעקר כח האדם בהיותו מתפלל. הנה מהות ענין התפילה היא "יראה" כי יסודה היא עמידה לפני המלך אשר הוא מצב שכולו יראה. נמצא שהאדם בעמדו לתפילה ממלא את כל חלל הבריאה שפנוי מיראת שמים ובזה מתמלאת נקודת החוסר ביסוד כל הבריאה.

מהות האדם "מתפלל"

[א.ה נבאר כעת שאין יכולת זו של עמידה לתפילה אפשרות מקרית לאדם אלא עצם מהותו]. כתיב ויירצו ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה, ובאנוקלוס והות באדם לרוח ממללא. ואמרו ז"ל במדרשם בזה דיכול למלא קדם מלכא. ביאורו שהנשמת חיים הוכנסה באדם בדרך של "ויפח", ואמרו על זה קדמוני האחרונים "מי שנפח מתוכו נפח". פי' שבניגוד לשאר המאמרות שהם כביכול פעולות חיצוניות [א.ה ביאור המשל הוא שלכן הם "דבור" שיש בו הרכבת מילים על עצם הנשימה והמילים חיצוניות לעצם האויר] לעומת מאמר זה שמקורו לפניו מכל המאמרות כי יצא במהלך של "ויפח" [א.ה עצם נשיבת האויר בלי הרכבה של אותיות]. ולכן כח הדבור שייך בעצם למחיצתו ית"ש, "עמך מקור חיים". אם כן ציורי הדיבורים של הנשמת חיים הם רק אותם שהם בעצם לפני המלך ועומדים ברומו של עולם [א.ה הם הם דבורי התפילה בהם מתקיים ה "יכול למלא קדם מלכא"], דבורים אלו שהם במחיצתו ית"ש ובדברים העומדים ברומו של עולם אין שום חלל ו"חוץ", ובזה נשלמת נקודת החסרון של הבריאה. כעת נבין מדוע נופחה נשמה זו בגולם שהיה עפר מן האדמה, כדי להכניס את גילוי הפקעת החלל גם בגבול העפר.

השלמת הבריאה בבריאת האדם

טבע החסד לאחד שני דברים [א.ה היינו שהנותן מתחבר למקבל החסד על ידי שנותן לו ולכן נקרא שכח זה מתיחס לצד

יארצייט הששי של רבינו הגדול זצלה"ה
ביום כ"ה תשרי
שיהיה הלימוד לעילוי נשמתו הטהורה,
ושזכותו יעמוד לנו לזכות להמשיך ללמוד
ולהפיץ תורתו, וללכת בדרכיו הנפלאים.

גליון 299
שנה ז'

פְּנִינִים משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

- פרשת בראשית תשע"ט -

ניסוח המים

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (א' א')
איתא בגמרא סוכה (מ"ט א') "בראשית" אל תיקרי בראשית אלא
ברא שית, והוא שיתין שנבראו בששת ימי בראשית. שניסוך המים
וניסוך היין שהיה מנסך על גבי המזבח, היה יורד לתוך השיתין,
שהוא ב' נקבים במזבח שהיו מגיעים עד התהום.

והנה אמרינן במשנה בסוכה (מ"ח ב') דהמים של ניסוך המים
שנתגלתה נפסל, שהמים המגולין פסולין לגבי מזבח, דחיישינן
שמה שמהן נחש והארס מעורב בהן.

ואם נתגלה בשבת, והרי בשבת אינו יכול להוציא עוד מים
מהשילוח, אם כן היה ממלא מים מן הכיור. ומקשינן בגמרא (שם נ'
א') אמאי ממלא מן הכיור, הרי היה יכול להעביר המים במסנתת כדי
לסנון המים שלא יהא בה ארס, ואז לא יהא פסול. [ומתצינן בגמרא
דפסול להמזבח מחמת קרא דהקריבהו נא לפתחך].

והקשה בחזון איש (או"ח סי' ק"נ ס"ק כ"ג) היאך מותר לסנון המים
בשבת הא הוה מלאכת בורר שהרי בורר הארס מהמים.
ויש לדון בזה בג' מהלכים:

תירוץ א' - חומרא בעלמא

הנה תירוץ בחזון איש (שם) דהא דחיישינן במים מגולים שמה
שתה מהן נחש, הוה רק חששא בעלמא, ונהי דחיישינן מחמת
סכנתא, או לענין פסול המים למזבח משום משקה ישראל דבעינן
מן הראוי לישראל, מכל מקום אינו חשש מדינא, והלכך לענין
המלאכה זיל בתר רובא שאין כאן ארס נחש, ואם כן הרי מסנון מים
ממים דהוה חד מינא ואין כאן מלאכת בורר. [וכך ראינו בתשובות מהר"י
הכהן (סי' י"ג) שכתב נמי דכל מה שמחמירין לסנון משום חומרא, ליכא איסור בורר].

א. טעם פסול מים שנתגלו לניסוך המים

הנה כתב בחזון איש דתירוץ הנ"ל היינו רק לטעמא דמים שנתגלו
פסול לניסוך המים משום הקריבהו נא לפתחך, נמצא דהחשש
לארס אינו אלא חומרא משום כבוד המזבח.

וכי תימא הרי בסלקא דעתך דהגמרא שהקשה אמאי לא היו
מסנינין המים, הא לא אסרינן מחמת הקריבהו לפתחך, ומכל מקום
שרינן לסנון המים בשבת, יש לבאר דגם בסלקא דעתך ידעינן
דהאיסור רק מחמת הקריבהו לפתחך, אלא קסברי דלאחרי סינון
ליכא חסרון דהקריבהו לפתחך, ומשנינן דאפילו הכי יש חסרון
דהקריבהו לפתחך.

אך כתב בחזון איש דבתוספות (לעיל מ"ח ב' ד"ה שהיו, בשם רש"י שם)
לא פירשו כן, והיינו שכתבו דלסלקא דעתך דגמרא, הפסול מחמת
דשמה שתה מהן נחש והארס מעורב במים ונמצא שאינו מנסך מים
כשיעור, שהרי הארס משלים לשיעורן. והלכך אכתי קשיא היאך
שייך לסנון הא יש כאן בורר, דהרי חזינן דחיישינן לא רק משום
הקריבהו, אלא גם לענין שיעור ניסוך המים, ואם כן מאי שנא
דלמלאכת בורר לא חיישינן. ואולי יש לומר דלמזבח החמיר.

ב. ב' כוסות מים

הנה יש לעיין ביש כמה כוסות מים, וכמה הם מים מגולים וכמה
מהם מים שאינם מגולים, האם מותר לבררם זה מזה.

ולעני"ד זה תליא בנידון המנחת חינוך (מצוה ל"ב, מוסד השבת אות ז')
דבבר שהוא חד מינא אבל איסור רביעא על חלק ממנו, כגון במין

אחד פירות, ומעורב פירות היתר עם פירות ערלה, האם מותר לברר
האיסור מהיתר.

וצדדי הספק, מי אמרינן דחשיב בורר, דהרי הוה כבי מינים,
דהערלה הוה כפסולת, או דילמא לא חשיב בורר, דהרי הוה מין אחד,
והאיסור לא חשיב אלא כאריה דרביעא עליה. ואסיק במנחת חינוך
דאינו בורר דהרי הוה רק מין אחד. [נעיין מה שכתבנו בפרשת פקודי תשע"ו].

מעתה אם נימא דבהנ"ל יש בורר, אם כן הכי נמי בבורר כוס מים
מגולים מתוך כמה כוסות מים שאינם מגולים.

ג. לחלק בין הפרדת הכוסות לסינון

מעתה יש לעיין אמאי כתב בחזון איש דשרי לסנון המים, הא גם
בזה מפריד בין מים למים.

ויש לחלק דלא דמי, דהתם כשיש כמה כוסות, מפריד בין הכוסות,
אבל הכא הרי מעביר את כל המים ולא מפריד ביניהם ואין כאן
בורר, וקודם הסינון הכל איסור ולאחר הסינון הכל מותר.

תדע, דאם יש טבל וחולין, הוה בורר לחד גיסא דהמנחת חינוך
הנ"ל, ואם מעשר פירות טבל אין כאן בורר.

ואכתי יש לעיין במסנון חלק מהמים. ויש לומר דגם זה שרי וכמו
במעשר חלק מהטבל.

ד. ראינו נחש שותה מהמים

הנה להאמור כשראינו נחש שותה מהמים, בזה אם יסנון יהא כאן
בורר דאורייתא, ואע"פ שגם בשתה מהמים לכאורה לא הוה ודאי
ארס אלא רק ספק ארס, אבל עכ"פ בזה מעיקר הדין חיישינן שיש
כאן ארס, ואם כן שפיר מיתסר מספק לסנון מחמת מלאכת בורר.

אמנם לעני"ד היה נראה לא כך, אלא מדינא גם זה שרי, דאוקמה
המים בחזקתם שלא בא בתוכם ארס. והא דכתב בחזון איש דנקטינן
דלא שתה נחש מכיון דהוה רק חומרא למיחש ששתה נחש, האמת
נקיט, אבל גם אם ודאי שתה הנחש אין כאן מלאכת בורר.

[וכמו דמצינו (פסחים ט' א') בבור שהיה בו נפל דחזקה שלא הלך
ממנו הנפל. וכן בהא שכתבו תוספות (פסחים ט' ב' ד"ה היינו) חזקת בית
שלא נכנס בו חמץ. ועיין בישועות יעקב (סי' ע"ו סק"יג) במספקינן אם
נכנסה צואה לענין מחניך קדוש, דמדינא מוקמינן אחזקה, ויליף לה
מדברי תוספות בפסחים הנ"ל].

תירוץ ב' - מין אחד

תו יש לדון ליישב, דהוה כבורר מין אחד. ויש להקדים ג'
הקדמות:

א. איסור והיתר מין אחד

חדא, הנה הבאנו דין במנחת חינוך דבורר ערלה מתוך היתר שרי,
דהוה מין אחד, דהאיסור רק אריא דרביעא עליה.

ב. גם בשני מינים

תו, דבאגלי טל (מלאכת בורר סק"ו אות י'), וע"ע סק"כ אות ב') מוסיף,
דהוא הדין בשני מינים גמורים, אם סיבת הברירה רק משום
האיסור. וכגון בבורר תפוזים של ערלה מתפוחים של היתר, דאם גם
התפוזים היו מותרים, לא היה בורר כלל.

ויש לדון לדברי האגלי טל, מהו בבורר גדולים מקטנים משני
מינים, אך כל סיבת הברירה מפאת גדולים וקטנים, ואם הם באותו
גודל לא היה בורר כלל. ולכאורה תליא בהא.

וכעין זה בבורר משני מינים מפאת הפרש טעם מועט, והיה בורר
גם במין אחד בכהאי גוונא, ואילו לא היה בשני המינים הבדל בטעם,

לא היה בורר.

דאיכא עכ"פ צורך ניסוך המים.

ובמכתב לרבינו כתב השואל לתרץ כהנ"ל, וזה מה שהשיב רבינו:
להג"ר י"ו שליט"א
מה מאוד שמחתי באגרת המעוטרת בשכיות החכמה.
ודן מעכת"ר בענין הקושיא היאך דיינינן לסנן המים שנתגלו ביום טוב, הרי איכא בזה מלאכת בורר. נ"א"ה. פה כתב רבינו דברי החזון איש והבאנו הדברים לעיל.

וכתב מעכת"ר דיש לומר דביום טוב מותר משום מתוך.
והנה תוספות בשבת (צ"ה א' ד"ה והרודה) כתבו דבונה שרי ביום טוב משום מתוך, דאשכחן מגבן דמותר ביום טוב. והקשו האחרונים הא חזינן (שבועות ט"ו ב') דבנין בית המקדש אינו דוחה יום טוב. ותיירץ בבאר יצחק (או"ח סי' י"ג ענף ג') דצורך גבוה לא הותר משום מתוך. ואם כן לפי זה שפיר הקשה בחזון איש.

והנה חזינן דהחזון איש הקשה רק משבת ולא רק מיום טוב. ויש לומר דלרווחא דמילתא.

ואסיים מעין הפתיחה בתודה על האגרת שהסיבה לי עונג רב, ואברך בכל טוב, אברהם גנחובסקי

ג. האם מצוות דמי לאיסורים
מעתה יש לעיין להנ"ל, מהו בבורר אתרוג ערלה מתוך אתרוגים מותרים לצורך קיום המצוה, האם הוה בורר.

ואם נדמה בזה מצוה לאיסור, ונימא דאין כאן בורר, אם כן להנ"ל יש לדון עוד, דגם בשני מיני אתרוגים, כל שכונתו למצוה אינו בורר, ויהא מותר גם לברור אתרוגים חסרים מתוך שלמים.

לאור האמור יש ליישב קושיין
לאור האמור, יש ליישב קושיין היאך היה מותר לסנן המים, דהרי הא דמוציא הארס מהמים, היינו רק מפאת הפסול למצות ניסוך המים, ואם כן הוה כבורר מין אחד.

אך כל זה להאגלי טל, וגם להנחה שאין חילוק בין מצוה לאיסור, והדברים מחודשים טובא ואינם נראים, וצריך רב.

תירוץ ג' - מתוך

יש לדון לתרץ בעוד דרך, דעכ"פ ביום טוב מותר, דמתוך דמות מלאכת בורר לצורך אוכל נפש, מותר גם שלא לצורך אוכל נפש, כיון

עניני שבת

ממה נפשך בבין השמשות

הנה קיימא לן דכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו בבין השמשות, והא שיהא לדבר מצוה. וכתב ברשב"א (עירובין ל"ד ב' ד"ה באלון) דאמרינן הכי גם בבין השמשות דסוף היום. [והביאו במשנה ברורה (סי' שמ"ב ס"ק ב'). וכתב לפשוט מהכא מה שנתספק בזה במגן אברהם].
יש לעיין בגוונא דכל המצוה רק להצד שהוא יום, האם נימא דאין לעבור על שבות לצורך המצוה, דהרי ממה נפשך אם בין השמשות יום הא אסירא שבות, ואם בין השמשות לילה, הא אין כאן מצוה. כגון באתרוג של טבל, והגיע בין השמשות דסוף היום, האם מותר להפריש ממנו תרומות ומעשרות, דהרי לא גזרו על שבות בבין השמשות לצורך מצוה, או דילמא ממה נפשך אסור להפריש, דהרי להצד דבין השמשות הוה יום אכתי אסור להפריש מחמת היום טוב, ולהצד דהוה לילה, הרי אין כאן צורך מצוה דהרי בלילה ליכא מצוות נטילת לולב.

והלכך כתב ברמב"ם דכשר אף בנעשו שחורים ביום טוב, דהרי הוה ספק בידו, דכיון דבבין השמשות דסוף היום יהא כשר לצד דבין השמשות יממא, תו כשר לצד זה אף מקודם דאין מחוסר זמן לבו ביום. [הנה מצאנו כן כשמגיע הזמן דכשר, אבל לגבי הזמן שלא היה ראוי, יש לומר דהוה דחוי אע"ג שנתקן, אמנם שמעינן מדבריו שלא חילק בהו]. אם כן השתא הוה ליה ספק ספיקא לקולא, ספק דכל נראה ונדחה מהני, וספק אם הוה בידו. עד כאן דברי החלקת יואב.

והיינו לאור יסוד הנ"ל, שאע"פ דההיתר ללקט הענבים הוה רק מחמת הצד שבין השמשות לילה, מכל מקום מחמת זה חשיב בידו גם לענין קיום המצוה שהוא רק ביום.

ג. ביום טוב שני של גלויות אינו כן

הנה מי אני לבוא בשער המלך בלבוש שק, ואבוא לדון בדבריו באימה ויראה, דמכל מקום הרי בחוץ לארץ דיש יום טוב שני של גלויות, אינו יכול למעט בבין השמשות, דבפשוטו כל דבר שאסרו חכמים משום שבות בחוץ לארץ יש לאסור בבין השמשות בין שני הימים, דאם בין השמשות לילה אסירא ואם יממא נמי אסירא.

[ואין לומר דאם יום טוב הראשון הוא יום טוב שרי בין השמשות, ואם יום השני יום טוב נמי שרי בין השמשות, דבין השמשות אינו שריותא אלא דתלינן, והכא במאי נתלה. והרי פשיטא דביום טוב הסמוך לשבת לא שרינן בבין השמשות. וכדכתב נמי הגרע"א (גליון השי"ס סוף עירובין. א"ה. לא מצאתי)].

ואם כן תיקשי היאך סתם הרמב"ם דההדס כשר, הרי בחוץ לארץ ליכא היתר בבין השמשות ואם כן פסול. [וכן בארץ ישראל והיה יום ראשון של סוכות ביום ששי, אבל לא משכחת לן דלא אדיו ראש].

ד. יוריד השופר בבין השמשות

עכ"פ חזינן דשרינן שבות בין השמשות דסוף היום לצד דלילה, אף על גב דהמצוה לצד דיממא.

וצריך עיון, דאיתא בשולחן ערוך (סי' תקפ"ו סעי' כ"א) דשופר של ראש השנה אין מחללין עליו יום טוב אפילו בדבר שיש בו משום שבות, כגון אם היה השופר בראש האילן ואין לו שופר אלא הוא, אינו עולה באילן. אמנם להאמור, הרי בהיה השופר על אילן, יורידוהו בבין השמשות, ונהי דהוי רק ספק מצוה יש להתיר. ולא אשתמיט זה.

ומיד דברי עם אחד מגדולי הדור שליט"א, קאמר דהדין נותן דבאמת בבין השמשות יורידו השופר מהאילן לקיים המצוה מכח ספיקא דאורייתא, ואי דסתמת הדין דלא יוריד, הא בלאו הכי באיכא נכרי הא יאמר לנכרי להורידו דהוה שבות דשבות במקום מצוה (כמבואר בשולחן ערוך שם), ואם כן הכי נמי הכא.

בסייעתא דשמיא יצא לאור גליון המלא לקראת שב"ק

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

"חכמתי קטנה ודעתי קצרה כנגד סתרי תורה"

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים (א, א)

אוי גיוועלעך, תמיד אנו חוזרים על הקדמת הרמב"ן הקדוש בפתיחת חומש בראשית: **"ונפשי יודעת מאד ידיעה ברורה. שאין ביצת הנמלה כנגד הגלגל העליון צעירה. כאשר חכמתי קטנה ודעתי קצרה כנגד סתרי תורה, הצפונים בביתה השמונים בחדרה."**

ישאלו ילד קטנצ"ק: "תאמר בבקשה, מי יותר גדול נמלה או היכל בית הכנסת כאן?"

- דאי שהיכל גדול יותר.
- ואם יכניסו את הנמלה באולם של ישיבת פוניב'ז או וויזניץ, מה יותר גדול?
- ודאי, פי כמה וכמה, אין לשער.

רבנות, הרמב"ן אומר: "ונפשי יודעת מאד ידיעה ברורה", מה הוא יודע? - שאם יקחו נמלה נגד גלגל העולם העליון, כמה מקום תופסת הנמלה מול סין, אמריקה ורוסיה, ומול הגלגל העליון? וכי יש לנו מושג?! הרמב"ם אומר שהשמש גדולה מאה שמונים פעם כמו כדור הארץ, והיא איננה כל גלגל העליון, נמלה מול כל זה, מי יותר גדול וכמה יותר גדול?
אוי, לא אמרתי נכון, הרמב"ן לא כותב **"נמלה נגד גלגל העליון"** אלא **"ביצת נמלה"**, שכדי לראות אותה אולי צריך מיקרוסקופ - כנגד גלגל העליון, וכך, אומר הרמב"ן, "חכמתי קטנה" - החכמה של מי? של הרמב"ן, החכמה הזו קטנה, "ודעתי קצרה כנגד סתרי תורה השמונים בחדרה הצפונים באוצרותיה".

בשביל התורה וישראל שנקראו ראשית

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים (א, א)

ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים

רש"י כותב על התיבה הראשונה: "בראשית - אין המקרא הזה אומר אלא דרשני" - המקרא אומר תדרוש אותי!... כבר בתיבה הראשונה של התורה, אין לנו אפשרות להסתדר לבד. אנו מוכרחים להזדקק לדרשות חז"ל!
ומה לימדנו חז"ל?

ממשך רש"י הקדוש: "כמו שדרשוהו רבותינו ז"ל, בשביל התורה שנקראת 'ראשית דרכו', ובשביל ישראל שנקראו 'ראשית תבואתו'".

הגמרא (עבודה זרה מ"ב) מספרת: פעם אחת חש רבי במעיו, אמר: כלום יש אדם שידוע, אם יין תפוחים של עובדי כוכבים אסור או מותר? אמר לפניו ר' ישמעאל בן רבי יוסי: פעם אחת חש אבא במעיו, והביאו לו יין תפוחים של עובדי כוכבים של ע' שנה, ושתה ונתרפא.... בדקו ומצאו עובד כוכבים אחד, שהיה לו שלש מאות גרבי יין של תפוחים של ע' שנה, ושתה ונתרפא, אמר, ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים".

גוי אחד תושב ארץ ישראל, לקח תפוחים משובחים, עשה מהם שלוש מאות גרבי יין תפוחים, שמר עליהם במרתף, העביר אותם לבנו, והבן העביר לנכה. שבעים שנה שהם נשמרו במרתף כמו אוצר. כדי ששכלות שבעים שנה, רבנו הקדוש ויכל לשתות מהם כוס אחד בלבד או שני כוסות מיץ תפוחים, ויתרפא.

ועל כך אמר רבי: "ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים" - העולם הם 'שומרים' בשביל הצדיק. בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו ראשית. ולא רק בריאת העולם אלא קיום העולם תמיד הוא בשביל התורה וישראל.

יש על כך עוד הרבה בש"ס ובמדרשים - הכל בשביל התורה וישראל.

יש שמבארים בשם **רבי אליהו לופיאן זצ"ל**: "בשביל התורה ובשביל ישראל" - ה' ברא את העולם לפי התורה ולפי ישראל. היינו? כיון שישנה מצוה של לולב ואתרוג בתורה נבראו בעולם אתרוגים ולולבים, כיון שיש בתורה לאו "לא תגנוב" "לא תחמוד", ברא ה' רצון לחמוד וגם תאוה לגנוב. אם לא האיסור בתורה, לא היה דבר כזה של "גניבה". וכי למה שיגנובו? מדוע לגנובו? מדוע לחמוד? אבל כיון שכתוב בתורה לא תגנוב, לא תחמוד, הקב"ה ברא את האדם עם יצר הרע, כדי שיגדל שכוונו כאשר יקיים את האיסורים לא תגנוב ולא תחמוד. "אסתכל באורייתא וברא עלמא".

אבל בפשטות הפשט במילים "בשביל התורה ובשביל ישראל" שהתכלית של בריאת העולם בשביל שיהיה תורה ויהיו עם ישראל שיעסקו בתורה ויקיימו את התורה [ולפי רבי אליהו לאפיאן שהסביר את ה"בשביל התורה" לא מובן כיצד הוא יסביר "בשביל ישראל"].

נשוב למעשה עם רבי. מיירדיגע מעשה. שבעים שנה שומרים שלוש מאות גרבי יין, ואפילו חבית אחת שלמה הוא לא שתה. אבל כל הרעיון של עשיית היין והמאמץ של הסבא שהעביר לנכד וכי נעשה בשבילו, ועל כך אמר בשמחה: "ברוך המקום שמסר עולמו לשומרים".

הרמב"ם מביא, שיתכן שגוי אחד בונה בניין שלם, ארמון, או מגדל, כדי שפעם אחת יעבור שם צדיק ליד הבנין הגבוה, יהיה לו חם, ויתיישב בצל הבניין, כי כל הבריאה נבראה בשביל הצדיק. "כי זה כל האדם" - "כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה". א מיירדיג א-מעשה.

לדוד בשנותו את טעמו

אני תמיד מתפעל מחדש. דוד המלך לא ידע מדוע העולם זקוק לשני דברים שה' ברא: קורי עכביש, מה תכליתם? ומה צורך לעולם בשיגעון? מה התועלת לעולם מהמשוגע הזה?

עד שנתן לו הקב"ה את שני הדברים: בקורי עכביש הוא התחבא, ובזכות האפשרות להיות משוגע ניצל מאכיש מלך גת, כמו שאמר בתהלים (ל"א): "לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו ויילך".

מה היה שם? תפסו את דוד המלך, אתם יודעים איזו מציאה היתה זו עבורם? להבדיל אלף אלפי הבדלות, את ה'סדאם' הזה [שליש עיראק], הרי מחפשים כעת [בעת אמירת הדרשה] והנה, מביאים אותו לחיילי אמריקה שמחפשים אותו: זה סדאם! ואו מבחינים שהוא מדבר שטויות, יורק, ועושה מעשים של משוגע.

מה אכפת ל? משוגע, בריא, תפסנו את סדאם! הם הרי נותנים על כך מיליון דולר! ושם, במלוכה של אכיש מלך גת, מצאו את דוד המלך ע"ה, הביאוהו לאכיש מלך גת: "הנה המבוקש!".

"החסר משוגעים אנכי" - אמר אכיש - "שילך, משוגעונו!" וכך ניצל דוד המלך ע"ה.

בלשכת הגיוס, חייל שעושה את עצמו משוגע כדי להיפטר מהשרות הצבאי, לא כל כך מהר מוותרים לו. בוחנים אותו: "רגע, אתה משוגע? בוא, בוא נראה. תשב פה קצת"... וכך מבחינים האם הוא באמת משוגע או שעושה את עצמו... והנה שם תפסו את דוד המלך ולא העמיקו הרבה, לא בדקו לא בחנו, המלך שלח אותו לנפשו. לכאורה אכיש הוא המשוגע האמיתי, לא דוד המלך ע"ה - מה אתה עוזב אותו?!

האמת, שאכיש לא היה משוגע כלל, אלא הוא כמעט השתגע... מה יש?

מספרים חז"ל: האישה שלו ל"ע היתה משיגענה, הבת שלו גם היא נהייתה משיגענה. וכל היום דפקו לו בראש - הבת והאשה. זו רוקדת וזו בוכה, זו צועקת וזו צוחת. אחת מתעוררת והשניה קמה, דופקות לו בראש יום לילה. כבר לא יכול היה יותר, כמעט התפוצץ, לא הועילו פסיכולוגים ואפילו לא פסיכיאטרים...

ולפתע מביאים לו בן אדם ומכריזים: "הנה, תפסנו את דוד המלך!" כשרק התעורר אצלו חשש שהוא משיגענר - מיד שב לאחוריו ואמר: "אני כבר שבע ממשוגעים, תלך מכאן, לא מעניין אותי, שיהיה דוד שיהיה מי שיהיה. אינני יכול לראות משוגעים..."

מיירדיגע מעשה.

מדוע האשה והבת השתגעו? - כדי שיבוא דוד המלך ע"ה וינצל ע"י שעשה עצמו כמשוגע. הכל בשביל התורה ובשביל ישראל.

הרוצה לטעות - יטעה!

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ (א, כו)

מידי שנה בשנה, אני לומד את הפסוק ואת הרש"י דלהלן, אבל השנה היתה לי התפעלות מיוחדת. מיירדיג.

אימתי מתקבלת התפילה ברצון

וישע ה' אל הבל ואל מנחתו. ואל קין ואל מנחתו לא שעה (ה, ד-ה)

לא ירדה אש מן השמים למנחתו של קין. מדוע?

פשוט מאד, כי הבל הביא "מבכורות צאנו ומחלביהן" וקין הביא "מן האדמה" - מהגרוע, לכן "וישע ה' אל הבל ואל מנחתו ואל קין ואל מנחתו לא שעה". מורי ורבותי! אנו יכולים להתעורר מאד מפסוקים אלו, גיוועלדיג. הרי כולנו יודעים שהתפילה היא במקום קרבן, ואם כך, ההתייחסות אליה היא כמו שמצינו בקרבן; אם התפילה נאמרת "בכל לבבכם", "ואני תפילה" - כולו מונח בתוך התפילה, אם תפילתו היא "מבכורות צאנו ומחלביהן" - אז: "וישע ה'", אבל אם התפילה היא "מפרי האדמה", ובהסתכלות בעלמא אפשר להבחין עליו כי הוא מסוכן... שפשוט אין לו ברירה והוא מוכרח להתפלל - לתפילה כזו הקב"ה לא מתייחס, הוא אינו צריך תפילה זו.

יש בענין זה א'מורדיק'ע תנא דבי אליהו רבה בתחילת פרק ח: כידוע, ישעיהו הנביא הגיע לחזקיהו המלך משיח ה', לומר לו שיכין את עצמו למיתה - "כי מת אתה ולא תחיה", מחמת שלא נשא אשה ולא קיים מצות פרו ורבו.

מדוע הגיע באותו יום בדיוק, לא יום קודם או יום אחר כך? כי לפי הדרגה של חזקיהו היה לו חטא באותו יום. היום הוא היה שלושה ימים לפני מפלת סנחריב, והנביא הגיע אליו תיכף אחרי התפילה שחזקיהו מלך ישראל התפלל לקב"ה על סנחריב: "הטה אלוקי אונך ושמע פקח עיניך וראה ושמע את כל דברי סנחריב אשר שלח לחרף אלוקים ח".

על פי מעלתו, היתה עליו טענה בשמים: מדוע התפלל להקב"ה בנוסח "הטה אונך", וכפי שמגלה אליהו הנביא ב"תנא דבי אליהו": "היה נראה כאדם שהוא מדבר עם חברו, ואז, נחה רוח אלוקים על ישעיה בן אמוץ הנביא, ואמר לו, אדם שמדבר לפני מי שגדול ממנו בשר ודם - מרתיע גופו ומודעזעים איבריו, המדבר לפני מלך מלכי המלכים ברוך הוא - על אחת כמה וכמה שידבר באימה וביראה וברתת ובויע, לפיכך חלה חזקיהו חולי גדול ... מת אתה ... וכל כך למה, כדי שישא אשה ושהיו לו בנים". כלומר, החולי הגיע במטרה שישא אשה, אבל מדוע הנבואה הגיעה בדיוק באותה שעה? - כיון שלפי דרגתו חטא בלשונו בעת התפילה.

ואנו, הקטנים, יכולים ללמוד מכך כיצד יש להתפלל, כיצד צריכה להיות צורתה של התפילה: באימה ברתת ובויע, ולא "מפרי האדמה"... כתוב בתורה שתפילה זו עבודה. שאלתי פעם את עצמי: האם כאשר אני שב מתפילת מנחה אני מרגיש כמו אדם שכעת חוזר מהעבודה?... חובתנו להגיע למשהו בענין זה, להתחזק בתפילה וללמוד מקרבנו של קין שלא התקבל לעומת קרבנו של הבל שהתקבל לרצון לפני ה'.

מעשי ראובן

כשחולים אחרים היו מתלוננים ומעלים טענות שונות בפני הצוות הרפואי, האחיות היו אומרות להם: "תראו את הרב קרלינשטיין, הוא סובל יותר מכולם ואף פעם אינו מתלונן!"

לעיתים בתוך סבך היסורים, כשכל סובביו היו מדוכדכים בשל מצבו הקשה, רבי ראובן היה עושה שימוש בכח דיבורו העצום, מפליט איזו שנינה לחלל החדר ומפיג את העצב המר באחת. לעיתים היו חולפות מספר שניות עד שהנוכחים היו קולטים את העוקץ ומתמוגגים בשחוק. הרופאים שטיפלו בו במשך שנים והכירו אותו היטב, ציפו לשמוע את שנינותיו החדות, שנאמרו בעוד גופו החלוש שחוק מכאבים.

יותר מכל התאמץ רבי ראובן לשמח את רעייתו שטיפלה בו בכל כוחותיה במסירות נפש עצומה. בתקופות שבהן מרוב חולשתו לא היה לו כח להכניס דבר מאכל לפיו, היה מעביר מצלחתו לבני הבית כדי שלא תרגיש בכך שאינו מסוגל לאכול ותצטער.

"ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו". כתב רש"י הקדוש: ענוותנותו של הקב"ה למדנו מכאן, לפי שאדם בדמות המלאכים והתקנאו בו לפיכך נמלך בהם, וכשדן את המלאכים הוא נמלך בפמליא שלו.

ממשיך רש"י וכותב: "נעשה אדם - אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן".

ראשית, נשאלת השאלה, מדוע דווקא כאן הקב"ה רצה ללמד מידת ענוה ודרך ארץ?

ראיתי פשוט. כידוע ש"במקום גדלותו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו". מה פאר הבריאה? האדם. לכן, בעת בריאת האדם, בגדלותו - מיד אתה מוצא ענוותנותו...

אבל השאלה היותר גדולה היא, כי הנה לשון המדרש: "בשעה שהיה משה כותב את התורה ... כיון שהגיע לפסוק הזה - ויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו - אמר לפניו: רבון העולם, מה אתה נותן פתחון פה למינים, אתמאה. אמר לו: כתוב, והרוצה לשעות יטעה. אמר לו הקדוש ברוך הוא: משה, האדם הזה שבראתי, לא גדולים וקטנים אני מעמיד ממנו, שאם יבא הגדול ליטול רשות מן הקטן ממנו והוא אומר מה אני צריך ליטול רשות מן הקטן ממני, והן אומרים לו: למד מבוראך שהוא ברא את העליונים ואת התחתונים, כיון שבא לברוא את האדם נמלך במלאכי השרת".

מסתמא יש פה בין השומעים סוחרים. ובכן, יש לי הצעה מסחרית עבורם. תנאי העסק הם כדלהלן: והיה אם תרוויחו - הרווח יהיה חמשים שקלים, ואם תפסידו - ההפסד יהיה סכום של חמשה אלפי שקלים. האם אחד מכם היה ניגש לכוה מסחר? להיפך אולי כן - שהרווח חמשת אלפים וההפסד תמישים.

על פי זה, שאל רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, לא מובנים לכאורה דברי המדרש. הקב"ה אומר למשה: תכתוב "נעשה אדם". משה רבנו שואל את הקב"ה: "אתה נותן פתחון פה למינים", והקב"ה עונה לו: "כתוב, והרוצה לשעות, יטעה". וכי זה מסחר הגון? מה הרווח? שילמדו ענוה ודרך ארץ. נו, דבר טוב. ומה ההפסד? שחלילה יהיה כופר אשר יאבד את שני העולמות שלו. מה ההיגיון?

גם לא ברור מה הקב"ה עונה לו - "כל הרוצה לשעות יטעה". השיב ר' אלחנן א'מירדיק'ע תירוץ, עוד יותר טוב מהקושיה... למעשה, בכל הדורות, יהודים מכל קצוות העולם, כולל ילדים בחיידה, בחורים ואברכים, צעירים ומבוגרים - כולם לומדים את הנאמר בחומש "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", ואף אחד לא בא לידי כפירה. לומדים את הרש"י ומבינים ש"לימדה תורה

דרך ארץ" ולא קורה כלום. רק מה, משה רבנו טען: "אתה נותן פתחון פה לאפיקורסים". השיב לו הקב"ה: "הרוצה לשעות" - האפיקורס הזה המעוניין לכפוח, "יבוא ויטעה" - הוא כבר יטעה ללא הפסוק. גם אם אכתוב "אעשה" - הוא כבר ימצא דרך ופסול לכפירה, כי לאפיקורסים לא יועיל מה שנכתוב ואיך שנכתוב. הם רוצים לשעות, וכל הרוצה לשעות - שיטעה... לנו נותר מכך רווח גדול של לימוד ענוה ודרך ארץ לעם ישראל. כי אנו לא טועים, ואדרבה לומדים ענוה ודרך ארץ, והם? "כל הרוצה יבוא ויטעה".

המתגאה - כאילו כפר בעיקר

הגאון בעל ה"פרשת דרכים" ז"ל אמר דבר נפלא נוסף: הגמרא אומרת: "כל אדם שיש בו גסות רוח [היינו מתגאה] - כאילו כפר בעיקר". על פי דברי המדרש שהביא רש"י, מובן מאד מדוע בעל הגאווה כאילו כפר בעיקר. מהו בעל גאווה?

בעל גאווה הוא זה שאומר: "אני עשיר, אני חכם, אני ואני..." - האם אתה עשיר, חכם, גיבור, וכי זה אתה? יש בך משהו מכח עצמך? אתה הרי כלום, עני שבעיניי, כל מה שיש לך הקב"ה נותן לך.

אם אדם מרגיש שהכל מאת הקב"ה, ולא רק שנתן בעבר אלא נותן כל הזמן, ולולי נתינתו האדם אפס, כלום - מה שייך שיתגאה!?

מי שאומר "אני" - כפר בעיקר.

אומר ה"פרשת דרכים": למה אתה בעל גאווה? מי אמר שצריכים להיות עניי? הקב"ה אומר "נעשה אדם". מה זה "נעשה", הלא הוא לבד עושה! אלא ללמדך את מדת הענוה. מה הבעל גאווה אומר על זה? - מי אמר שזה הפשט, מי אמר שזה ללמדך ענוה? אולי הכוונה כפשוטו - נעשה?!

אם נעשה כפשוטו, הרי שכפר בעיקר! זה חאפי!

כתוב באיגרת הרמב"ן: כל המתגאה מורד במלכות שמים, ה' מלך גאות לבש.

מנין השנים בפרשיות התורה¹

- בראשית** - א' - א' תקנ"ו, 1556 – 1.
- נח** - א' תקנ"ו - ב' פ"ג², 2083 – 1556.
- לך לך** - ב' כ"ג - ב' מ"ז, 2047 – 2023.
- וירא** - ב' מ"ז - ב' פ"ה, 2085 – 2047.
- חיי שרה** - ב' פ"ה - ב' קע"א³, 2171 – 2085.
- תולדות** - ב' פ"ח - ב' קפ"ה⁴, 2185 – 2088.
- ויצא** - ב' קפ"ה - ב' ר"ה, 2205 – 2185.
- וישלח** - ב' ר"ה - ב' רכ"ח⁵, 2228 – 2205.
- וישב** - ב' רי"ו - ב' רכ"ז, 2227 – 2216.
- מקץ** - ב' רכ"ט - ב' רל"ח⁶, 2238 – 2229.
- ויגש** - ב' רל"ח - ב' רנ"ה לערך, 2255 – 2238.
- ויחי** - ב' רנ"ה⁷ לערך - ב' ש"ט, 2309 – 2255.
- שמות, וארא, בא, בשלח** - ב' שלי"א לערך - ב' תמ"ח, 2448 – 2331.
- יתרו, משפטים, כי תשא⁸** - ב' תמ"ח, 2448.
- תרומה, תצוה, ויקהל, פקודי** - י' תשרי - א' ניסן ב' תמ"ט, 2449.
- ויקרא - קרח** - ב' תמ"ט⁹, 2449.

חקת - בתחילתה חוזרת התורה לחודש ניסן 2449 (פרשת שלח הגיעה עד חודש אלול, שהמרגלים נפטרו בחודש אלול של אותה שנה, ומחלוקת קרח היתה לאחר מכן, ופרשת פרה אדומה שנמצאת בתחילת פרשת חקת היתה לפני כן בחודש ניסן של אותה שנה (ועיין בגיטין ס:)). בהמשך פרשת חקת (כ, א) התורה עוברת לחודש ניסן שנת 2487 שאז נפטרה מרים. בהמשך הפרשה התורה

¹ חיבור קצר זה נועד לפרט כמה שנים עברו בכל פרשה בתורה. בכתיבת החיבור נעזרתי רבות בספרו של הרב שלמה בניזרי "סדר הדורות הקצרי", ברשותו האדיבה, ותשו"ח לו. ויש לדעת שהדברים שכתבתי בחיבור זה אינם מדויקים בתכלית הדיוק מכיון שקשה לדייק בדברים כאלו, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

הערה חשובה: יש פעמים שהתורה התקדמה בפרשה מסוימת לשנה מאוחרת ובפרשה הבאה חזרה אחורה לשנה מוקדמת יותר, ואף הוסיפה פרטים באותה תקופה, ולכן אל יתפלא הלומד בראותו שפרשה אחת מסתיימת בשנה מסוימת ופרשה הבאה מתחילה בשנה מוקדמת יותר. לעיתים התורה רק מסכמת את השנים אחורה בכמה פסוקים בודדים [ולא מוסיפה פרטים בתקופה המוקדמת], וממשיכה לדבר על עיקר הפרשה, במקרים כאלה כתבתי את השנה שבה התחיל עיקר הענין של הפרשה [כמו בפרשיות ויחי ושמות, וע"ש בהערה].

יש לציין שיש דעות חלוקות לגבי חלק מהמאורעות מתי אירעו, וכדי שלא לבלבל את הלומד לא הקפתי את כל הדעות אלא נקטתי כדעה אחת בלבד.

² בסוף הפרשה מת תרח בשנת 2083, ובפרשת לך לך חוזרת התורה שישים שנה אחורה לשנת 2023. ועיין ברש"י (יא, לב ד"ה "וימת") בביאור הענין.

³ אמנם בפרשת תולדות התורה חוזרת אחורה לשנת 2088, דהיינו 83 שנה אחורה, אבל מכיון שבסוף פרשת חיי שרה נכתב על פטירת ישמעאל, שהיתה בשנת 2171, לכן כתבתי שהפרשה מסתיימת בשנה זו.

⁴ כולל ארבע עשרה שנה שלמד יעקב בבית שם ועבר (עיין רש"י בראשית כח, ט ד"ה "אחות נביות").

⁵ אמנם בפרשת וישב התורה חוזרת אחורה לשנת 2216 לבריאה, אבל מכיון שבפרשת וישלח נכתב על פטירת יצחק, שהיתה בשנת 2228 לבריאה, לכן כתבתי שהפרשה מסתיימת בשנה זו.

⁶ סוף פרשת מקץ ותחילת פרשת ויגש התרחשו בסוף השנה השניה לרעב [שנות הרעב היו בשנים ב' רל"ז וב' רל"ח].

⁷ אמנם בתחילת פרשת ויחי התורה מסכמת שיעקב היה שבע עשרה שנה במצרים, ושבע עשרה שנה הללו התחילו בב' רל"ח, בכל זאת כתבתי כאן שפרשת ויחי התחילה בב' רנ"ה, כיון שהמטרה בחיבור זה היא לתת רקע כללי של תורף הפרשה באיזו שנה היה, לכן במקרה שהתורה רק מסכמת את השנים אחורה ולא מוסיפה בהן פרטים, כתבתי את השנה שבה התחיל עיקר הענין שעליו מדברת הפרשה, ובעניינינו - פטירת יעקב שהיתה בשנת ב' רנ"ה. וכן לגבי פרשת שמות, אמנם בתחילת הפרשה התורה מסכמת "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא" (פטירת יוסף היתה בשנת ב' ש"ט), בכל זאת כתבתי שהפרשה התחילה בב' שלי"א שאז נפטר לוי והתחיל השעבוד, שזה עיקר ענין הפרשה.

⁸ הכוונה מחטא העגל (לא, יח) עד סוף הפרשה, אבל מתחילת הפרשה עד חטא העגל מדובר על שנה מאוחרת יותר, וכנראה זו היתה שנת 2449.

⁹ למעט פרשת המקלל שמובאת בסוף פרשת אמור (כד, י) שהיתה באייר בשנת ב' תמ"ח - 2448 (כמוכח מרש"י שם יב ד"ה "וינחהו" ומרש"י במדבר טו, לב) וכן פרשת המקושש (במדבר טו, לב) שהיתה גם באותו הזמן כמוכח מדברי רש"י שהוזכרו לעיל.

עוברת לחודש אב שאז נפטר אהרן, אחי"כ מלחמת סיחון שהיתה בחודש אלול, ובסוף הפרשה מלחמת עוג מלך הבשן שהיתה בחודש תשרי שנת 2488.

מסוף פרשת חקת - מסעי - תשרי - א' שבט ב' תפ"ח, 2488.

דברים – כי תבוא - א' שבט - ו' אדר שנת ב' תפ"ח, 2488.

נצבים - וזאת הברכה - ז' אדר - ח' ניסן¹⁰ ב' תפ"ח, 2488.

הערה: תקופת הזמן מסוף פרשת פקודי (מ, יז) עד סוף חומש ויקרא¹¹ היתה בחודשים אדר וניסן בשנה השניה לצאתם ממצרים, דהיינו שנת 2449.

פרשת במדבר היתה באותה שנה (2449) בחודש אייר, ופרשת נשא וחלק מפרשת בהעלותך¹² (ט, א) חוזרות לחודש ניסן של אותה שנה, ובהמשך פרשת בהעלותך (י, יא) שוב חוזרת התורה לחודש אייר של אותה שנה. הפרשה מסיימת בחטא מרים שהיה בחצרות והעם חיכה שם שבעה ימים, שבעה ימים אלו היו מכ"א סיון של אותה שנה עד כ"ח סיון.

פרשת שלח שעוסקת בענין המרגלים התחילה בכ"ט סיון האמור, וממשיכה בחזרת המרגלים וחטאם שהיה בתשעה באב, ובמיתתם (יד, לו) ב"ז אלול.

פרשת קרח היתה סמוכה לחטא המרגלים.

בפרשת חקת (כ, א) התורה עוברת לשנת 2487 [שהיא שנת הארבעים ליציאת מצרים¹³] לפטירת מרים שהיתה ב' ניסן 2487, וכן חטא מי מריבה שהיה באמצע ימי השבעה על מרים, ובהמשך הפרשה עוסקת בפטירת אהרן שהיתה בראש חודש אב של אותה שנה. וכן עוסקת במלחמת סיחון שהיתה באלול, ובמלחמת עוג מלך הבשן שהיתה בכ"ג תשרי 2488 וכנ"ל.

פרשות בלק ופנחס התרחשו מיד אחרי מלחמות סיחון ועוג.

רוב רובו של חומש דברים¹⁴ מתאר פרק זמן של חודש ושבע בלבד, מא' שבט עד ז' אדר 2488 שאז נפטר משה רבינו. מפרשת דברים עד פרשת כי תבוא (ועד בכלל) – משך הזמן הוא מא' שבט עד ז' אדר, ופרשות נצבים, וילך, האזינו, וזאת הברכה היו ביום פטירת משה רבנו ז' אדר. [ובסוף פרשת וזאת הברכה נוספו לי יום שבכו ישראל את משה רבינו, ולי יום אלו נגמרו בח' ניסן].

לסיכום

התורה כולה נמשכת על פני 2488 שנה, מבריאת העולם ועד לי יום לאחר פטירת משה רבינו. דהיינו בשנים 2488 - 1.

חומש בראשית נמשך על פני 2309 שנה, דהיינו בשנים 2309 - 1. פרשת בראשית לבדה נמשכת על פני 1556 שנה, פרשת נח לבדה נמשכת על פני 527 שנה, דהיינו בשתי הפרשות הראשונות הגענו ליותר מאלפיים שנה.

חומש שמות נמשך על פני 118 שנה, דהיינו בשנים 2449 – 2331. מפרשת בא עד סוף חומש שמות עברו שנתיים בלבד, דהיינו שנים 2449, 2448.

חומש ויקרא נמשך חודש או חודשיים בלבד, דהיינו אדר וניסן בשנת 2449¹⁵.

חומש במדבר נמשך על פני כ-39 שנה, דהיינו בשנים 2488 - 2449.

חומש דברים נמשך חודשיים ושמונה ימים מראש חודש שבט עד ח' ניסן בשנת 2488 וכנ"ל.

מפרשת בא עד פרשת קרח ועד בכלל עברו כשנתיים בלבד, דהיינו שנים - 2448 2449 [כלומר חלק גדול מהתורה: תשע פרשות בחומש שמות, כל חומש ויקרא וחמש פרשות בחומש במדבר ארכו שנתיים בלבד], ומפרשת בא עד סוף התורה עברו בשה"כ ארבעים שנה.

¹⁰ כולל שלושים יום שבכו ישראל את משה רבינו (דברים לד, ח ועיין שם בתרגום יונתן ב"ע).

¹¹ למעט פרשת המקלל שהיתה בשנת ב' תמ"ח - 2448, ועיין בהערה לעיל.

¹² ועיין בפסחים (ו:): שמכאן הגמרא לומדת שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

¹³ שנת הארבעים ליציאתם ממצרים היתה מחודש ניסן ב' תפ"ז - 2487, עד חודש ניסן ב' תפ"ח - 2488.

¹⁴ למעט שלושים יום שבכו ישראל את משה רבינו.

¹⁵ עיין בגיטין ס ע"א וע"ב "שמונה פרשיות נאמרו בו ביום וכו'".

הגאון הגדול רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

מגיע עם שתי גמרות בבא בתרא גדולות לבית המלאכה

שח לי תלמיד ישיבת טשעבין למדתי בישיבה בין השנים תשמ"ג - תשמ"ז וזכיתי לשמוע מרבינו זצ"ל שלש שנים שיעורים תמידיים כסדרן, והנה בעת שלמדו בישיבה מסכת בבא בתרא באחד הימים שאלתי שאלה טובה בשיעור כמובן שרבינו זצ"ל מאד שיבח את הקושיה והפליאה בעיני כל התלמידים כדרכו, ולבסוף גילה שזכיתי לכוין בזה לשאלת השיטה מקובצת על אתר.

הנה ביום שישי כאשר אני מתקשר להורי הדריס בבני ברק אומר לי אבי, איזה קושיה נפלאה שאלת בסוגיא, וחוזר לי אבי על הקושיה באר היטב. אמרתי לו אבא ידעתי שאתה בעל דרגה אבל מעולם לא ידעתי שהינך בעל רוח הקדש...

אמר לי אבי תשמע, אתמול הייתי בבית המלאכה שלי, והנה מופיע ראש הישיבה רבי אברהם במפתן הדלת ואומר לי שלום עליכם תשמעו אני חייב לספר לכם את הקושיה הנפלאה שהבן שלכם שאל השבוע בסוגיא. אמרתי לו אני סך הכל לומד דף היומי מה אני יודע מהסוגיות בב"ב, אמר לי רבי אברהם דבר ראשון אם אתה לומד דף היומי אתה כבר תלמיד חכם מופלג, דבר שני הנה הכל יבוא על מקומו בשלום והוא עוזב את בית המלאכה וחוזר לאחר כמה דקות כאשר בידיו שתי מסכתות בבא בתרא גדולות ואומר בקשתי רשות מהגבאי בבית הכנסת הסמוך להשאלים בשבילי ובשבילך, הבה נלמד יחדיו, הזזנו את הדברים מהשולחן והוא התחיל ללמד אותי את הסוגיא בכזה בהירות ופשטות שבטוחני שאפילו הקירות שם הבינו את הסוגיא, ולאחר שראה שהדברים בהירים לי היטב אמר לי עכשיו הגענו לקושיה הנפלאה ששאל בנך והירצה לפני את הדברים, וזה הסוד שאני יודע מה ששאלת השבוע בסוגיא.

ומסיים התלמיד עד היום איני יודע האם עיקר כוונתו הייתה לעשות לי נחת רוח או שעיקר כונתו לגרום היה נחת רוח לאבי ויותר נראה שכיון לשנינו, אבל הדברים מפליאים שבאותם יום יומיים שרבינו בא לביתו בבני ברק לאחר שבוע שלם ששהה בירושלים זה מה שיעמוד לו בראש ללכת לבית המלאכה של אבי אחד מתלמידיו ולעשות ככל הסדר הנ"ל למסור את כל עצמותו להתחסד ולרומם את תלמידו. זה דבר שיש בו לימוד רב שמצוה רבה לפרסמו ברבים.

מהיום הכל הוא יודע...

רבינו זצ"ל שח לאחד ממקורביו: היום היה אצלי אברך אחד וסיפר לי שהוכתר למורה הוראה בבית הוראה פלוני ובקש שאברכו וכמובן ברכתיו שלא יארע מכשול תחת ידו, והוסיף רבינו באירוניה: אני ממש מקנא באברך הזה שעד היום היה דברים בתורה שידע והיה דברים שלא ידע, אבל מהיום הכל הוא יודע, על כל שאלה יש לו תשובה מיידית...

היום לא נוהגים לתת בוקס למי שאומר כך

אברך סיפר לרבינו שהתפלל באחד מבתי הכנסת תפילת שמונה עשרה ועמד על יד הבימה וכאשר גמר תפילתו נגש אליו אדם אחד ואמר לו שיש קביעות לאחד מזקני הקהל להשען על הבימה לאחר התפילה ועל כן שיזז מהמקום, וסימן האברך לאותו אדם בידיו שיש מי שמתפלל שמונה עשרה מאחוריו ועל כן אינו יכול לפסוע, אמר לו אותו אדם "האינך יודע שהיום לא נוהגים הלכה זו", והאברך נפעם שלא שמע שהלכה פסוקה בשו"ע והיא דינא דגמרא שהתבטלה היום וסיפר דבר זה ששמע לרבינו לשמוע מה היא תגובתו.

תיכף ומיד בלא הפסק כלל לסיום דבריו אמר לו רבינו היה לך להשיבו "שהיום לא נוהגים לתת בוקס [אגרוף] למי שאומר כך" עכ"ד. והיינו שבעצם על כאלו דברים ראוי להכותו באגרוף אלא שהיום לא נוהג לתת אגרופים ולהוכיח באופן זה.

נפגשנו שלש פעמים בתור למקוה בערב יוה"כ

שח לי חכם אחד זכיתי שרבינו זצ"ל שמש כסנדק שלי ואבי סיפר כמה שהיה קשה לכבדו בסנדקאות שהיה שואל הרבה אם כבר כיבד לאביו ולחמיו ולגדול פלוני ופלוני ולאחר הפצרות ניאות.

לא זכיתי שיהיה לי קשר עמו אבל נפגשתי עמו שלושה פעמים בערב יום כיפור, והיה זה בהגיעו למקוה ברחוב חפץ חיים ששם ניתן היה למי שרוצה לקחת חדר בפרטיות [ורבינו זצ"ל היה חפץ בכך שבזה היה יכול לקיים מנהגו לטבול במקוה קר וחשוך כמש"כ בהרחבה בחלק א'] והיה שם תור לחכות שיתפנה חדר ויהיה אפשר ליכנס, רבינו לא הסכים בשום אופן שהבלן יקדימו לאחרים ובאחת הפעמים כאשר הבלן הכריחו ליכנס קודם, פשוט יצא מהבנין לגמרי למשך זמן עד שהיה בטוח שכבר נכנס אחר ובה הראה שאינו מסכים בשום אופן שיקדימוהו. באחד השנים שהגעתי הוא היה יחד עם עוד אנשים בתור לפני, ושמתי לב שיצא באופן שעדיין היה ניכר רטיבות על גופו ונעליו לא שרוכות, וכאשר ראה שאני מסתכל עליו אמר לי הרי אנשים מחכים בתור ועל כן נזדרזתי לצאת כך, ואני אומר לך את זה להמליץ לך גם לעשות כן. [א. ה. עיני מס' דרך ארץ רבה פרק י' ה"ט לפי הנחלת יעקב שם].

בשנה השלישית שנפגשנו היה תור ארוך וגם לא הסכים שיקדימוהו, ובזכרוני שהוציא מחברת חידושי תורה והתחיל לרשום כך בעמדו בתור ורשם סימן שלם והיה לפלא אצלי איך שהיה נראה כאילו הוא עכשיו בבית המדרש ומה לי הכא מה לי התם ראשו וכל מעייניו בליבון השמעתתא.

על זה אני אחשוב במקום שאסור להרהר בדברי תורה

שח לי זקן אחד [הרוצה בעילום שמו] כשנכנסתי ללמוד בישיבת סלבודקה בשנת תשי"כ היו בין בחורי הישיבה כמה וכמה בחורים שמופלגים מאד בתורה אולם שמתי לב שכשמוזכרים את הבחור אברהם גנחובסקי מתייחסים אליו בהערצה מיוחדת במינה [א. ה. בלשון המספר שהיה נחשב ל"אגדה"]. ולא הבנתי מדוע מתגדל שמו של גנחובסקי יותר משאר הבחורים. וניגשתי להגאון רבי נתן שולמן זצ"ל [שהיה תלמיד חכם ופקח עצום כנודע, ובאופן לא רשמי היה נחשב כבר בשעתו כאחד מראשי הישיבה] ושאלתי אותו מדוע מפליאים כל כך בגדלותו של אברהם גנחובסקי הרי יש בישיבה עוד בחורים מופלגים, והשיב לי **הבחור הזה יש לו מעלה נדירה שאינה מצויה, שאינו מפסיק לרגע להרהר בדברי תורה, שקיעותו בתורה היא בלא הפסק כלל.** וקבלתי דבריו אבל לי לא היה עיניים לראות את זה בחוש רק קבלתי דבריו כמות שהן.

אבל יום אחד נזדמן לי לראות דבר זה בחוש וזה היה כאשר ישבו בחדר אוכל ביום ששי בצהריים חבורת בעלי כשרון, והעלה בחור אחד חידה עמוקה במתמטיקה לפני הבחורים ולא פיענחוה, ושאל המחודד את רבינו (שישב בשולחן סמוך) אברהם מה דעתך על חידה זו, הרהר בזה רבינו קמעה ותיכף עשה רבינו דפיקה על השולחן ואמר **"על זה אני אחשוב במקום שאסור להרהר בדברי תורה"** או אז הבנתי מה שאמר לי עליו הגאון רבי נתן, בראותי שגם בחדר האוכל כל שרעפיו ומחשבותיו נתונים בעומק הסוגיות. והדברים מופלאים להמתבונן. עוד סיפר, בזכרוני כאשר אביו נכנס לישיבה לבקש ממנו דבר מה, באיזה כבוד היה רץ לפניו ונעמד על יד הכניסה כדי לתת לו שיכנס ראשון והיה הדבר נדיר לראות כזו התבטלות שהתבטל לאביו וקבלנו מזה מושג עד היכן כיבוד אב ואם.

עוד סיפר שבזכרוני שרבינו הגיע יום אחד לאיזה כינוס בחיפה ואחד מתלמידיו של רבינו דיבר שם והזכיר כמה פעמים בתוך הדרשה איך אני יכול לדבר כאשר מורי ורבי יושב לפני. ואמר שרבינו לא רמז כלום בידי ולא קרץ בעיניו עד שאנשים לא יכלו לנחש לאיזה אדם הדרשן מתכוין בדבריו שהוא מו"ר. עד כדי כך הוא ברח מן הכבוד וכל הדומה לו.

השבת אבידה זו מצוה מיוחדת אשר אי אפשר לקנותה בדמים

שח לי חכם אחד שמצא שקית ובתוכה דברים, והיה כתוב עליה "משפחת גנחובסקי". חפשתי בספר טלפונים של בני ברק וראיתי שתי משפחות על שם זה, התקשרתי לאחד ולא ענו לי, והשניה היתה של רבינו התקשרתי וענה לי ולפי הסימנים אמר רבינו שזה שייך לנכדו והם יבואו לקחת זאת ממני.

והוסיף רבינו ואמר לי "תראה, למצוא אבדה ולהשיב אותה זה מתנה מיוחדת שזיכה אותך השם יתברך, כיון שמצוה זו אי אפשר לקנותה בדמים. דהנה מכל התרי"ג מצוות דאוי לא נשארו לנו רק שבעים ושבע מצוות כפי שמנה החפץ חיים בספרו ספר המצוות הקצר, ומתוכם יש כמה וכמה מצוות נדירות וביניהם מצות פטר חמור וזה יכול מי שיש לו ממון לקנות אתון מבכרת ולזכות למצוה זו, כמו כן מצות לקט שכחה ופאה יכול לקנות שדה ובמשך הזמן יהיה לו על ידה את המצוות הללו, אבל מצות השבת אבידה זה דבר שבא לאדם באקראי ואף עשיר גדול אינו יכול לקנותה בדמים. על כן הבט נא בגילוי אהבת הבורא אליך ששלח לך מתנה מיוחדת שהיא המצוה המיוחדת הזו שלא ניתן להשיגה בדמים".

הפירוש ב"הדור נאה זיו העולם"

שח לי נכדו של רבינו הג"ר אליהו משה שליט"א: חביב היה לרבינו הפזמון ידיד נפש אב הרחמן משוך עבדך אל רצונך והיה מזמר זאת בכונה גדולה.

באחד הפעמים ביושבי לצידו בסעודה שלישית באמצע שירת הפזמון הוא עצר ואמר לי אתה יודע מה הפירוש ב"הדור נאה זיו העולם נפשי חולת אהבתך" ? אפשר לומר בזה שלושה פירושים (על דרך פרד"ס): האחד: שהדור נאה מתייחס לקדוש ברוך הוא שהוא הדבר הכי הדור והכי נאה שיש בעולם ועיקר זיוו של העולם כולו זה גילוי הוד מלכותו וממילא מובן שכאשר מבחינים בזה "נפשי חולת אהבתך".

השני: שהדור נאה הכונה לעולם עצמו שהוא הדור ונאה וזיוו מרהיב עין, ומתוך ההתבוננות בעולם שהוא כל כך נאה ממילא נגרם שנפשי חולת אהבתך. [כמש"כ הרמב"ם פ"ב מהל' יסודי התורה שכיצד מגיע האדם לאהבתו יתברך על ידי ההתבוננות במעשיו המופלאים].

השלישי: שהדור נאה אכן מתייחס לעולם [כהפירוש השני] אבל הכונה היא שאפ"י שהעולם הזה ופיתוייו הם כל כך נאים ומושכים את לבו של אדם, אבל בכל זה אין לי חפץ בכל הדברים הללו שהם כלים ונפסדים ונפשי חושקת רק בדבר אחד ויחיד והיינו אהבתך ותו לא.

מחר בבוקר אני דופק אצלך

שח לי שכנו של רבינו זצ"ל: העליה לתורה של בני לפני הבר מצוה נועדה להיות באיזה מנין ותיקין ששימשתי שם כבעל קורא וחששתי לצד רחוק שמא יארע איזה אונס ולא נקום למחרת בבוקר, ורציתי לבטח את עצמי. וידעתי שרבינו זצ"ל נוהג לקום כל יום כותיקין אך לא היה לי רצון להטריחו בדבר זה.

ושאלתי אותו מה דינו של מי שרוצה להשתמש בכהן לא בשביל שימוש עבודת מוחלט אלא רק רוצה לבטח את עצמו שאם ח"ו יארע שלא יקום בבוקר הרי הוא מבקש מהכהן שיעירנו האם מותר להשתמש בכהן באופן זה.

ורבינו תיכף הבין את המסתתר מאחורי השאלה, והשיבני אין לך מה לדאוג מחר בבוקר אני דופק אצלך בדלת לפני תפילת ותיקין.

מרנין לב אלמנה בפקחות מופלאה

דרכו של רבינו זצ"ל היה מלבד שיעוריו בישיבה הקדושה טשעבין שהיה מוסר בה שיעורים תמידים כסדרן, למסור גם שיעורים רבים בערבי שבתות ושבתות עצמם ובימי בין הזמנים ובימי חול המועד בכל רחבי ארץ הקדש, ובאחד מימי חוה"מ היה נוסע למסור שיעורים בירושלים עיה"ק. אחד משומעי השיעור היה מגיע להשתתף באופן קבוע יחד עם חתנו בכל חוה"מ, כמובן שאחרי השיעור היו נגשים אנשים לדון עם רבינו על הדברים שדבר, ומספר החתן הנזכר שחמיו זכרונו לברכה נפטר בקיצור ימים ושנים מתחת לגיל ששים, וכמובן שאין לתאר את גודל שברה של האלמנה באותם ימים.

והנה כמה ימים לאחר שקמו מהשבעה, בהיותי בבית חמותי האלמנה, הנה היא מקבלת טלפון ועל הקו נמצא רבינו זצ"ל, וזה היה תוכן דבריו כאן מדבר אברהם גנחובסקי רציתי לבקש ממך טובה גדולה והיא, שבהיות ודרכי לדבר דברי תורה בימי חול המועד בבית מדרש [פלוגין] ובזכרוני בשיעור האחרון שמסרתי שם לפני כמה חודשים בעלך המנוח ענה איזה תשובה נפלאה על שאלה ששאלתי בשיעור ומפאת שכעת אני עוסק שוב בענין זה וחסר לי איזה פרט מסוים להשלים את הדברים, והנני זוכר שהיה מתלוא אליו אחד מבני המשפחה לשיעור והוא גם עמד שם אולי תוכלי לאתר לי מי זה, שיוכל להשלים לי את הפרט שחסר לי להשלמת הדברים שהם היו כל כך בהירים ומשמחים, כמובן שחמותי אמרה שהנה זה היה חתני ומסרה לו לדבר עמי.

אומר החתן אני לא טפש והבנתי את גודל פקחותו וכוונתו בזה מיד, אבל המציאות היתה שחמותי במשך כמה שבועות לאחר מכן את כל מי שפגשה, בין אלו שרצו לשמוע אותה ובין אלו שלא רצו לשמוע אותה, שמעו ממנה משפט זה "אתם יודעים מי התקשר אלי לשמוע מה בעלי המנוח תירץ את הקושיא שלו בשיעור? רבי אברהם גנחובסקי!!", התירוץ שבעלי המנוח אמר היה כל כך מוצלח שהוא היה חייב לברר מי יכול להשלים לו את הפרטים בזה"..."

בדיוק נפל לי חקירה

שח לי הג"ר עמונאל ברגר שליט"א יום אחד פגש רבינו את האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל בעל הדברי יציב, ואמר האדמו"ר לרבינו שבישיבות היום לומדים רק נשים נזיקין והיה מן הראוי לעסוק גם בהלכות הנוגעות לכשיבנה המקדש.

אמר לו רבינו זצ"ל שבדיוק עכשיו נפל לו חקירה בענין הברכות שיברכו בעת שיבוא משיח צדקנו מה סדר הקדימה שבהם. [א. ה. יתכן שספיקו של רבינו היה האם להקדים את ברכת שהחיינו שהיא תדירה בעלמא או את ברכת שחלק מכבודו ושחלק מחכמתו וחכם הרזים שהם ברכות מפורטות טפי משהחיינו, ובמנחת שלמה (סי' צ"א אות כ"ז) הביא מדברי הג"ר שמואל הומינר זצ"ל בעל עבד המלך לברך את ברכת שהחיינו לבסוף, ונסתפקו שם רק האם לכלול את הברכה שחלק מכבודו וחלק מחכמתו יחדיו והסיק שם שלא לכלול ע"ש. ועיי' בספר מלבושי מרדכי סי' י' מש"כ בזה.

שוב שמענו מהרה"ח ר' יוסף ברוך רוט שליט"א שבזכרונו ששמע מרבינו לפני כארבעים וחמש שנה שנידון הספק היה דהיות והמשיח הוא גם תלמיד חכם וגם מלך ומברכים גם שחלק מחכמתו ליראיו וגם שחלק מחכמתו לבשר ודם, האם יש קדימה בב' ברכות אלו ונהנה האדמו"ר זצ"ל טובא מדברי רבינו].

אמי בכתה בדמעות חמות

להמחיש כמה היה רבינו מתמסר לגרום נחת ושמחה לכל מי שרק היה באפשרותו, שח לי הגה"ח רבי צבי יואל בארון שליט"א [משגיח דישיבת בוהוש] שבהיותו בחור בישיבת טשעבין, יום אחד אמו התקשרה לטלפון הציבורי של הישיבה לומר לו דבר מה, והנה רבינו מרים את הטלפון (שרבנו למרות היותו מראשי הישיבה לא הרגיש שום פחיתות כבוד להרים הטלפון ולקרוא לבחורים) וכאשר בקשה את בנה אומר לה רבינו האם את האמא של צבי יואל, כאן מדבר אברהם גנחובסקי, תראי בדיוק עקבתי אחריי לאחרונה לראות איך הוא מתפלל, ואני רוצה לומר לך שזה לא יאומן באיזו הכנעה הוא עומד בתפילה, ובכלל כל הלימוד שלו וההליכות שלו כל כך מיוחדים. ואמי בשמעה זאת יוצא מפי ראש הישיבה מרוב התרגשות פרצה בבכי, אחר זמן מועט אבי נכנס לבית ושאל את אמי מה קרא שאת כל כך בוכיה אמרה לו אמי אל תשאל התקשרתי לטלפון ציבורי לדבר עם צבי יואל והנה רבי אברהם הרים את השפופרת וכל כך הפליא על בנו ומרוב שמחה והתרגשות אני בוכה.

לא משתתף בשיחה של הדברי תורה

שמעתי מחכם אחד שליט"א מהמקורבים ביותר לרבינו זצ"ל, שהיה נכח לפני כשלושים שנה כאשר רבנו נשתתף באיזו שמחה, ועל ידו בשלחן המזרח ישב אדם נכבד שעסק בצרכי ציבור באמונה, והנה נכנס לשמחה הגאון רבי יהודה בויאר שליט"א, ואחריו נכנס הגאון רב דב לנדו שליט"א, ונתישבו לצידם בשלחן המזרח, והתחילו לשוחח בדברי תורה, ושמתו אל לבי שרבינו מטה אזניו ומאזין בקשב רב לדבריהם, אבל שלא כדרכו שתק כל משך זמן שיחתם ולא התערב כלל. והיה הדבר לפלא בעיני. אבל שוב התבוננתי שרבינו חשש שמא תגרם חלישות הדעת לאדם היושב לצידו, בזה שאין באפשרותו להיות שותף עמם במשא ומתן של הדברים העמוקים שהם עסוקים בו. ובזה שרבינו שותק גם כן אין הוא מרגיש זר בחברתם. בינה זאת.

דם שבשלו זה רק מדרבנן ולשפוך את הדם של רבי נח זה דאורייתא

מעשה מופלא מחכמתו של רבינו ומרגישותו לכבוד הזולת כבר בצעירותו שח לן הרה"ח שמואל קליינהנדלר שליט"א לפני כחמישים שנה בשנת תשכ"ז – תשכ"ט למדתי בישיבת טשעבין. המשגיח הגה"צ רבי מרדכי רימר זצ"ל היה מנהגו לשבת לאכול יחד עם הבחורים את ארוחת הערב, ובהיותו וסבל מאולקוס ובשעתו היו סבורים שביצים קשות אינו מזיק ולא יוצר חומצות שמזיקות, על כן הישיבה דאגה לבשל עבורו כל ערב שתי ביצים קשות.

יום אחד כאשר פותח רבי מרדכי את אחד הבצים הרי הוא רואה בה דם, כמובן שלא אכל את הביצה, ושלח רבי מרדכי בחור אחד שיגש לר' נח [שהיה האחראי בערב על האוכל במטבח ובבוקר הוא היה מלמד בת"ת של שיכון חב"ד הסמוך לישיבה] ויאמר לו שצריך להגעיל את הכלי שבשלו את הבצים בעבורו, אמר לו רבי נח לבחור לא צריך להגעיל [כיון שיש ששים נגד הדם שבביצה] והתחיל ביניהם ויכוח ואמר הבחור שהיה לעבדיקער במיוחד אני אקח את הכלי ואגיעלנו השיב לו רבי נח אני אחביא את הכלי ולא תוכל להגעילו וכך עשה שהלך והחביאו. [א. ה. עיין בזה בחזו"א יו"ד סי' כ"ו]

הבחור היה כעוס במיוחד נכנס לחדר של רבינו זצ"ל, ישב שם רבי חיים קורנברג זצ"ל ודבר איתו בלימוד ואני נכנסתי לשם דקה קודם לכן, סיפר הבחור לרבינו את מה שהיה ואמר בריתחא תראו מה רבי נח עושה הוא הולך להאכיל טרפות בגלל התעקשותו שלא להגעיל את הכלי.

אמר רבינו לבחור תראה דם שבשלו לכל היותר האיסור אכילה שלו הוא רק מדרבנן ואילו לשפוך את הדם של רבי נח זה איסור דאורייתא, על כן הנני מבקש שיותר לא תדבר עם רבי נח אפילו מילה אחת על הענין הזה ועל עצם הדבר אין לך מה לדאוג הכל יסודר בעזרת השם.

והנה למחרת הלך רבינו לשטיבלאך של שיכון חב"ד מול הישיבה ששם שימש רבי נח כמלמד דרדקי, וראו שרבינו ניגש לרבי נח ואומר לו רבי נח שמעתי חידוש דין בשמכם שלא יאומן כי יסופר והוא שאם מוצאים דם בביצה חייבים להגעיל את הכלי ואכן צדקו דבריכם וזכיתם לכוין לאמיתתה של תורה !!! רבי נח ניסה לומר לרבינו שלא אמר כלל את החידוש אבל רבינו התעקש שכך הוא שמע בשמו ואכן זה נכון להלכה. כמובן שרבי נח הלך להגעיל את הכלי שהרי רבי אברהם סבור שכן הוא הדין, ועוד שאומרים כן משמו...

יש לי עוד תירוץ על הקושיה שלך מהלל הזקן

שח לי אברך אחד: לפני שנים הייתה סערה פוליטית גדולה על ענין מסוים שנחלקו רבים בדבר, והציבור נתחלק לשנים. זה צידד לכאן וזה צידד לכאן. נגש אדם אחד שנון לרבינו ושאל רבי אברהם מה דעתך בהענין העומד על הפרק מי נראה לך צודק? אמר לו רבינו אם תרצה אוכל לדבר על ענין זה בתשעה באב אחר הצהריים! כעת איני רשאי לדבר בדבר זה מכיון שיש בזה חשש ביטול תורה.

השואל בשנינותו טען בחזרה לרבינו מדוע אם כך הלל הזקן כאשר דפק לו אותו אדם על חלון המרחץ ביום שישי אחר הצהריים הוא השיב לו בסבלנות [עיין שבת דף ל' ע"ב כל העובדה] ומדוע הוא לא אמר לו שיבוא אליו בתשעה באב אחר הצהריים...

השיב לו רבינו תראה יש כאן חילוק רב, הלל היה בבית המרחץ שם אין אפשרות ללמוד תורה, אבל כאן אני נמצא ברחוב ויכול להרהר בדברי תורה.

לאחר יומיים שוב פוגש רבינו את אותו אדם בא לקראתו וחשש רבינו שיתחיל שוב לדבר אתו על מה שלא צריך, על כן תיכף [לפני שהלה התחיל לשאול דבר מה] אמר לו רבינו, תראה חשבתני עוד תירוץ על הקושיה ששאלת אותי מהלל הזקן. שהלל הרי היה בזמן הבית ובאותם זמנים לא נהגו אבילות בתשעה באב...

(רוב הדברים מהספר אגן הסהר ח"ב שראה אור בס"ד בשנה האחרונה וקצת הוספות מחלק שלישי הנמצא באמצע כתיבתו באדיבות המחבר הרה"ג ר' שמואל אהרן פיש שליט"א)

הנני מצרף בזה מעשה שנכתב בעט סופרים מבורך על ידי בעל המעשה בעצמו הלה הוא הג"ר משה גרוסמן שליט"א מכולל סלבודקה והרי הדברים כלשונו:

ב"חמדת שלמה" סימן...

אלול, זה עתה חלף, וכבר באו להם הימים הנוראים. והוא, עודנו בראשית צעדיו בישיבה.

היה זה לו ראש השנה הראשון בישיבת סלבודקה. הרעם האדיר "ותשובה ותפילה וצדקה, מעבירין..." עוד התגלגל באזניו. כל אימת שהוא נזכר בזה, גם יממה לאחר מכן, לבו האיץ את קצב פעימותיו.

סדר ראשון של צום גדליה. העייפות מהימים שעברו, נתנה בו את אותותיה. ועם המאמץ וההשתדלות לשמור על הרצף, על הערנות והרעננות, הוא קם פתאום ויצא החוצה. בעצמו לא ידע למה, אולי להתאוורר.

עד, שלבסוף כבר התברר לו למה הוא יצא...

ברחבה שתחת היכל בית-המדרש, הוא פגש בו וזיהה אותו מיד – את הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי, אותו הכיר זה מכבר, מה גם שזה עתה בראש השנה, בתוך מאות המתפללים בישיבה, מהם אורחים רבים, בלטה דמותו של רבי אברהם שנהג גם הוא להתפלל בישיבה בימים הנוראים.

ומה חיפש רבי אברהם בישיבת סלבודקה באמצעו של צום גדליה? –

היתה זו אחת – מיני אין-ספור – ההזדמנויות בהן פקד רבי אברהם את מעונו של ראש ישיבת סלבודקה הגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א. אותם הביקורים, התאפיינו בסגנון מיוחד של מפגש בין שני גאוניים שנשארו ונתנו במלחמתה של תורה, בעיון עמוק ובהיקף נדיר שהיה מיוחד כמעט רק להם.

לאחר שעזב את ביתו של רבי דוב, עלה רבי אברהם לישיבה, על-מנת לקחת את המחזור שלו, אותו השאיר שם ביום ב' של ראש השנה.

ברגע הראשון בו ראה את רבי אברהם, היה הבחור הצעיר נתון תחת השפעת ההפתעה. ובמשנהו, התעכב והשהה את מבטו על הדמות הגבוהה הכפופה-מה, שפניה הפיקו ריכוז-גבוה ונינוחות גם יחד.

עוד רגע עבר, והוא נזכר. במוחו עוד עמדה שאלה בה עסק לא מזמן – הנדון היה באחד העניינים שבדיני הפקר, שהנפקא-מינה נגעה ממש לנושא מהותי בהלכות שביעית. [א. ה. הנידון היה לענין הפקר רק מספק אם מהני להציל מאיסור עבודה בשביעית שהרי מדין מרא קמא זה ישאר אצל בעליו הראשונים].

"האם זה לא משמים?!" חשב לעצמו. "מדוע נקרה לכאן רבי אברהם גנחובסקי בעיצומו של צום גדליה, האם לא כדי לשאת ולתת <איתי> בלימוד...?! – מחשבה ותחושה שעברה בקרב רבים שפגשו ברבי אברהם באמצע היום, באמצע הרחוב, וגם... באמצע השיעור..."

במעט חשש וביישנות, שהתפוגגו מהר מאד, ניגש ושטח את שאלתו לפני רבי אברהם.

ורבי אברהם שומע, עוצם את עיניו ומתנוועע קלות.

עד שלפתע ננער ממחשבותיו, בפיו הוא חוזר על השאלה, ויש לו עליה גם תוספת.

"לפי מה שאתה אומר", מרחיב רבי אברהם את היריעה, "אותה השאלה בדיני הפקר, שהנפקא-מינה שלה בהלכות שביעית, תהיה קיימת גם בהלכות פסח...". [א. ה. בספק חמץ שהפקירו רק על צד היותו חמץ שמדין הממע"ה נמצא שנשאר ברשותו ולא הועיל בביטולו כלל].

הבחור הצעיר נבוך מעט. במחשבת-בזק הוא הסתפק לעצמו אם נכון לזהות כאן משהו של ביקורת-בונה בדברי רבי אברהם, שלא היה לו להרחיק עד הלכות שביעית, בשעה שיכול היה לחשוב על נפקא-מינה קרובה יותר בהלכות פסח. או שמא, נתן לו רבי אברהם פתח וקצה-חוט של תשובה!?

"בעצם נכון", חשב לעצמו בקול רם, "אותו הדבר יש לשאול גם בענין הפקר בפסח".

ורבי אברהם לא הותיר לו עוד מקום לשאלות, ופסק: "אז מכיון שאתה בעל השמעתתא, עליך לברר את הנושא בעיון וכראוי".

רבי אברהם התכופף באותה תנועה אופיינית ומפורסמת, חייד את חיוכו הבלתי-פוסק ובלבביות מושלמת נפרד לשלום מהבחור הצעיר.

רבי אברהם הלך לדרכו, מותיר את הבחור בחצר הישיבה שטופת-השמש, עומד ומהרהר.

"שמע מינה", חשב הבחור לעצמו, "שלא סתם יצאתי לחצר. שאלה טובה שאלתי, ומי יודע אם זוהי לא התחלתה של 'חבורה'..."

בחור צעיר ומחשבות נישאות על "חבורה" – מי צריך יותר!?

וכך עוד יום שלם, הוא הסתובב לו בהרגשה מרוממת.

עד שגמלה בלבו החלטה: אם הנושא אכן טעון בירור, זו הזדמנות טובה להכנס לביתו של ראש הישיבה הגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א, ולנסות לפתח את הנושא. ואולי מלבד עצם השאלה, גם יתווספו לו כמה מראי-מקומות.

אזר אומץ ונכנס. הפעם כבר ידע להציג את יריעת השאלה לכל רחבה, כשהנפקא-מינה היא בין להלכות פסח ובין להלכות שביעית...

הוא רק הציג את השאלה, ובקושי עבר רגע כמימרא.

ראש הישיבה רבי דוב שליט"א הנהן בראשו ואמר: "זכורני, מלפני כשלושים שנה, שהגאון רבי אברהם גנחובסקי הראה לי מראה-מקום, שבי'חמדת שלמה' סימן... שואל את השאלה הזו...".

*

מביתו של רבי דוב, הוא המשיך היישר ל"אוצר הספרים", לחפש אחרי שו"ת "חמדת שלמה".

אבל עוד לפני שמצא את מספר המדף, את הספר ואת הסימן המדובר, הוא מצא את עצמו.

הוא גילה את עצמו מושפע באופן הישיר ביותר מתהלוכותיו של הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל.

וזה נכנס לו בעצמות. כי זה לא היה עוד סיפור שהוא קרא. ולא מאורע שראה. הוא פשוט חווה את זה! האושר הציף אותו בשעה שחשב שעלה בידו "להפתיע" את רבי אברהם בשאלה ש"מעולם" הוא לא חשב עליה.

הוא האמין בכל לבו, והיתה לו על כך "הסכמה" מרבי אברהם ש"אתה הוא בעל השמעתתא".
חדור במרץ למצות את אותה הסוגיא עד לסופה, היה מנוי וגמור אתו להסתער על הנושא.
ואז, הסוף המפתיע, שמתוך זכרון צלול מפנה אותו רבי דוב לאותו סימן ב"חמדת שלמה", שנודע לו עליו לפני שלושים שנה.

ממי?

מרבי אברהם!!

*

היתה לו כבר "חבורה" מושלמת. ערוכה, כתובה, מוקלדת, מוגהת, מודפסת ואפילו מעומדת.
אבל לא כתובה בדיו שחור על-גבי דף לבן.
אלא, חרוטה על לוח לבו!
היו בה את כל המרכיבים של חבורה מוצלחת.
בהוה-אמינא, לא נראה היה כלל אפשרות של תירוץ.
המסקנא, כל כך מאלפת, שמהווה נפקא-מינה לא רק לא רק לדין הפקר בשביעית – פעם בשבע שנים, ואפילו לא רק לדין הפקר בפסח, הבא בכל שנה.

החכמה העצומה של רבי אברהם, שידע "איך לטפל" בבחור צעיר שנפל לו פתאום באמצע צום גדליה, עם שאלה שנפלה לו גם היא מאיזה שהוא מקום, יחד עם ההבנה המפוכחת איך לרומם אותו ולהפוך אותו בן-רגע ל"בעל השמעתתא", שהעולם כולו ממתין לבירור העמוק והיסודי שהוא יעשה בסוגיא – בה בשעה שרבי אברהם היה מונח לחלוטין בענין, וסך-הכל כיוון אותו לשאול את השאלה בצורה הראויה והנכונה, כפי שהיא מובאת בספרי גדולי האחרונים –

כל אלו, נגעו לו למעשה, לכל יום ויום ולכל שעה ושעה.

*

בסיום ה"שטיקעל תורה" שלו, היו לו הבנות מאד ברורות, ונאספו לו גם "דינים העולים".
הוא ליבן ביסודיות מהי גאונות בתורה, וסיכם בבחירות כיצד היא חכמת החינוך לגדל תלמידים לתורה.
ועל כולם, הבין גם איזו מידה גדושה של ענווה נדרשת, כדי לשלב את שניהם גם יחד. **עכ"ל הג"ר משה גרוסמן שליט"א.**

גם בזה נצחתני!...

**העובדא דלהלן שמעתי מבעל המעשה הג"ר אברהם ישעי' ניימן שליט"א ובהיות ונכתב על ידי הג"ר
משה גרוסמן שליט"א בעט סופרים מבורך הנני מעתיקו כלשונו:**

הימים לא היו ימים של שיגרה. זה עתה נסתיימו ימי ה"שלושים" לפטירת הן, הבחור היקר והחביב רפאל יונה זכרונו לברכה. והאב, הגאון האדיר רבי אברהם גנובסקי זצ"ל, מצא ניחומים בלימוד התורה הקדושה, כשהוא שם את עיונו העמוק בשקיעות ובסקידה מופלאה בת ימים ולילות, לארכן ולרחבן של סוגיות השי"ס, כדרכו תמיד, מבלי לשנות מאום מכל מה שהיה רגיל עד אותה התקופה הקשה.

אחת החברות ששאב מתורת רבו מלא-חפניים, בכמות ובאיכות, היה הרה"ג רבי אברהם ישעי' ניימאן שליט"א, שבשנות בחרותו בישיבת טשעבין, זכה ללמוד עם רבי אברהם במשך כמה שנים (תשמ"ז - תשמ"ט), כשאותה התקופה הנזכרת בתוכם. גם בימי בין-הזמנים לא הפסיקו מללמוד בחברותא, ואדרבה, הם אף הוסיפו על לימודם, ביתר-שאת וביתר-עוז. סדר הלימוד בימי בין-הזמנים החל בשעה שמונה בבוקר, והסתיים בשעה שלוש בצהריים! כשבאמצע, הם מפסיקים לתפילת מנחה בלבד!!

יום אחד מימי חול-המועד-פסח, באמצעו של הבוקר ותוך כדי לימודם המשותף בפרק "אלו הן הלוקין" שבמסכת מכות, הטלפון מצלצל בביתו של רבי אברהם. לא עבר רגע, עד שניגשו והודיעו לרבי אברהם כי מעברו השני של הקו נמצא הגאון הגדול רבי דוב לנדו שליט"א, ראש ישיבת סלבודקה. "תאמרו בבקשה", השיב רבי אברהם, "שאינני פנוי כרגע". ואכן כך השיבו, שהרב לא פנוי כרגע.

לחברותא, שהתפלא לא מעט על ההתנהגות התמוהה של אי-קבלת שיחת-הטלפון מאת ידידו ורעו הגאון הגדול רבי דוב שליט"א, פנה רבי אברהם והסביר מיד: "מה נראה לך רוצה ממני רבי דוב? – ודאי רצונו לתאם מועד נוח, בו הוא יבוא לבקרני בביתי!"

אמור לי אתה", המשיך רבי אברהם לשתף את החברותא, "וכי נראה לך כי זה הוא כבוד-התורה שרבי דוב יטריח את עצמו לבוא אלי? ובדיוק בשל כך לא ניגשתי אל הטלפון".

הלימוד נמשך, עד שהגיעה שעת מנחה גדולה. אז, פנו הרב והתלמיד לבית המדרש "צאנז" להתפלל מנחה.

רבי אברהם ניגש להתפלל במקומו הקבוע סמוך לעמוד התפילה של שליח-הציבור, שוכח מעולם ומלואו, טובל כל כולו בריכוז מוחלט ומופלא בתפילת מנחה שתיקן יצחק אבינו ע"ה. אך החברותא הבחין מיד ב"אורח" שפאר בנוכחותו את שעת התפילה ב"צאנז". היה זה הגאון הגדול רבי דוב שליט"א, שהתמקם לו בירכתי בית המדרש, במערב.

רבי אברהם כבר פסע לאחוריו "עושה שלום", ובזוית-עינו כבר הספיק לקלוט את רבי דוב שהגיע עד אליו לצאנז. הוא נשאר לעמוד במקומו מאזין ברוב קשב לכל מילה היוצאת מפיו של שליח-הציבור, כהרגלו, עד לסיום התפילה.

ומשנסתיימה התפילה, לא היה צריך לעבור ולו רגע-קל, בזריזות כשל נער צעיר רץ רבי אברהם מכותל המזרח אל המערב, וכבר היה עומד לפני רבי דוב, כדרכו, בהכנעה רבה.

הסובבים, שמחו מאד על שעה של קורת-רוח שהזדמנה לידם – ביקור חג שכזה בתוך היכל בית המדרש. עוד אחד ועוד אחד הגיעו והתקבצו, עד שקבוצת מתפללים גדולה הקיפה את שני הגאונים, מטים אוזן לקלוט משהו מהשיח-של-תורה – עונג-יום-טוב ממש.

ורבי אברהם פותח ושואל: לשיטת הריטב"א בענין קידושי אשה מדין ערב (המבאר שאשה האומרת תן מנה לפלוני ואקדש אני לך, מקודשת, לא מפני שנחשב המנה שניתן לפלוני בציוויה כאילו בא אליה, אלא שמתקדשת בהנאה שנעשה מה שציותה), האם יחולו הקידושין גם כשאמרה תתחייב לפלוני דבר שלא בא לעולם ואקדש אני לך (א. ה: בכונת השאלה, יש לפרש בכמה פנים. ואכ"מ).

ורבי דוב עונה בקצרה, ורבי אברהם מוסיף מראה-מקום, ושוב נדחית הראיה. וכן הלאה מתנהלת לה השיחה באיזכורים קצרים של גמרות וראשונים, כדרכם תמיד בעת שהיו משוחחים בלימוד. גאון אחד נוקב בשמה של סוגיא וכבר משיב לו הגאון השני פירכא מכח דיוק בדברי תוספות במסכת פלונית.

זה היה נשמע כמו "קודים" שמתעופפים באוויר. שמות של מסכתות וצינונים של דפים, שיטות ראשונים שהיו מוכרות כמעט רק להם, שברגע כמימרא נקלט אצל הגאון שכנגד לאיזו שיטת ראשונים הכוונה, איך היא קשורה לנושא הנידון, האם יש ממנה ראייה, דחייה, שאלה או תירוץ.

והנוכחים כולם עומדים ומשתוממים. רואים בעיניהם, ובאוזניהם שומעים, אך לא הרבה מבינים. "סיפור" כבר יש להם לספר ממה שהם ראו, גם אם כלל לא הבינו את תוכנו.

השיחה מתארכת והסובבים קצת מאבדים את הטעם לעמוד שם, לשמוע ולא להבין. מאד היו רוצים לראות גם כיצד נפרדים השניים זה מזה, ולכן הם מנסים לזהות איזה צליל של סיום, אבל מה לעשות, הם לא מבינים... אין להם מושג אם זו התחלה או סוף, כי הש"ס כולו נבלל שם, אבל לפי איזה סדר מיוחד שלא דווקא מוכר להם. כך, שאט אט הם נשמטו להם והלכו אחד אחד, כלעומת שבאו. נשאר שם לבסוף רק רבי דוב ולהבחל"ח רבי אברהם, כשאליהם נלווה החברותא.

שקועים לחלוטין בשיחה, החלו ביציאה מבית המדרש, לרחוב יהודה הלוי. ועכשיו התגלגלו הדברים לנושא חדש, בענין "גלגול שבועה", כשרבי אברהם מעלה נידון סובב הולך על דבריו של רבי דוב בספרו "זכר טוב". הם פסעו מתונות ועצרו לפרקים, מאמצים את מחשבתם ושוכחים מעולם ומלואו. הם המשיכו והתקדמו כשהשיחה גם היא ממשיכה ומתלהטת. שוב הולכים מעט ושוב עוצרים. דרכם ממשיכה במורד רחוב יהודה הלוי, כשהפניה הסמוכה ימינה, לרחוב אבטליון, שם ביתו של רבי אברהם, נעדרת ממסלול הליכתם, כמו נשכחה מן הלב... הלאה והלאה הם יורדים ברגליהם וצוללים בתלמודם לעומקה של סוגיא בחריפות ובסברא.

הדרך מתפתלת, אך הקושיא שבפניהם עומדת וגם ניצבת, ישרה וחזקה כפלדה. הם ממשיכים בדרכם הלאה, קדימה, אך מחשבתם נתונה לאחור. כי אם נסתר המהלך שנאמר עד עתה, מעיקרו, הרי שנדרש תירוץ חדש... דיבורים ושתיקות, פסיעות מדודות ועצירות, כך משך שעה ארוכה ששני הגאונים כלל לא חשו בה שחלפה, לולי היה לה עד מוכיח – השעון.

הפרטים נבדקו שוב. והסברות נהפכו אחת לאחת. הכיוונים לפתרון נראים עתה מסוכמים וברורים. אפשר לומר שמוצתה כאן שאלה, מורכבת מכמה וכמה סוגיות. נלמד כאן פרק שנבנה ונסתר מאין-ספור ראיות ודחיות, שאלות ותשובות הוה-אמינא ומסקנות. ורבי דוב מאשר כי הערתו של רבי אברהם אודות מה שכתב ב"זכר טוב", נכונה, אמיתית ובמקומה עומדת - ממש "את והב בסופה".

עכשיו, מתוך שמחת-יום-טוב אמיתית, כשעיניו מלאות אור, זוקף רבי דוב את מבטו ולהפתעתו הוא מגלה - שרגליו עומדות כבר בפנית הרחוב של ישיבת סלבדוקה... סמוך ונראה לביתו שלו, השוכן למרגלות הישיבה.

עד לאותו רגע הוא לא חש בכלום, הוא לא שם לב לדרך. הוא היה נתון בלב ליבו של העיון - ורבי אברהם הוביל אותו, לאט ובטוח, עד לביתו שלו...

בחיוך המיוחד השמור לו לרבי דוב, ובלבביות המופנית כלפי ידיד-נפש, פנה לרבי אברהם ואמר: "גם בזה ניצחת אותי רבי אברהם...!!"

*

"מה למדת מכאן?! - שאל רבי אברהם את תלמידו הרה"ג רבי אברהם ישעי", לאחר שנפרדו מעל פניו של רבי דוב שליט"א.

"למדתי", השיב התלמיד, "שקיעות בלימוד, כמו זו של הגאון הגדול רבי דוב שליט"א, עד היכן מגעת – עד שאין הוא מרגיש ויודע להיכן מוליכות אותו רגליו. למדתי, שניתן ללכת לאיזה מקום מתוך כוונה לפגוש ידד וללוותו לביתו, כשלבסוף הנך מושב על עקבותיך לביתך שלך...".

"יפה למדת!" אישר לו הרב.

"אך דבר נוסף למדתי", סח לנו התלמיד במרחק של שנים, "ודווקא מהנהגתו של מורי ורבי, רבי אברהם זצ"ל; שלאחר שהכריע בדעתו כי אין זה מן הראוי שרבי דוב יטרח ויגיע אליו לבקרו בביתו, כמה השתדלות עשה, בשיתוף כל כישוריו הגאוניים, למען מה שהיה נראה בעיניו ככבוד התורה".

זה יכבד אותנו שיאמרו שבאו אנשים מרחוק

הרבנית שתחי' לאוי"ט סיפרה שכנודע דרכו של רבינו בכל ליל שבת היה למסור שיעור בין קבלת שבת למעריב כל פעם בבית כנסת אחר כפי שהזמינוהו, ואף שהיה משתדל אחרי השיעור לא להתעכב [וכדברי השו"ע שימהר לביתו לקדש, והיה גם מזרז את מלוויו שלא ילכו ללוות אותו אפי' מעט יותר ממה שבלאו הכי בדרך לביתם], ברוב הפעמים היה מתאחר לבוא לקידוש, יען כי רבו השואלים לאחר השיעור, והיו שבתות מועטות שלא אמר שיעור ובהם היה מקדים כיון שלא היה מי שיעכבהו. והנה בשבת אחת שלא היה שיעור אף על פי כן התאחר מלבוא, וכאשר הגיע שאלתי אותו לסיבת התעכבותו.

והשיב לי: שהנה הלכתי ברחוב וראיתי מודעה שאברך פלוני עומד לדרוש בבית הכנסת פלוני, ובהיות וידוע לי שאת מתעסקת בשלום בית של אותו אברך [שדרכה של הרבנית לסייע בעניינים אלו רבות בשנים, ובדרך כלל מה שרבינו לא הוכרח להתערב לא היה כלל מברר עם מי מדובר, אך מקרה זה כיון שהיה צריך לעצתו ידע רבינו מהענין] שאשתו ובית חמיו מאד משפילים אותו, החלטתי שאני אלך לשמוע את השיעור שמוסר **ובטח זה קצת ירומם אותו שיראה שבאו אנשים מרחוק להקשיב לשיעורו** [זה היה לשונו של רבינו בענותנותו, אבל כמובן שכבוד זה שיוכל לספר שרבינו הגאון הגדול בא לשיעורו ודאי ירוממו ויכבדו בעיני בני ביתו עד מאד]. ואכן ישבתי שם עד לגמר השיעור והתפילה וכיון שגמרו מאוחר והיה הדבר בריחוק מקום נתאחרתי...

הננו לצרף בזה מכתב שכתב מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א

לרגל הוצאת חיבורו הגדול של רבינו "בית אבי" על ספר שב שמעתתא.

בס"ד ט' תמוז תשע"ז

רבות שמחתני הבשורה המרנינה לב כל לומדי התורה ומבקשי חכמתה על צאת בקרוב הספר הנפלא "בית אבי" לידידי הבלתי נשכח הגאון האמיתי והצדיק האמיתי תפארת הדור ופלאו מוריני ומאוריני ומשוש ליבנו מוהר"ר אברהם גנחבוסקי זכרונו לברכה לחיי העוה"ב.

והם חידושי ועיוניו מאלפי בינה מעוררי לבבות ומשמחי לבבות על ספר שב שמעתתא . וכמדומה דאי"צ להאריך בשבח הדברים ומעלת ההוגם וכותבם, אשר מלאה הארץ מתנובות חידושי תורתו המאירים והמחכימים ומרניני לבבות הצמאים עוד ועוד לגילוי גנוזי נְעָמִי - החכמה והתבונה של דברי תורתו אשר לא הופצו עדיין על פני תבל. ונודה מאוד לבנו הנעלה ידידי הרב הגאון ר' שלמה יוסף שליט"א על רוב השתדלותו ומרצו בהוצאת הכתבים לאור, למען ישוטטו בהם הרבים ויָרוּו צמאונם ממי מְבוּעֵם ותרבה הדעת ותבונת החכמה.

ונקוה להשם כי יזכה להוציא לאור בקרוב עוד ועוד מכתבי תורתו המאירים של מר אביו ז"ל אשר עדיין לא נדפסו, לשמחת לב רבנן ותלמידיהון בכל מותבניהון.

בברכה נאמנה

דוב לנדו

מאמר לזכרו של הגאון הגדול רבי אליעזר פלצינסקי זצוק"ל

מח"ס שלום יהודה ליום היארציט בכ"ד תשרי תשס"ח

היה ר' שלמה יהודה ליב. לימים סיפר רבי איסר זלמן לבנו רבי אליעזר, כי בתקופה הראשונה היה הוא מכין עמו את שיעוריו ואחר תקופה הפסיק. מדוע הפסקתי המשיך לספר רבי איסר זלמן - משום שהתחלנו ללמוד עמו, כל קושיא שהיתה בסוגיא לייבל ווישקר היה שואל, וכל תירוץ שהיה הוא גם היה מתרץ. אני לא יכול לומר בשיעור לייבל ווישקר שאל ולייבל ווישקר תירץ... (רבי אליעזר חשב שרבי איסר זלמן מספר לו זאת בטוב עין שלו אך לימים שמע מהגר"ד פינקל זצ"ל כי עובדה זו אף הוא שמעה ממרן הגרא"ז). בחורף אחד החל ר' שלמה יהודה ליב ללמוד פסחים וכשסיים נסע לדווינסק להבחן על המסכת אצל רבי מאיר שמחה. רבי מאיר שמחה שאל אותו עשר שאלות והוא השיב על אחר. נעמד רבי מאיר שמחה בהתרגשות ואמר לו: עוד חצי שנה תבא להבחן על חצי ש"ס ועוד שנה על כל הש"ס - אתה ראוי לכך! אגב סיפר ר' שלמה יהודה ליב, כי פעם נכנס לרבי מאיר שמחה ושאל אותו בענין מסוים. רבי מאיר שמחה שכב במיטה ואמר לו שכתב בענין לפני עשרים ושמונה שנה. הראה לו רבי מאיר שמחה באיזה ארון מונחת המחברת וביקש ממנו שיוציא ויראה. הוא הוציא מהארון ורבי מאיר שמחה התחיל לקרוא בע"פ מה שכתב לפני עשרים ושמונה שנה ולא החסיר מילה אפילו היכן שהיה כתוב וכו'... ומאידך, דודו של רבי אליעזר הגאון ר' משה ימיני נכנס פעם וראה שבאה אשה לשאול שאלה ורבי מאיר שמחה יצא עם היד מונחת בתוך הגמרא. אח"כ שאלו למה הוא מחזיק באצבע. אמר לו: "התעיף עינך בו ואיננו" - רגע אחד של הפסק אפשר לאבד הכל... אלמד כל היום ולא אפסיק... בבית גדול זה נולד בשנת תרע"ב הגאון הגדול רבי אליעזר מנוח זצוק"ל. בגיל שש אביו החל ללמוד עמו גמרא ומחשבתו היתה מתי אהיה גדול ואוכל ללמוד לבד גמרא, אז אלמד כל היום ולא אפסיק... בילדותו בעיירה נסע פעם עם הקצב בעגלתו לעיר אחרת. כשעמדו לשוב לווישקי ראה הילד הקטן כי הקצב קנה פרה ורתמה לעגלה מאחור. הילד הקטן חשש שיש בכך איסור כלאיים - "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו" וסירב בתוקף לעלות על העגלה וכך צעד הוא כמה ק"מ רגלית. בגיל עשר נסע ללמוד בישיבה קטנה בריגה. שם עוד היה נהוג אכילת 'טעג'. שהבחורים אוכלים 'ימים' אצל הבעלי בתים בעיר. הישיבה היתה בראשות רבה של ריגה הגאון רבי מנדל ז"ק זצ"ל מגאוני הדור תלמידו של מרן הבית הלוי זצוק"ל. בהזדמנות הגיע סוחר עופות שהסתובב בעיירות ונזדמן לו עסק וביקש מרבה של ריגה שיתן לו כתב הכשר. ר' מנדל א"ל איני מכירך ואיני יכול להעיד עליך. הסוחר פנה לישיבה והביא את אליעזר הצעיר שיעיד שהוא מכירו מווישקי. אמר ר' מנדל אם זה העדות שלכם אני מיד נותן לכם כתב הכשר... היתה פעם אספת רבנים גדולה בריגה ואביו הגיע בתור רבה של ווישקי. רבי אליעזר בא עם כמה חברים לראות את אביו. הרב ז"ק ירד מהבמה באמצע האספה ופגש את הבחורים כשהוא אומר להם, כל האספה כאן זה דברים בטלים, היכן אתם אווזים בגמרא ושקע עימהם בשיחה תורנית... הוא לומד כמו שהקב"ה רוצה שילמדו... בגיל מצוות נסע רבי אליעזר לסלבודקא לשמחה משפחתית ושהה שם כמה שבועות. בתקופה זו הכיר את סבו הגדול - מרן הסבא מסלבודקא זצוק"ל. (כאשר הגיע ללמוד בסלבודקא מרן האלטער כבר עלה לארה"ק) תוך כדי שהותו בסלבודקא נסע מרן הסבא לעיירת מרפא ושלח משם מכתב בו הוא מבקש שנכדו ישאר ללמוד בישיבה, אך כשהגיע המכתב רבי אליעזר כבר חזר לריגה. מריגה המשיך רבי אליעזר בישיבת "אור ישראל" בסלבודקא שם קיבל תורה מהגאוני רבי יחזקאל ברנשטיין זצוק"ל ה"דברי יחזקאל" ומרבי יוסף פרבר זצ"ל שלימים נישא לאחותו. לימים אמר, שחלק גדול מהטעם בלימוד קיבל מרבי יחזקאל ויותר מהשיעור היה אצלו ה"רעדען אין לערנען" כאשר היה מגיע בסדרים לישיבה. כשהגיע לסלבודקא פגש את מרן הגאון רבי יעקב קמיניצקי זצוק"ל שהיה אז אברך בכולל קובנא. רבי יעקב שאלו לשמו והוא השיב שהוא נכד של האלטער. רבי יעקב שאלו בלימוד והוא השיב כהלכה, רבי יעקב מאד התפעל מכך. אחרי שנים רבות נכנסו לרבי יעקב שני אברכים ואמרו לו שהם לומדים בישיבת "בית אריה" אצל רבי אליעזר. א"ל רבי

"מאד אני שמח בתורתו ויט שכמו לעמלה של תורה" - כותב מרן החזו"א זצוק"ל לאברך הצעיר שמתכתב עמו בסוגיות חמורות של מסכתא ערובין. ומוסיף: "וכמדומה שהספר (כלומר ספרו של "חזון איש עירובין") חכה כמה שנים עלי דמר שליט"א שיעיין בו, ואם כי קשה עלי עתיקא, משמחני בדבריו להחליף כח לעיין בהם" * עשרות שנים ישב הוא בפינתו הצנועה ב"משכנות" ולמד. אש התורה ליהטה סביבותיו ומביני דעת סרו ללמוד כיצד לומדים... * לפני שבעה שבועות נסתלק מעולם התורה והלמדנות אחד מהמוחות הנדירים שהשתפלו לדורנו - הגאון הגדול רבי אליעזר מנוח פלצינסקי זצוק"ל. מנסים אנו ברשימת קולמוס להאיר גיצים מדמות ענקים זו שהאירה לארץ ולדרים עליה למעלה מתשעים שנה * ב. ראם

עיירה קטנה סמוכה לדווינסק היתה ווישקי. בעיירה כיהן ברבנות הגאון רבי משה פלצינסקי זצ"ל. רבי משה היה גאון גדול השאיר אחריו חיבור על הטור. העידו עליו כי בגיל 16 ידע את ה"תומים" בעל פה. כלתו - בת מרן הסבא מסלבודקא זצוק"ל שהתגוררה עמו באותו בית העידה כי אחר לידת בנה, כאשר ירדה באישון ליל לטפל בבנה הפעוט, לא היה פעם שלא ראתה מבעד המחיצה כיצד יושב הוא עם נר ולומד. מסופר עליו שהגיעו פעם לעיירה לאסוף כסף לפדיון שבוים, רבי משה נתן את פמוטי אשתו לעוסקים במצוה. רעיתו נבהלה היכן הפמוטים והוא גילה לה שהוא זה שהעלימם תוך כדי שהוא מתאר לה את סבלם של היושבים בבית האסורים ועד כמה חשובה מצות פדיון שבוים. השיבה לו אשתו, נכון שזו מצוה חשובה אך מדוע אנחנו היחידים שצריכים להשתתף במצוה זו?! אם היינו במדבר היית מבינה שרק אנחנו משתתפים במצוה - פה אנחנו גם במדבר! השיב לה רבי משה. בהסבירו כי אין מי שיעסוק כאן לדפוק ולבקש אצל אחרים. רבי משה ישב בווישקי והגה בתורה. תקופות מסוימות הסבו תלמידים סביב שולחנו ולמדו תורה מפיו. לימים שמע נכדו רבי אליעזר זצוק"ל מהגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל כי הוא למד בנערותו שנתיים אצל ר' משה בווישקי. בשלשה חדשים שלשה בבנות... בנו של רבי משה היה הגאון רבי שלמה יהודה ליב פלצינסקי זצ"ל. מקטנותו ממש היה עילוי גדול. בגיל צעיר שח לו אביו שאלה בהלכות תערובות שהוצגה לפני רב העיר הסמוכה - מרן הגאון רבי מאיר שמחה זצוק"ל - הנער השיב בשנינות תשובה חריפה. בגיל 16 נסע ללמוד בישיבת סלבודקא. רבי שלמה יהודה ליב מטבעו היה צנוע ונחבא אל הכלים. היה נהוג בימים ההם בישיבות בליטא, כי היו קושיות מתפרסמות בישיבות בשם גאוני הדור (רבנו חיים הלוי מבריסק ועוד) והבחורים היו עמלים לתרצם. חברו לאכסניא שאלו קושיות מסוג זה, תמיד ידע הוא להשיב. אירע פעם שהיתה קושיא שאף בחור בסלבודקא לא ידע להשיב עליה, ורבי שלמה יהודה ליב ענה עליה כהלכה. או אז היצוהו לפני פאר הישיבה באותה עת - מרן הגאון רבי נפתלי טראפ זצוק"ל שהתפעל מהבחור הצעיר. תקופה קצרה אחרי שהגיע לסלבודקא היתה מגפה ואביו רבי משה שלח לו מכתב שיעזוב את הישיבה לתקופה. הוא נסע לעיירה וישב שם שלשה חדשים בהם הוא עבר שלשה בבות בסדר לימוד של דף ועוד דף כשבכל יום חזר על דף היום הקודם ועוד דף נוסף עד היום השביעי, כך יצא שכל דף למד שבע פעמים. בישיבות ליטא לא נהגו באותה עת לומר קבלת שבת. רבי שלמה יהודה ליב שהיה רגיל מווישקי לומר קבלת שבת, עמד כל עש"ק בעלית גג ליד הישיבה ואמר קבלת שבת בהשתפכות הנפש. ספרו אז בישיבה כי האלטער התפעל מכך. אירע פעם שאחרי שיחתו של האלטער אמר לתלמידו: ראיתי שעמדת בשמועס אבל לא הקשבת לדברים שנאמרו. רבי שלמה יהודה ליב הודה ואמר במחשבתו היתה מסכת בבא קמא והגעתי עד דף צ"ח... לימים כשרבי אליעזר נעשה חתנו של רבי אריה לוי זצ"ל כתב הגאון רבי צבי הירש פרבר זצ"ל מלונדון לידידו רבי אריה, כי זוכר את מחותנו בעת למדו בסלבודקא שהיה מהאיריות שבחבורה והיה לומד רוב היום בעמידה. לייבל ווישקר שאל ותירץ... כאשר מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל יסד את ישיבת סלוצק שלח לו מרן הסבא מסלבודקא י"ד בחורים מבחירי הישיבה לייסד את הישיבה ביניהם

יעקב: "רבי אליעזר לומד לאמיתתה של תורה. הוא לומד כמו שהקב"ה רוצה שילמדו!" כאשר חזר בסוף הזמן לביתו ועבר דרך דווינסק נכנס רבי אליעזר לגאון הרוגאצ'ובי ואמר לו שהוא חוזר מהישיבה ובא לשוחח בלימוד. הגאון שאל אותו וקשהזדהה א"ל איך יודע ללמוד וסבך ידע עוד יותר ללמוד. שוחחו הם במסכת בבבא מציעא וכשסיימו א"ל הרוגאצ'ובי: תאמר לאביך שאני אמרתי שיש לך אידל'ה קאפ... לאחר מכן כשעברו להתגורר בדווינסק, מידי יום בבין הזמנים היה נכנס רבי אליעזר לשוחח עמו בלימוד. יבמות עם רשב"א במיטה... כשסיים את לימודיו ב"אור ישראל" המשיך תקופה קצרה בישיבה הגדולה "כנסת ישראל" בסלבודקא שם מאד הושפע משיעוריו של הגאון רבי ברוך הורביץ זצוק"ל שהיה בעל הבנה. משם עבר ללמוד בישיבה הגדולה בריגה. שם קיבל תורה מראש הישיבה רבי מנדל ז"ק וחתנו הרב כלאב. המשפיע המוסרי היה הגה"צ רבי יואל ברנצ'יק זצ"ל הי"ד מגדולי נוברודוק שמפורסם בשם רבי יואל ריגר. בזמן חורף למדו את כל מסכת בבא מציעא וחצי הראשון של פסחים עם השאגת אריה ורעק"א בעניני חמץ ומצה. בערב למדו מסכתות שבועות ומכות. רבי אליעזר הרגיש שהפסיד את לימוד מסכת יבמות שלמדו באותו זמן בסלבודקא, ובערב על מיטתו למד מסכת יבמות עם רמב"ם ורשב"א כל ערב ארבע שעות עד שסיים את יבמות. באותה תקופה הגיע הגאון הרוגאצ'ובי לריגה והוא נכנס אליו עם חברו לשוחח בלימוד. כאשר נכנס אחי"כ מאן דהו לחדר א"ל הרוגאצ'ובי: שני הצעירים הללו שאתה רואה בקיאים בכל מסכת שבת... האם הנך מתמיד בטבע? לאחר תקופה נסע ללמוד בישיבת מיר. ראש הישיבה דודו מרן הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל זצוק"ל קירבהו מאוד, והיה מאוכלי שולחנו בשבתות. תקופה קצרה אחרי שהגיע למיר, עזר אותו מרן המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל ושאלו: תאמר לי, ההתמדה אצלך היא בטבע או שאתה עובד על כך? רבי אליעזר השיב לו: "אין התמדה בטבע! בדרך מהסטנציה שלי לישיבה יש מועדון למשחקי שחמט ואני יכול להיכנס ולשחק אבל אני באתי למיר כדי ללמוד תורה!" רבי אליעזר סיפר שרבי ירוחם התפעל מאוד מהתשובה. בשמחת תורה שכידוע במחיצתו של רבי ירוחם עלו לפסגות גבוהות, אמר פעם לפניו רבי אליעזר בחרוזים את כל עניני בריאת העולם. באותו זמן קיבל צו גיוס ממדינת לטביה. במשך תקופה ארוכה הרעיב את עצמו והלך מידי יום עשרות קילומטרים בשביל לדת במשקל ולהפסל מהשירות הצבאי. לאחר מאמצים גדולים ועזרה של "ועד הישיבות" הצליח להשיג פטור רבי אליעזר סיפר כי ביי"ח סיון תרצ"ו כשנפטר רבי ירוחם, האבל בישיבה היה כה גדול, עד כדי כך שהוא שב מההלוייה לאכסניא שלו ישב ובכה כמה שעות מאין הפוגות. "אנדערע טעם אין לערנען" בשנת תרצ"ז נסע ללמוד אצל מרן הרב מבריסק זצוק"ל. כל ימיו היה מדבר על ה"טוב עין" של רבי לייזר יודל ששלח בעצמו על חשבוננו את טובי בחורי הישיבה לבריסק. הוא נסע יחד עם הגאונים רבי נפתלי בינוש וסרמן הי"ד (מרן הרב מבריסק אמר עליו כי רואים בו את אביו רבי אלחנן בעצמותיו, סיפר רבי אליעזר) רבי שמחה שעפס זצ"ל ורבי הענין פישמן זצ"ל. בדרך נתעכבו כמה ימים בברנוביץ. רבי אליעזר אמר חידושי תורה למרן הגאון רבי אלחנן וסרמן זצוק"ל. רבי אלחנן אמר בהתפעלות: "בריסקע בחורים האבן איין אנדערע טעם אין לערנען" – לתלמידי בריסק יש טעם אחר בלימוד. א"ל רבי אליעזר אני רק בדרך לבריסק... ביום היו לומדים מסכת תמורה ועליה שמעו מהרב את שיעור הדף. בלילה למדו מסכת נזיר. לעתים, הרב היה שואלם היכן הם אוחזים בתלמודם. הרב היה מוציא להם את מחברותיו ומראה להם מה שכתב במסכת נזיר. רבי אליעזר שאלו בהזדמנות, מדוע אינו מדפיס את חידושינו? השיב הרב: כעת שזה במחברות מסתכלים בזה כשהו יודפס בספר זה ישכב בארון... סיפר רבי אליעזר: כשחזר מבריסק עבר דרך וילנא ונכנס למרן הגאון רבי חיים עוזר גרודזנסקי זצוק"ל. רבי חיים עוזר התענין מה קורה אצל מרן הרב מבריסק, האם גם שם משליכות נשים קשות את ילדיהן בכדי שהוא יכלכלם כמו אצל אביו רבי חיים... היה זה כשנה אחר שיצא לאור "חידושי רבנו חיים הלוי" שאל רבי חיים עוזר מדוע לא מוציאים עוד כתבי רבי חיים? מתשובתו של רבי אליעזר היה ניתן להבין שהרב מהסס אם להדפיס. א"ל מרן הגרנ"ע תאמר לרב שידיפס "זבורית דידיה כעידית דעלמא..." זה מה שצריך לומר בסוגיא זו! בקיץ תרצ"ז הפסיק מרן הרב מבריסק לומר שיערים עד המלחמה ורבי אליעזר חזר לסלבודקא. בתקופה

זו הדפיסו בסלבודקא מאסף "כנסת ישראל" בו פרסמו חידושי תורה. היה לרבי אליעזר עדות שהקובץ היה מונח אצל מרן הגאון רבי אהרון קוטלר זצוק"ל וראה דבר תורה שלו ואמר: זה מה שצריך לומר בסוגיא זו! שבועיים טרם שפרצה המלחמה עבר רבי אליעזר בקעלס. כשהגיע דפק על ביתו של רבי דניאל מובשוביץ זצוק"ל הי"ד והוא לא היה בביתו. רבי אליעזר פנה לתלמוד תורה וישב ללמוד. לפתע ניגש אליו יהודי ובפנים מאירות לחץ את ידו ואמר לו שלום עליכם. רבי אליעזר היה בטוח שהיהודי מכיר משכר הימים. היה זה רבי דניאל... שעות ארוכות שוחח הוא באותם ימים עם רבי דניאל שמאד נהנה ממנו. כשפרצה המלחמה היה רבי אליעזר בביתו בלטביה כי אחיו התחתן ובשבעת ימי המשתה פרצה המלחמה. הוא רצה לחזור לסלבודקא. אך כל הגבולות נסגרו. עליו היה להאריך את דרכו ע"מ לצאת לליטא. כשבא למשרד הפנים בדווינסק נגש בחוץ שני בחורים בוכים שרצו להגר לאמריקה והחרימו להם את הדרכונים כי בעת מלחמה אין מעברי גבולות, אף על פי כן הוא נכנס. הפקידה החרימה לו את הדרכון. בס"ד נצנץ רעיון במוחו, ואמר לפקידה בתמימות כי מכיון שהנפקתו של הדרכון היתה בריגא. מן הראוי להשיב זאת במשרד הראשי שבעיר הבירה ריגא. הפקידה החזירה לו אותו. הוא אכן נסע לריגה לעסקן המפורסם ר' מרדכי זובין שיסייע לו. ר' מרדכי האריך לו את הדרכון. עם הגיעו לגבול נאמר לו כי עקב המלחמה נאסרה הכניסה לליטא ויש צורך באשרת כניסה מיוחדת. בשובו ברכבת לדווינסק שמע שיח יהודים שהתאוננו על הצרות המטרחות בגרמניה ובפולין הכבושה. נענה יהודי אחד ואמר כי יש גויים טובים. משום שהוא מכיר גוי שנותן תמיכה לפסח למשפחות והוא סגן הקונסול הליטאי ומתגורר בדווינסק. רבי אליעזר לא ידע כלל על קיומו של סגן הקונסול הליטאי בדווינסק. מיד מיהר לביתו של הקונסול. שם נענה שאין לו שום סיכוי. לאחר שהתחנן והראה לו בדרכון שנוסע כבר מספר שנים לליטא ועליו להשלים את תואר הלימודים שלו. נענה לו הקונסול וכיוצא מן הכלל נתן לו אישור לנסיעה לליטא. כששב לסלבודקא, גיסו רבי יוסף פרבר זצ"ל שעמד בראש ישיבת "היכל התלמוד" בתל אביב שלח לו סרטיפיקט עליה לארץ. "רפאל ברענג דעם פלאש..." בני הישיבות הגיעו בתקופה זו לוילנא. גם מרן הרב מבריסק זצוק"ל שהיה אז בוילנא ורבי אליעזר שלח לו מצרכי מזון מסלבודקא. באחת השבתות שהיה רבי אליעזר בוילנא ונכנס בשבת אחר הצהריים לביתו של מרן הרב מבריסק. מרן הרב הזמינו לסעודה שלישית. בעת הסעודה כיבדו הרב לומר דבר תורה כאשר במהלכו הגיעו בחירי הישיבות ששהו אז בוילנא. בסיום הסעודה קרא הרב לבנו רבי רפאל זצ"ל ואמר לו: "רפאל! ברענג דעם פלאש..." כוונתו היתה שיביא לשולחן את הבקבוק... היה זה בקבוק תרכיז של תמצית דובדבנים שאמו של רבי אליעזר שלחה לו לישיבה והוא שלחו לוילנא עבור מרן הרב מבריסק. כהכרת הטוב הרב הראה לו את חשיבות הבקבוק ואמר לו שהבקבוק שימש אותו לשלושה דברים. הן כממתק הן כתה והן כליפתן. הדבר מחייב אותי! דרכי הנסיעה מליטא לארץ היו או דרך גרמניה או דרך רוסיה. הוא וחברו בישיבה ר' אליעזר שולמן הי"ד הגישו בקשות בשתי הקונסוליות וא"ל שאין סיכוי. יש הוראה לא לתת ויות מעבר בזמן מלחמה כשהגבולות סגורים. כאשר התעקשו ובקשו בכל אופן א"ל תמלאו טופס וישלחו למוסקבה ולברלין. מידי יום הם הלכו לשתי הקונסוליות. מרוסיה הגיעה תשובה שלילית מוחלטת. יום אחד הגיעה תשובה מגרמניה, רבי אליעזר קיבל אישור ואילו חברו לא קיבל. חברו נותר מאחור ונעקד עקה"ש הי"ד. במשרדי הקונסוליה היה צריך אישור מעבר דרך איטליה והפקיד הציב בפניו קשיים. מהם אובייקטיביים ומהם בלתי שגרתיים. גם כאשר הראה לו שיש לו סרטיפיקט ויש בידו כסף לנסיעה (היה זה כסף שאחיו מא"י שלח לו). באופן לא הגיוני התעקש הפקיד שעליו להביא אישור שהוא מפליג באניה איטלקית. אחי"כ התעקש שעליו למלא את הטופס באטלקית, ולא כנהוג בגרמנית. שפה זו כמובן לא היה שגורה בפיו. נזדמן לו שאחד מהפקידים שכאילו התיידד עמו קודם (משום שריגל אחריו) מילא לו את הטופס בשפה המבוקשת עד שהגיע לספינה. רבי אליעזר היה מספר את נס ההצלה שלו באריכות מידי שנה בליל הסדר. בני המשפחה מעידים שהיה זה מעמד מרגש כל שנה מחדש. כאשר סיפר על הקשיים הבלתי שגרתיים שעבר אמר: "רצו ללמדי מן השמים ששום דבר לא משיגים בקלות.

החיים ניתנו לי במתנה – כמה הדבר מחייב אותי! – כך היה מתבטא גם אחר שחלפו חמישים שנה מהצלתו.

הספינה הגיעה לארץ בליל יו"ט ראשון של פסח ובבוקר כולם ירדו מהאניה מלבד רבי אליעזר שלא רצה לרדת ביו"ט. אחר הפצרות התיר לו רב החובל להישאר עד מוצאי יו"ט בספינה. גם פקידי הסוכנות לא הצליחו להורידו מהספינה בעיצומו של יו"ט. "אזא סארט לערנען..." כשהגיע לארץ הקדש עד נישואיו למד בכולל של דודו מרן הגאון רבי אייזיק שר זצוק"ל בירושלים. אחר תקופה קצרה ירדו הגאון הגדול רבי אברהם פרבשטיין זצוק"ל והכניסו אל מרן החזו"א זצוק"ל. הוא הרצה לפני מרן החזו"א דברי תורה ומרן החזו"א מאד התפעל וכשיצא הגיב: "כבר הרבה זמן לא שמעתי אזא סארט לערנען..." וביקש שיביאו לפניו את המאספים של "כנסת ישראל" בהם פרסם רבי אליעזר את חידושי תורתו. כאן התחיל הקשר המיוחד שנמשך לאורך שנים עם מרן החזו"א זצוק"ל. בשנת תשי"א מרן הרב מבריסק זצוק"ל הגיע לארץ ורבי אליעזר נסע לחיפה לקבל את פניו. ומאז היה לאחד מבאי ביתו הקרובים ותורתו היתה חביבה על מרן הרב ביותר. לימים הלך מרן הרב מבריסק לבקר את מרן הגאון רבי איסר זלמן כשרבי אליעזר נלווה אליו. מרן הגאון רבי איסר זלמן ביקש ממרן הרב היות והוא מדפיס כעת "אבן האזל" על קדשים חפץ הוא שמרן הרב יכתוב מרן מחידושי תורתו. מרן הרב התנצל שקשה עליו הכתיבה. אי"ל רבי איסר זלמן: אם כן שהוא יכתוב בהצביעו על רבי אליעזר. מרן הרב שב לביתו עם רבי אליעזר ומיד החלו בכתיבת דברי התורה בענין: "דישון מזבח הפנימי ודישון המנורה" כאשר מרן הרב אומר את דבריו ורבי אליעזר כותב. אחר מכן היו פעמים רבות שרבי אליעזר כתב בעצמו דברים ששמע ממרן הרב מבריסק, ומרן הרב עבר על הדברים לראות אם כתובים כראוי. באחד הפעמים רבי אליעזר הוסיף בסוף הדברים את המילים: "והדברים מאירים". כשסיים מרן הרב לעבור על הדברים אמר: רק שתי מילים מיותרות...

בהזדמנות אחרת מרן הרב אמר את חידושי בליל שבת ורבי אליעזר ישב כל מוצאי שבת לכתוב את הדברים. ביום ראשון הכניס את הדברים למרן הרב ולא שמע כל תגובה על כך. אחרי כמה שנים פוגש אותו אחד מבני מרן הרב ואומר לו, היום הגיע ת"ח פלוני אל אבא והראה לו דברים שכתב ששמע ממנו והוא מבקש להדפיסם בספרו. מרן הרב אמר לו שהוא לא אמר דברים אלו מעולם ואז הוציא מרן הרב את מה שכתב רבי אליעזר באותו מוצאי שבת והראה לו מה הוא אמר בסוגיא. פעם נתן רבי אליעזר למרן הרב מבריסק מחברת עם חידושי שכתב ולא היה לו העתק ממנה. אחרי כמה שנים הוא רצה את המחברת וביקש מאחד הבנים שיחפש לו אותה בבית מרן הרב אי"ל הבן, בבדיקת חמץ אנו נוהגים לבדוק דף אחר דף ואז יהיה שייך למצוא. אחי"כ אמר לו שהוא מצא אך צריך לשאול רשות את האבא. כששאל אמר לו מרן הרב שישאיר את המחברת כדי שעוד יוכל לעיין בה. ולאחר כמה ימים החזיר לו. "אוהב אני את עמל התורה" בשנת תשי"ד נישא לבתו של הצדיק רבי אריה לוי זצ"ל והתגורר עם חמיו יחד בשכונת משכנות בבית ישן בן שני חדרים. רבי אליעזר התבטא לבנו שליט"א כי את החידושים הכי טובים היו לו בתקופה זו של לימוד תורה מתוך הדחק. בבית זה התגורר עד יומו האחרון. על חתונתו מסופר כי בשעת הדרשה היה שקוע בריתחא דאורייתא עם המסובים. עד שעזב את מקומו בראש השולחן והיטיב עם חבריו הגאונים בעמקה של תורה.

מסכת עירובין. אחר תקופה הביא למרן החזו"א זצוק"ל קונטרס מחידושי על עירובין. מרן החזו"א לא הסכים לקחת את הקונטרס אם אין לרבי אליעזר העתק ממנו. רבי אליעזר רשם לעצמו ראשי פרקים ואת הקונטרס כולו השאיר אצל מרן החזו"א. הקונטרס לא נמצא עד היום. בעקבות הקונטרס החלו התכתבויות עם מרן החזו"א זצוק"ל. אחרי שבוע שמרן החזו"א קבל את הקונטרס שלח הוא מכתב לרבי אליעזר בו הוא כותב: "אחדשה"יט ושי"ת, בלב הומה שמחה וגיל ראיתי קונטרסך, כי אוהב אני את עמל התורה, ואשר פגשתי במכתב כת"ר שליט"א באופן היותר רצוי, וקשה לי להימסר לפי שעה לעיי בדבריו העמוקים, אך ראיתי את הא', (כלומר אות א' שבקונטרס ההערות) וזה אני מרשים, כי על דעתי להסכים עם הכתוב בספר וכו' כאן ממשך מכתב ארוך ובו מסביר מרן החזו"א את דעתו. לא חלף שבוע והנה הגיע מכתב נוסף מאת מרן החזו"א ובו פותח הכותב: "עלתה בידי לראות אות ב"י, (כלומר

את ההערה השניה) ושוב מכתב ארוך, וכך החלה סדרה מרתקת של עשרות מכתבים בעניינים החמורים שבעירובין שרבי אליעזר מקשה תמיהות עצומות על דבריו של מרן החזו"א, ומרן החזו"א נאזר כגיבור במלחמתה של תורה ועומד על דבריו. מי שעובר במקצת על תוכן המכתבים אינו יכול לכבוש את התפעלותו מריתחא דאורייתא הנזעקת מבין השורות. גם כשרבי אליעזר פרסם מחידושי תורתו ב"הנאמן" שלח לו מרן החזו"א על כך את הערותיו. כמה זמן למדתם "מבעה"י מרן החזו"א שלח כמה תלמידים שילמדו אצלו ביניהם את אחיינו הגאון רבי מאיר גריינימן שליט"א שהיה חוזר לפני דודו על שיעורו של רבי אליעזר, ומרן היה כותב הערות על השיעור. פעם התחיל לומר את הקושיא וכשסיימה עבר לתירוץ. אי"ל מרן: תמתין. תן לי ליהנות מן הקושיא... בשנת תשי"ט הקים את ישיבת "בית אריה" בעידודו של חותנו רבי אריה זצ"ל שאמר לו: יש ראשי ישיבות שמקימים ישיבה ומחפשים תלמידים שישמעו את שיעוריהם. אלך באים כבר בחורים לדבר בלימוד תפתח להם ישיבה. מלבד תלמידים בשיבה, היו באים בחירי הישיבות לשמוע שיעורים. מעולם לא דחה כל מי שבא וביקש ללמוד. פעם באו שני בחורים משעלבים ורצה לשמוע ממנו דברי תורה. עשה להם סדר קבוע בש"ק. לפני פורים כששמע שהם בני פרוצים. למד עמם את סוגית "פרוים ומוקפיין" כמה שבתות שעות ארוכות כל שבת. פעם התבטא לחתנו שליט"א כי הינו משועבד לבני תורה לשוחח עימם בלימוד! פעם שאל את חתנו כמה זמן למדו אצלם בבית המדרש את מחלוקת רב ושמואל אם מבעה זה אדם או שן. השיב לו, כמה דקות. אמר לו רבי אליעזר: בסורא היתה ישיבה ורב אמר שיעור והוכיח מראיות כי מבעה זה אדם והתווכחו עמו אבל כך יצא בסוף. ובנהרדעא ישב שמואל ודן בזה והתווכחו עמו ויצא שמבעה זה שן והיו שלוחים בין שתי הישיבות שדנו במחלוקת, וכל זה למדתם בכמה דקות.... "טרוקינע סוגיות"... בצורה כזו היה רבי אליעזר ממחיש לעצמו כל סוגיא כאילו הוא נמצא בתוך הענין עצמו. פעם פגש רבי אליעזר את אחד ממכריו, אותו מכר התעניין היכן אוחזים בישיבה. רבי אליעזר השיב: שבת דף כז. נענה אותו אדם ואמר "נו, דאס איז דאך טרוקינע סוגיות" אלו סוגיות "יבשות" במקצת. (סוגיא בענין האם שאר בגדים חייבים בציצית). נזעק רבי אליעזר: "מה, איך אפשר לומר סוגיות יבשות, הרי כל סוגיא זה עולם ומלואו". מיד חזר רבי אליעזר לביתו והעמיק בחדרי הסוגיא, ובספר שלום יהודה נכתבו שני סימנים ארוכים בעניינים של אותם סוגיות. את אחד הסימנים פותח רבי אליעזר בשורות הבאות: "ומפני שענין הלכות ציצית שכח ומצוי, שקלו וטרו בזה גדולי רבותינו מדור דור וכשנכנסתי לענין זה חשבתי דרכי מי אני כי אבוא אחרי המלך מאן מלכי רבנן ומה אגיש דבר אשר לא שזפתם עין ראשונים וראה מה שכתב בזה הפני הושע שבת שם וז"ל ונלעני"ד אף שאיני כדאי מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך וכו' ואדברה נגד מלכים ולא אבוש ולא אמנע מלהוסיף בזה דברים שנתעוררו בזכות הרבים בישיבה עם ת"ח מקשיבים". שני הסימנים הארוכים היו התוצאה של אותה שאלה של 'סוגיות יבשות'.

פעם נשאל אחד מבני המשפחה שהיה מקורב ביותר אצל רבי אליעזר ולמד עמו עשרות שנים. היכן למד 'ר' לייזר? השיב הלה: 'ר' לייזר למד בבית מדרשם של התנאים והאמוראים, בכל סוגיא ראה לפניו את רבי מאיר ורבי עקיבא, את אבבי ורבא, וכל הוויותו נילושה מתוך דברי תלמודם. מאות תלמידיו במשך השנים יכולים להעיד על כך בעדות ברורה. מתי למדתם אצלי? שנים לאחר מכן היו שחים ביניהם תלמידים בדברי תורתו של רבי אליעזר כאילו נאמרו מפיו זה עתה, שהדברים היו ברורים באופן חד וחזק עד שהרושם נשאר גם עשרות שנים מאוחר יותר. לפני כשלוש שנים פגש רבי אליעזר את הגאון רבי ישראל בן שלום שליט"א, הנ"ל למד בעבר אצל רבי אליעזר וחזר על משהו ששמע פעם מפיו, רבי אליעזר שאלו "לפני כמה שנים למדתם אצלי?". " - אתמול", השיב הרב בן שלום, כל סוגיא ששמע מרבו היתה אצלו כה חדה וברורה עד שהימד הזמני לא היה קיים כלל. במשך עשרות שנים היו נוהגים לבוא האריות שבתבורה משיבת חברון ומישיבת מיר לשמוע 'חבורה' במסכת שלמדו אותה עת בישיבה, ביניהם ראשי ישיבה מפורסמים, אף מי שהגיע לזמן קצר ביותר אמר כי הוא חש כי אצל רבי לייזר הוא קיבל מושגים אדירים בעמל התורה וחידושים לאמתה של תורה. כל צורת לימודו היתה באופן של 'לחיות' את הסוגיא בצורה הכי חזקה שיכולה להיות, כל סוגיא היתה ניצבת

לפניו על כל מרכיביה, דברי התורה היו בלועים בדמו עד שהיה ניתן לחוש את בעל השור מבכה את שורו ובעל הבור משתומם מהזיקו. במשך עשרות שנים היה נוהג לנסוע אחת בשבוע לשיבת "הנגב", שם היה מוסר שיעור קבוע. מאות תלמידים במשך השנים שמעו בצמא את דבריו, ורבים מהם נתקשרו עימו לאורך שנים. היה בידידות רבה עם הגאון רבי ראובן יוסף גרשנוביץ זצוק"ל, ואהבה רבה שררה ביניהם. רבי אליעזר לא היה אוכל מחוץ לביתו מטעמים שהקפיד על עצמו, ביום השיעור בשיבת הנגב היה שולח לו הרב גרשנוביץ את ארוחתו. מספר שנים היה נוהג לנסוע בחלק מזמן קיץ לכולל האברכים בגייטסהד, שם נתבקש על ידי ראשי הכולל לומר שיעור קבוע. ראשי הכולל שם רצו מאוד שרבי אליעזר יעקור לחו"ל וישתקע שם באופן קבוע, אך רבי אליעזר לא אבה לעזוב את ארץ ישראל. רבים מתלמידי גייטסהד מספרים בערגה על אותם שנים, ואף רבנים מפורסמים מאותה תקופה אומרים כי את עיקר כח לימודם קבלו משיעוריו. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א סיפר כי רבי אליעזר למד עמם מסכת נדה על הדף. "שהוא הסביר את ההוה אמינא ולאחר מכן את המסקנא כל הסוגיא היתה נראית אחרת". כמו כן הוסיף כי על אף שרבי אליעזר היה שם תקופה קצרה. רישומו הכביר נותר לאורך שנים רבות. בכל עת היה מוחו של רבי אליעזר תפוס בעומקא דשמעתתא. היה נוהג לומר כי עיקר תועלת הלימוד היא לאחר שסוגריה את הגמרא, כשהמוח ממשך לשון את הסוגיות אזי דברי תורה נבלעים בדמו. גם הוסיף: כשאני שוכב על יצועי והוגה בדברי תורה, ועולה בליבי ספק כיצד הוא לשון התוספות או איך בדיוק לשון הרמב"ם, ואני מסופק האם לקום לבדוק בספר או לסמוך על זכרוני. ראשית, אני משליך את השמיעה ונעמד ממיטתי, כעת אני פנוי לשקול את הספק... "שלום יהודה" אחר שנים רבות של עמל ויגיעה, זכה רבי אליעזר בשנת תשכ"ב להוציא לאור את ספרו "שלום יהודה" מועד, (שלום יהודה - ע"ש אביו הגאון רבי שלמה יהודה אב"ד דווינסק) הספר שנתקבל אז בהשתאות בעולם התורה, וזכה להדים רבים בהיכלי התורה והישיבות. בכל מקומות התורה כשעסקו בסדר מועד ידעו שזהו מתווה דרך להורות כיצד ללמוד, כיצד מתפרשת הסוגיא, והאיך נקראים דברי הרמב"ם. הספר עוסק בסוגיות החמורות שבסדר מועד כמו מלאכת הוצאה, שני יו"ט של ראש השנה, הלכות רשויות, מחיצות, סוכה וד' מינים, מסופר שכשהראה רבי אליעזר שטיקל תורה שלו על הדסים שנדפס בספר למרן הרב מבריסק, אמר לו מרן הרב: "אם לא הייתי יודע שזה שלך הייתי חושב שזה שלי". וכמה פעמים מביא בספרו שזכה לכוון לדעת רבותיו. הספר נדפס באלפי עותקים במשך השנים ונמכר בארץ ובחו"ל. אולם בחמש עשרה השנים האחרונות אזל מן השוק, והורגש חסרונו בקרב עמלי התורה, בשנים האחרונות עמל רבי אליעזר יחד עם בנו הגאון ר' שלמה שליט"א להו"ל מהדורה נוספת ובה הוספות שנתחדשו במשך השנים. ואכן ממש סמוך לפטירתו של רבי אליעזר נשלמה המלאכה, כשבועיים וחצי לפני פטירתו עוד זכה רבי אליעזר לראות את העותק המוכן לדפוס.

בשעת מסע הלוויה עמד ראש ישיבת תפוח הגאון רבי אביעזר פילץ שליט"א וקונן: "מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו". במשך שנות קיומן של הישיבות נתחברה תורת ראשי הישיבות על סדר נשים, נתחברה תורת ראשי הישיבות על סדר נזיקין, אבל סדר מועד נותר ללא מסורה ישיבתית. עד שבא רבי לייזר והעמיד את הסוגיות על תילם, הוא הגבר שאזר כגיבור חלצו בסוגיות החמורות של הלכות שבת, בענינים הדקים של הלכות מחיצות, והעמידם על תילם לדעת כיצד סוגיא זו נלמדת". המהדורה הרביעית החדשה שיצאה לאור כעת כוללת את ספר "שלום יהודה" על שלושת מהדורותיו שיצאו בעבר, בסדר חדש ובעריכה מפוארת, עם תוספת של כעשרים סימנים חדשים רובם במסכתות סוכה וביצה. וכן שיעורים על מסכת פסחים ע"פ סדר הדף, שרבי אליעזר ראה צורך גדול לפרסמם. מלבד זאת עוד אור גדול נראה, ועשרות מכתבי מרן החו"א שהיו גנוזים במשך השנים ולא נדפסו במהדורות הקודמות, ראו אור לראשונה בעריכה יגיעה ומיוחדת. הקורא ישתומם על עשרות מכתבי מרן החו"א שנושא ונותן בהלכה עם רבי אליעזר שהיה אז אברך צעיר לימים, ומרן החו"א גלה סודו אל תלמידו ובין השיטין אנו מוצאים גילויי אהבה וחמדה לתורתו של רבי אליעזר. כשהראו את הספר לאחד מגדולי ראשי הישיבות שליט"א שהיה מקורב למרן חזון איש, אמר אותו גדול "יש לנו עוד כרך חזון

איש על עירובין". רבי אליעזר אף הוציא לפני כעשרים שנה את ספרו על סדר נשים שאף הוא אזל מן השוק, וכן הותיר כתבים בכל מקצועות התורה, עשרות סימנים בסדר נזיקין, ומחברות שלמות ע"ס זרעים קדשים וטהרות, במשפחה מקווים בס"ד להוציא לאור בקרוב את ספר שלום יהודה נשים, וכן את שאר כתביו שעדיין לא באו בדפוס. הוא היה בשושן הבירה... מי שראה את רבי אליעזר בתפילתו, יכול להבין מהי ההגדרה "כבן המתחטא לפני אביו". מאז חתונתו נהג להתפלל עם הנץ החמה בבית הכנסת ב"בתי ברוידא" שבשכונות ירושלים, תפילתו היתה כולה כמונה מנות, בהשתפכות הנפש, ומתוך רגש עמוק. אחד הנכדים אומר לנו: יש המבקשים לכוון בתפילה, פעמים עולה בידם ופעמים לא, אצל סבי זה לא היה ענין של 'כונה בתפילה'. הוא פשוט אמר את אשר על לבו, כפי שאדם מבקש בקשה מחברו, התפילה לא היתה טקסט מוכן אותו צריך לומר בכונה, אלא נאמרה מפיו כבן המתחטא לפני אביו, כך כל ברכה וכל תפילה. בשנה האחרונה זה יושב לידו במגילת אסתר אמר, "הבעל קורא קרא את המגילה - אבל רבי לייזר היה בשושן הבירה". הוא כאב את כאבם של תושבי שושן הזיל דמעות מצרת מרדכי, ושש ושמח בישועה הגדולה של המגילה. "מתי יבנה..." משך תקופה ארוכה היה נוהג ללכת כל בוקר לכותל המערבי, היה עומד שם מספר דקות, ואומר כשני פרקי תהילים, נחלי דמעות היו נשפכים מעיניו יום יום במשך עשרות שנים על גלות ישראל וצער השכינה. רק בראותו מרחוק את מקום המקדש החרב היה נאנח לעצמו, "מתי יבנה" "מתי משיח כבר יבוא". כמו כן תמיד המליץ טוב תמיד על כלל ישראל. היה מרבה לשבח את עולם התורה כיום שברוך ד' יש הרבה לומדי תורה. וכשהיה מגיע לדבר על הרחוקות משמירת תורה ומצוות היה אומר, ברוך ד' החנויות סגורות בשבת... בשעה שהיה אומר פרקי תהלים היה ניתן לראות בחוש כיצד הוא מדבר עם קונו, כל כולו היה רצוף אהבה לבוראו, בשעת תקיעת שופר היה עומד ומעורר את המתפללים לתשובה עד שבהתרגשותו היה סוחף את כל הקהל בכי, ומתוך כך עמדו לתקיעת שופר. כל מי שאי פעם שמע ממנו שיחה בשעה זו או בשמחת בית השואבה, או קודם מגילת רות, קיבל מושגים ב"אנא עבדא דקדושא בריך הוא". לב יוקד באהבה עזה ליוצרו.

בשמחת השבע ברכות לבתו הצעירה דיבר רבי אליעזר בהתרגשות על הקשר המיוחד שבין כנסת ישראל לקב"ה. הגאון הצדיק רבי משה טיקוצינסקי זצ"ל משגיח ישיבת סלבודקא שהיה נוכח בשמחה יצא בעינים דומעות ואמר לבן שיחו. "פונקט ווי דער אלטער". בדיוק כך האלטער היה מדבר. הגאון רבי יצחק קאץ זצ"ל ראש בית המדרש לתורת א"י ומוותיקי תלמידי סלבודקא שהשתתף פעם בשיחה של רבי אליעזר אמר: "חשבתי שאני שומע את האלטער". להצטער עימהם אני יכול... בערב פסח הגיע רבי אליעזר לשאוב "מים שלנו" במעין מוצא, תוך כדי כך ראה כמה ילדים תושבי הכפר ששיחקו באזור. רבי אליעזר התעניין בשלומם וכו', הילדים סיפרו לו לפי תומם כי אחותם הגדולה עומד להתגייס לצבא בעוד ימים ספורים. למחרת שב רבי אליעזר אל המעין וניסה לחפש את ביתם של הילדים, לאחר מאמצים מרובים מצא את הוריהם ודיבר על ליבם שלא ישלחו את בתם לצבא. הסביר להם את הסכנות הרוחניות הכרוכות בדבר, בבואו לירושלים העביר את פרטי המקרה לאלו העוסקים בקירוב רחוקים וביקשם שידאגו למצוא לערה מוסד לימודים ופנימיה מתאימה.

סיפר אחד שגר בשכונתו שלפני מספר שנים ראה את רבי אליעזר ביו"ט ראשון של סוכות בחזרתו מבית הכנסת עוצר אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות ברחוב, ונותן להם ד' מינים שיוכלו לקיים מצות עשה דאורייתא. בשכונתו נפתחה חנות, ורבי אליעזר בחזרו מן הכותל המערבי היה עובר דרך חנותו. מספר פעמים כששב לביתו אמר בכאב לרבנית תבלחט"א: יהודי פתח חנות, והיא שוממה מקונים. הוא השקיע בה את נשמתו ואף אחד לא בא לקנות, אני אין לי איך לעזור לו, אבל להצטער בצערו אני יכול, והיה בא ממש לידי בכי מזה. קשה להציג דמות ענקים כהגאון הגדול רבי אליעזר פלצינסקי זצ"ל בעזרת מעשים... רבי אליעזר אינו מעשיה! רבי לייזר הוא רבי לייזר של "גוד אחית וגוד אסיק" של "מחיצה מתרת". כל רש"י עליו הטיל את אדרת מישושו העדינה הואר באור יקרות. נסינו במאמר זה להעביר רשמים בבחינת "יסופר לדור אחרון" על גאון שהיה בדורנו אנו ואף על פי כן העפיל לפסגות נעלות ומרומות.

במעלת שמחת תורה-שבעה ימים אחרי סוכות- אי אמירת תחנון בו- שבת שאחר יו"ט "שבת בראשית" ושבת מברכין חודש השוון ועוד.

ומבאר השיבת ציון שדווקא בשבת בראשית "שכבוד התורה שיהיה נקרא בהתחלת התורה! ומראה גודל ותשוקה לתורתנו הקדושה, עדיף על כבוד כהונה", ובשולחן הקריאה מבואר שהיו עושים הרבה הוספות בבראשית כי כולם רצו לעלות, ובשו"ת רב פעלים (ח"ג סימן מ"ב) מביא את המנהג שהיו אומרים סימנא טבא בתחילת עלייה הראשונה אחרי ברכת התורה, ועיי"ש שדן שם לגבי הפסק.

והנה הלבוש (סי' תקפ"א ותרכ"ט) הקשה למה אין מתחילין בראש השנה לקרוא פרשת בראשית?

ותירץ שהוא כדי לערבב השטן, שאם יראו שקורים פרשת בראשית יבין שזה תחילת השנה עיי"ש.

וראה מה שכתב ע"ז הביכורי יעקב שם תרכ"ט [והביכורי יעקב תי' משום להסמיך שמחה לשמחה]

ומוכח מדברי הלבוש **שבעצם תחילת השנה צריך להיות בראשית** ולכן הקשה שיקרא בראשית בראש השנה, וזה ראייה לשייכות של "קריאה מעוררת הזמן" ולכן אם זה תחילת שנה גם הקריאה צריכה להיות בתחילת התורה אם לא היה טעם של עירוב וכו' [שנובא בשל"ה בהרבה מקומות⁵].

4 וזה מה שקורין בראשית בשמחת תורה ולא נזכר בגמרא והאריכו בזה [הרדב"ז והא"ר וכתבו גם טעמים עפ"י הסוד ועוד] שזה חידוש שהוא אף קודם לקריאת מפטיר אף שמפטיר תדיר וכן אין אומרים קדיש באמצע, שמלבד שהוא כדי שהשטן לא יקטרג [ודייקו ב"מרשות" שאומרים בחתן בראשית אומרים מהר מהר דלא כמו המרשות שאומרים בחתן תורה, והוא מטעם הנ"ל כי חוששים שהוא יקטרג ולכן מזרזים אותו] אבל יש פה עוד עומק שרוצים [וכדברי הלבוש] ביומא דשמחת תורה לקרוא קריאה של ראשית השנה ודו"ק. [ולדברי הגר"א הקריאה של בראשית הוא מחמשה קרואין! והוא חידוש גדול]

5 וראה בספר כאיל תערוג שהביא שרבנו הק' הגר"א"ל זי"ע היה דרכו לצטט מה שכתב בספר תולעת יעקב (סדר תפלות שבת): ולא יפסיק בפרשה הבאה בשבת זה, כי הקב"א מנה כל

שבת שאחרי חג הסוכות נקרא "שבת בראשית". וזה לשון הלבוש סימן תרכ"ט "שבת שאחרי החג 'נקרא שבת בראשית' לפי שקורין בו שבת בראשית", וכ"ה במהרי"ל (עמוד ת) "הלכות שבת בראשית, שבת בראשית הוא סמוך בכל שנה אחרי הסוכות, ונקרא כן על שמתחילים לקרוא בו בראשית", עיי"ש ומביא שם את הפיוטים שאומרים בשבת בראשית!

וראה מהרי"ק "שורש ט" (הובא בבית יוסף סימן קל"ה סעיף ד', ובדרכי משה סימן תרכ"ט, ובמ"ב ושי"פ שם) **שהצדיק המנהג שמוכרים עלייה ראשונה של שבת בראשית ולא נותנים לכהן! כי כבוד התורה עדיף ועיי"ש** שהאריך לא לבטל שום מנהג שנהגו לכבודה של תורה כגון לרקוד ביו"ט², וליתן עטרה של ספר תורה בראש החתנים וכו', וכן כתב בשו"ת בנימין זאב (סימן קס"ט) דיש בזה ענין של כבוד התורה.³

ובמ"ב סימן קל"ה (ס"ק י"ח) הביא מה שכתב השיבת ציון (סימן ו') וחת"ס או"ח (סימן כ"ד) לא לעשות כן מנהג קבוע [ובחת"ס כ' שאדעתא דהכי הכהנים מוחלים], ובשיבת ציון כתב שהיה מקום שרצו לעשות כן בכל שבת,

1 ובמהרי"ל יש יוצרות בשבת שאחר סוכות, ושבת אחרי פסח [מפסח עד שבועות יש יוצרות] ושבת אחר שבועות. והגאון בעל החידושי הרי"ם [ראה ליקוטי הרי"ם עמוד תס"ו] אמר "אחר הסוכות יותר קל להידבק בשבת, כי השבת הוא ברוך כדכתיב (בראשית בג, ו) ויברך אלוק' את יום השביעי, אך אין ארוך מדבק בברוך, ובסוכות שיוצאין מכלל ארוך כדכתיב וישב ממנו שבי (ראה זוהר הק' פרשת אמור) שוב יכולין להידבק בשבת. והאדמו"ר בעל הלב שמחה קרא לשבת בראשית "שבת תשובה", דהרי אדם הראשון עשה תשובה ושמע מקין "נתפשרתי עם קוני", ואמר מזמור שיר ליום השבת.

2 ובתרגום שני באסתר מבואר דהמן אמר לאחשורוש שבשמחת תורה מקפצים כמו גדיים. [וזה סמך ומקור לקפיצות שנוהגים בישיבות הקדושות בשמחת תורה]

3 וראה בברכי יוסף שם מה שכתב במנהג זה, והביא שם שיש שעשו כן גם בשבועות שנתנו עלייה ראשונה לרב במקום כהן.

וראה בבעל הטורים על התורה בראשית ברא בגימטריא= ראש השנה.

ישראל קדושים תמיד הרי מקשרים עניני ומאורעות שקורים בימי השבוע לפרשה של השבוע, הן בזמני שמחה והן בזמן עצב ומזכירים מהפרשה⁶, וזה ביאור השיטות ששניים מקרא מתחילין רק מיום א' [ראה שעה⁷ צ בשם הכל בו שאף שקראו במנחה, מ"מ מתחילים דווקא מיום א', וראה בהליכות שלמה תפלה עמוד קנ"ה, והאריך הגאון רבי שריה זצ"ל להוכיח מהרבה שיטות שדווקא ביום א' ולא ממנחה], כי ההשפעה מתחילה מיום א'⁷.

פרשה ופרשה ואמר אתה בשבת פלוני וכו', ואסור לערב אלה עם אלה ולהכניס מרכבה במרכבה אפילו בתיבה אחת או באות אחת, אלא כל אחת ואחת כמו שפסק הקב"ה וכמו שמנה אותם באותם פרשיות כל אחד על משמרתו, וכשמסלימין ישראל הפרשה למטה אותם הדברים עולים למעלה ונוטלת אותם המרכבה ההיא הממונה עליהם ומעלה אותם לפני הקב"ה והדברים ההם עומדים לפניו ומתעטרים בכסא הכבוד וכו' לפיכך אשרי המשלים פרשיותיו כראוי עכ"ד.

6 ויש לחקור מתי התחיל דבר זה להשתרש בכלל ישראל.

וראה במעשה רב שהגר"א היה קורא כל יום בשבוע שנים מקרא מן הפרשה ומשלים בערב שבת.

7 ונציין כמה דוגמאות מרבותינו הפוסקים שקישרו בין פרשת השבוע למאורעות של השבוע, ראה קול אליהו לאדוננו הגר"א השייכות ז' אדר לפרשת תצווה, והצום של ערב שבת חוקת, שהסמיכה עפ"י חלום לערב שבת חוקת דא גזירה דאורייתא, והשלטי גיבורים במסכת שבת שקישר בין מקץ לחנוכה, והשבתות של פנחס, מטות, מסעי בשלושת השבועות כדברי האמרי פנחס חלוקת הארץ וחשיבות של ארץ ישראל, ותכלה שנה וקללותיה בקריאת בחוקותי וכי תבוא כמבואר בסוף מסכת מגילה, ונצבים לפרשת סליחות כמ"ש במטה משה ועוד] וראה חפץ חיים חבקוק (קונטרס זכור למרים) העצה היעוצה שתחזק האמונה בלב האדם הוא שילמד פרשת השבוע עם פרש"י וידקדק בהן היטיב, והוא כנ"ל, אמונה המשכה פרשת השבוע, ובחת"ס בדרשות כתב שהוא סימן טוב אם אדם בדרך לימודו מגיע לפסוק של פרשת השבוע. וראה בלבוש שכתב מתחילין ברכי נפשי בשבת בראשית בגלל מעשה בראשית ושיר המעלות שהיה לקיום העולם עם השיתין שכרה דוד, וראה כע"ז בלבוש שכתב להוריד את התפילין כשקוראים בחול המועד עניני יו"ט, כי כשקוראים אז יש השפעה של יו"ט עיי"ש

וביותר כשאנחנו עוד בט"ו ימים שאחרי חג הסוכות, שעדיין נשאר ההשפעה של סוכות, וראה בש"ך חו"מ סי' מג' ס"ק מז' בשם רבנו חננאל שמי שכותב בשטר "אחר החג", היינו ט"ו ימים אחר הרגל, ולא שנא פסח שבועות או סוכות, ואע"פ שהרשב"א והר"ן כתבו שלא נתבררו דבריו של רבנו חננאל, היינו משום שהם לא ידעו מנין לו כן, אבל כבר נודע שכל דברי רבנו חננאל הם דברי קבלה מן חכמי הש"ס שהיה גאון קדמון מהגאונים וכו'⁸, ועוד נ"ל מקור לד' ר"ח מד' הגמ' בב"מ דף כח' שואלין על הגשמים ז' במרחשוון ט"ו ימים אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבאר"י לנהר פרת וקיי"ל הכי, נמצא דכל פעם שהיו ישראל עולים לרגל, לא היו יכולין להגיע לבתיהם אלא בט"ו ימים והיה דומה להם כאילו הם עדיין באר"י עסוקים בעניני הרגל! כל זמן שלא היו עוברים הנהר הגדול נהר פרת, וא"כ אחר הרגל מיקרי ט"ו יום ואע"ג דהשתא אנן בגולה, מ"מ לשון אחר הרגל נמשך מהם וכו' עכתו"ד הש"ך.

ימים של סוכות עד חשון

והנה בימים אלו של אחרי סוכות אנחנו תחת ההשפעה והקדושה של ירח האיתנים, וכפי שנוהגים רובם ככולם של כלל ישראל שאין אומרים תחנון וכן אין אומרים צדקתך צדק בשבת במנחה, בימים אלו וכמ"ש המג"א בס' תרס"ט בשם סדר היום, וכ"כ בשכנה"ג שכיון שרוב החודש יצא בקדושה לכן אין אומרים אותו כל החודש, ועוד שהוא חודש שהוא מושפע מרוב מצוות, שופר תשובה סוכה לולב ערבה ניסוך עיי"ש⁹ ומה"ט הרי אין מתענין בה"ב בחודש תשרי רק מתחילים במרחשוון¹⁰ וכ"כ בפר"ח בס' ל"מ כן].

8 וראה חזון איש ב"ק סימן י"א ס"ק כ' [ומדברי הש"ך לכאורה ל"מ כן].

9 כדאיתא בגמ' ר"ה יא. "ואידך נמי הכתיב בירח האיתנים התם דתקיפי במצות", וע"ע יומא ב': "אי חג הסוכות הואיל ומרובה מצותו", ופרש"י סוכה לולב ערבה וניסוך המים.

10 וראה מאמר עשירי בטבת שהארכנו בדברי הפוסקים שאפי' ההכרזה על התענית אין מכריזין בחודש תשרי כי ההכרזה היא גם חלק מהתענית עיי"ש.

לא טוב של סוף חודש¹⁴.

ובספר אור דוד להגאון רבי דוד יונגרייז כתב שמובא [נחמיה פרק ט, יומא ס"ט ועוד] שבכ"ד וכ"ה וכ"ו תשרי ביקשו אנשי כנה"ג שיבטלו יצרא דעבודה זרה בכ"ז נמסר לידם ובכ"ז ח"ו כ"ט הקהו את כוחו ממילא היתה תשועה גדולה לישראל בימים ההם של סוף תשרי.

וכן הרי אין אומרים יום כיפור קטן בערב ראש חודש מרחשוון [וכמו שנתנו סימן "חטאת" ח'שוון, ט'בת, אייר, ת'שרי שהם החדשים שאין אומרים יום כיפור קטן]

והרי אף לאלה שנוהגים שאומרים תחנון, מ"מ גם הם לא אומרים יום כיפור קטן וצריך טעמא אמאי?

וי"א כי נהגו שלא להתענות עכ"פ ברבים, וראה מקו"ח להחוות יאיר, ובמנהגי וורמייזא עמוד קצ"ו ואכ"מ¹⁵.

וממילא בשבת בראשית שהוא בתוך ימים אלו שנהגו ישראל בהם שמחה ואין נופלין על פניהם, יש תוספת שמחה בשבת זו.

השמחה של הסיום התורה נמשך שבעה ימים

ויש להוסיף בזה מילין, דהנה ידועים דברי הבית יוסף בסי' תרס"ט בשם הג' אשר"י בפרק לולב וערבה [סי' ו'] בשם או"ז [הל' סוכה ס"ס ש"כ] ומצאתי עיקרו של המנהג

14 וכע"ז הבאנו במאמר ערב יום הכיפורים, דבריו של השו"ע הרב בסי' תר"ד סעיף ד' שכ' עמ"ש המ"א שמותר להספיד בערב יום הכיפורים כיון שיש בו רק מצווה לאכול ואין בו מעלה, וכ' ע"ז הגר"ז «ממנו נהגין לעשותו יו"ט ואין מספידין בו אלא לחכם בפניו», ונראה שיש הנהגות שתלויים במנהגים איך שנוהגים למעשה בפועל, ולכן חלק הגר"ז על המ"א (שלא כדרכו בחיבורו) והפוסקים לא גילו דעתם בד"א, וראה בדע"ת שהביא ד' המ"א ולא הביא ד' הגר"ז, ובמ"ב השמיט כל הענין וצ"ע למעשה.

15 אמנם יש לציין שבחשוון ואייר ותשרי יש סליחות של עשרת ימי תשובה ובה"ב.

קל"א, וראה שע"ת שם, וכ"כ הכף החיים שכן המנהג בארץ הצבי וכמו בחודש ניסן שכיון שיצא רובו בקדושה שוב אין אומרים כל החודש¹¹.

וכ"כ בשו"ת חת"ס חו"מ (סי' ע"ז) שכן המנהג באשכנז, וראה שם שכתב "ש"אין משביעין אחרי סוכות משום שכל החודש תלויין בדין קצת ואפילו אחר סוכות, ועיין במגיד מישרים בהגהות רש"י בירמיה"¹², [שמבואר שראש חודש כסלו הרי הוא כיום הכיפורים ארבעים יום אחר הושענא רבא עיי"ש] וכ"כ בביכורי יעקב (סי' תרס"ט ס"ק י"ז) שכן נוהגין בק"ק.

ובספר זה השולחן להגר"ד זצ"ל קיבץ כעומר גורנה מדברי הראב"ה בהל' אבל והג' אשרי במו"ק, ומחזור וויטרי ורשב"ץ ח"ב ענין רמ"ח, ועוד פוסקים שכתבו שאין אומרים תחנון בימים אלו עיי"ש,

וכן נוהגים ישראל קדושים לשאת נשים בסוף חודש תשרי וכמ"ש הערוך השולחן (אבה"ע"ז סי' ס"ד סעיף י"ג) אף להמקפידין שלא לשאת בסוף חודש כד' הרמ"א וש"פ¹³, ואולי מכיון שבזמננו נוהגים בו שמחה לענין תחנון, ממילא אין כבר מסמנא מילתא

11 וברור שענין הרוב נאמר רק בחודש שזה דבר שלם ויחידה לעצמו, ואין שייך רוב שבוע כשבוע ופשוט.

12 . ובמאמר חנוכה הארכנו בדברי מוהר"ח כהן ז"ע תלמידו של מוהר"ח וויטאל ז"ע בס' הנודע טור ברקת סי' תקפ"א וז"ל "כך אחז"ל הנותן בים דרך מאלול עד חנוכה וכו' [כוונתו לירושלמי שבת פרק ב' ה"ו, וב"ר בראשית פרשה ו'] אמנם מ"מ שם ידעו דרך ה', כי בימים אלו נמצא תוספת הארה משאר ימות השנה למעלה, וזה היה מזמן שעבר שנתרצה הקב"ה לישראל וכו', אמנם בימים הללו הוא בחסדו נתן בים דרך אורות, והם נפתחים שערי תשובה כמשחז"ל תשובה נמשלה לים, להורות דרך לשבים שנ' טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך זה וכו' עכ"ל הטור ברקת.

13 ויצויין שיש שכ' שרבנו הגר"א אמר שאין להקפיד על נישואין בסוף חודש, אמנם זה אינו, והוא הנהגת תלמידו רבנו הגר"ח מוואלין וכמבואר בכתר ראש [מהדורא חדשה] וראה בשד"ח [ח"ז מערכת חתן וכלה] שהביא בשם הגר"א "עת לחבוק הוא הט"ו שבעיתים, ולרחוק מלחבק הוא הט"ז שלאחר מילוי הלבנה לא יעשה נישואין.

של תורה הק' שבכתב וכנתינתה, וכד' הטור הידועים
בסימן מ"ז¹⁹.

ולפי"ז מה ימתקו דברי הבאר שבע (סוטה דף ל"ג
ומ"א) שהובא במגן אברהם, וכן המשכנות יעקב (סימן
ס"ג) שברכת התורה ביחיד הוי דרבנן, ובציבור הוי
דאורייתא, דהרי מפסוק הבו גודל לא' ילפינן בברכות
דף כ"א חיוב ברכת התורה וא"כ לפי הנ"ל שזה ממש
לשמה, הרי "כי שם ה' אקרא הבו גודל לא', וע"ז נאמר
"**כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה**"²⁰.

ויש להוסיף דהנה בנפש החיים שער ד פרק ד כתב
שע"י קריאת התורה מתדבק להקב"ה.

והנה כתב הרא"ש ברכות בשם רבינו יונה שהגמרא
מסתפקת האם מותר לצאת בקריאת התורה בין
פסוק לפסוק וספק דאורייתא לחומרא. והק' בתוס'
יו"ט בדברי חמודות [אות לא] למה קריאת התורה
זה מדאורייתא? והיא קושיא עצומה.

ולפי הנ"ל י"ל קצת דמכיון שהוא ממש דבוק בה'
ממילא זה חילול השם אם עוזב, עוזבי ה' יכלו וכתב
התרגום יונתן ודשבקו אורייתא דהשם, וראה במאירי
בקריאת הספר מאמר ד חלק א שזה פריקת עול
לעזוב. [ויש לעיין אם מותר לעזוב באמצע הפטרה
ובירושלמי דמגילה פ"ד ה"ד מבואר דגם בהפטרה
אסור לעזוב באמצע וכן הוא ברבינו ירוחם נתיב ב'
בשם תשובות מהר"ם]

ועוד יש להוסיף לזה, דהרי מד' הרוח חיים באבות
בפ"ו משמע ש"הנשלמה פרים שפתינו" זה דווקא
בתורה לשמה עיי"ש, וא"כ כשקורין את המפטיר [אף
שזה תקנה מאוחרת] וזה קריאה לשמה וכמ"ש ולפי
הגר"ח הרי על ידי זה ממש מקיימין בכך את חובת

19 וראה ברוקח [אות שעא] שחתן תורה וחתן בראשית מברכין
ברכת שהחיינו.

20 וברוך צחות י"ל הרי גם בשמחת תורה קוראים שוב ושוב
את התורה, וזה לשמה ממש ממש.

21 וראה מה שכתב הרב הגאון רבי ישראל גולדברג שליט"א
בספר באור פניך עמוד תקנ"ה-ו.

במדרש בתחילת שה"ש [א,ט] ויבוא ירושליים ויעמוד
לפני ארון ברית ה' ויעש משתה לכל עבדיו [מל"א ג,טו]
אמר רבי יצחק מכאן שעושין סעודה לגמרה של
תורה עכ"ל, וכן בד"מ שם [אות ב] וברמ"א שם סעיף א',
והאריכו בזה הפוסקים.

והנה כתב בחוות יאיר בס"י ע' [והביאו הפתחי תשובה בס'
המ"ן]. וכן בערוך השולחן יור"ד רמ"ו סעיף מד' שאפ'
לעשות שמחה כמה ימים אחר הסיום¹⁶ וממילא
כשמסיימין את התורה, **ואין לך סיום גדול מזה מובן
ששבעת ימים הרי הם המשך השמחה ואין אומרים
תחנון.**

והגאון רבי ישעיה חשין הביא בשם הגאון ר' איסר
זלמן מלצר כע"ז, והעיד שבליטא בעת סיום הש"ס
לא אמרו שבעה ימים תחנון ועשו סעודות וכן הביאו
עדות בשם מרן בעל האבי עזרי שעשו סעודות ז'
ימים, וכן הביא בשם ספר אבני שיש מקאוונא שכך
היה המנהג¹⁷.

מעלה הגדולה של סיום תורה שבכתב ע"י קריאת התורה בכל שבתות השנה

ושמענו שהנה יש דרגות בתורה לשמה, ואין זה
פשוט בכלל ללמוד תורה לשמה כדבעי, אבל
**בקריאת התורה הרי בזה זה ממש לשמה בלי שום
פניות** וע"מ שאקרא וכו' וכו' וממילא כשמסיימין את
התורה אין לך סיום גדול מזה¹⁸, תורה לשמה סיום

16 וכנראה שהתורה אין לזה זמן וממילא יש גם שמחה אחר כך,
וראה כע"ז בהליכות שלמה מועדים א עמוד רנ"א לענין הקפות
שניות.

17 ואף שילע"ק בד' החוות יאיר וכמו שתמה בס' דברי מלכאל
ח"א סי' ג' [וכן בס' מועדים בהלכה שמחת תורה] שלכאורה
המשתה של שלמה המלך שעשה שבעת ימים היה בזמן חנוכת
בית המקדש ולא בזמן שביקש על החכמה עיי"ש.

18 וראה דבר חידוש במקו"ח להחוות יאיר שגדול אחד נהג
לעשות ברכת שהחיינו כשסיימו את התורה, ואמר שאין לזה
שייכות עם שמחת הרגל עיי"ש וראה ברוקח, ונראה שאף שהוא
לא היה המסיים מ"מ מברך על השמחה הגדולה שמחת הסיום,

היום²¹. ומדויק בל' הרמב"ם שהביא כל סדר היום של השבת שהולכין לבית הכנסת וכו' ולא הביא שקורין בתורה, וביו"ט כ' קורין בתורה, עיי"ש ולהנ"ל שביו"ט שזה מעניניו של יום, קורין בעניניו של יום, ונשלמה פרים וכו' ולכן הזכיר את זה הרמב"ם, ובשבת זה רק מדין ת"ת.

וראה בטו"א במס' מגילה דף כ"א ע"ב על ד' הגמ' שקורין עשרה פסוקים כנגד עשרה מאמרות, והק' מה השייכות לעשרה מאמרות עיי"ש. ולהנ"ל וע"י תורה לשמה הרי זה מקיים את העולם ביותר וראה נפה"ח²².

השמחה נמשך שבעה ימים כשמחת שבע ברכות

ועוד י"ל בנ"א, דהרי שמיני עצרת הוא כשמחת נישואין, אני ואתה וכו' וכמו שהאריכו בספה"ק. והוא הוא התיקון לגירושין של חורבן בית המקדש, יום הת"ב²³ וכדבריו הידועים של המהרש"א בבכורות דף

21 ושמעתי שהאדמו"ר בעל הדברי יואל זל"ה הבכיות הגדולות ביותר שבכה בתפילת מוסף בראש השנה ויום הכיפורים היה בעת אמירת הקרבנות, ונשלמה פרים שפתינו.

22 וראה בספר כאיל תערוג שהביא שכשהיה שיעור קבוע בחומש בבית רבנו, וביום א' שהתחילו ימי השובבי"ם אמר רבנו לנכדו: הנה מגיעים ימי השובבי"ם וצריך תיקון לחטאים, ועיקר התיקון צריך להיות ע"י לימוד תורה לשמה. וכשלומדים חומש יש בזה מעלה גדולה של תורה לשמה שלא מתכבדים בזה, ועיי"ז זוכין לכפרה.

ואח"כ שאלו את רבנו למקור הדברים והראה לדברי הגר"ח מולוז'ין בכתר ראש שכותב שהכפרה הוא ע"י לימוד תורה לשמה, והראה בצוואת בעל התיבות לבניו שבלמוד המקרא יש תורה לשמה.

23 והרי חורבן בית המקדש בא על שלא בירכו בתורה תחילה כמבואר בגמ' נדרים דף פ"א שבית המקדש נחרב על שלא בירכו בתורה תחילה, [וראה שם בר"ן שהתורה לא היתה חביבה עליהם], ובשמחת תורה התיקון הוא שכולם מברכין על התורה תחילה, ומראין חביבות התורה באופו מופלג כל כך שהתירו משום כך איסורין דרבנן כמו ריקוד ראה בפוסקים וראה בשו"ת הרשב"א ומהרי"ק ועוד שהמנהג היה ששמו כתיים של התורה על ראש החתן תורה וחתן בראשית ועוד מנהגים, והן הן הדברים.

ח [וכן הוא ברמ"ע מפאנו ועוד] שכ"ב ימים של בין המצרים הם כנגד הכ"ב ימים מראש השנה עד שמיני עצרת שמחת תורה, והרי ישראל קדושים נוהגים לפרוש טלית מעל הקורא בחתן בראשית²⁴ שהוא כענין נישואין, וראה דברי הגמ' ביבמות ס"ג "כמה טובה אשה טובה שהתורה נמשלה בה" וראה בסדר היום שכ"ו "והמנהג לעשות חופה ומשימין אותן בתוך חופתן".

וכך היה המנהג מלפנים שלקחו את המרא דאתרא מביתו ובאו כל העם וליוו אותו בתוך חופה מביתו עד בית הכנסת בשמחת תורה²⁵ [והשירים של שמחת תורה כד' רש"י בסידורו "וישוררו כשיר חתן על כלה"]

וממילא שבעת ימים זה כמו שמחת שבע ברכות, והשבת בראשית הרי היא כמו שבת שבע ברכות²⁶, והרי התורה בעצמה כביכול רוצה שנקוד איתה כמבואר במ"ב בשם הלווד אמת שמותר לטלטל ס"ת ארעי בשביל אדם [ולכאורה המקור הוא בספר בני אהרון] ולמעייין שם יראה שהטעם כי התורה בעצמה רוצה שנקוד איתה.

וע"י הנישואין [כביכול] הרי מתכפרין כל העוונות, וראה במנהיג סי' נה [והביאו הא"ר בסי' תרס"ט] תלמיד הראב"ד בעל ההשגות, "ולפי שהוא יום שמחה שנתכפרו עוונותינו מהכול! ומתוך דברי שמחה אנחנו רוצים להשלים ולהתחיל ולהיות השכינה

24 וכן היה המנהג שפורסין על החתן תורה ולא על חתן בראשית, וברמז כי יקח איש אשה חדשה.

25 ראה הליכ"ש עמ' בענין פריסת הטלית דכיון דאוחזין בידיים לא מיקרי אוהל עיי"ש בשם התהלה לדוד סי' שט"ט סק"ט ובדעת תורה סי' שט"ו בשם הדעת קדושים נכן בחזו"א או"ח סי' נב', דאם אוחזו בידיים שאני וראה מנחת שלמה סימן י', ומכאן יש להעיר שאלה שלוקחים כלונסאות וטלית גדולה לכאורה זה הוי אוהל ואין לזה היתר, וראיתי בשם ס' מתוק מדבש לר' יונתן אייבשיץ זי"ע שאם זה לנוי אין איסור עיי"ש וראה מנחת שבת.

26 ומנהג קושטא (וכן נהג הס"ק מאלפנדראי זל"ה) ואיזמיר וטריפולי לעשות הקפות בשבת בראשית ז' הקפות וראה בשו"ת לב חיים ח"ב סי' קכד.

שורה עלינו" והיינו שבשמע"צ ושמח"ת מתכפרים על כל עוונותינו וממילא מסיימים את התורה.²⁷

ומה שכתב נתכפרו "כל" עוונותינו י"ל, דהרי ידוע מהחרדים וכן במנ"ח [וחיד"א מובא בבני יששכר] שבתשובה מאהבה אין צריך ד' חילוקי כפרה כי זדונות נעשו כזכויות, וממילא בשמיני עצרת תוקף האהבה הכול מתכפר.

ויצויין שמזכירים בתפילת גשם חטא של מי מריבה על הסלע הך, וכבר נתקשו בזה ולהנ"ל י"ל זדונות נעשו כזכויות.

ולהנ"ל י"ל עוד דהרי ידועים דברי הא"ר, והבה"ט, והפרימ"ג שהביאו את המנהג שביום שמחת תורה זורקים תפוחים והבחי מחה על זה, דהוה זריקת אוכלין ותמה התו"ט דהרי מנהג קדמונים הוא דהרי המן הרשע [כמבואר בתרגום שני, וכבר העירו ששם מיירי בשבועות ואולי היה לו גירסא אחרת או אלו ואלו] אמר לאחשורוש שזורקים תפוחים ביום

27 וראה סדר הקבלה להראב"ד שמובא שרב חנוך גאון [מארבעת השבויים] היה עולה בשמחת תורה עם גדולי הקהל לסיים את התורה ובשנת ד' אלפים תשע"ה עלה לבימה והבימה היתה ישנה ונפל ונשברה מפרקתו ונפטר הרי שאז כבר היה המנהג הזה לסיים. וראה תוס' במגילה דף לא בשם רב האי גאון, ששינה את המנהג ממה שמבואר בגמרא שקורין בשמחת תורה הפטרה של ויעמוד שלמה והוא תיקן שיקראו הפטרה של יהושע ותוס' תמה על זה למה שינה, והענין הוא שרוצים לחבר נביא לתורה תורה שבכתב לנביא וההמשך של משה מסרה ליהושע והראוני שבפיט בשמחת תורה כתוב שמשה רבנו עלה להר וחשב שיקבל תורה חדשה ואח"כ אמר לו מת זעק זעקה גדולה עייש. והביאור כנ"ל שהוא באמת הרגיש קבלת התורה ואכן היה קבלת התורה שבע"פ כי אם היה ע"י משה היה נשאר תורה שבכתב וממילא זה היה הרגשה נכונה רק זה היה צריך להיות ע"י יהושע.

ולפי הגמרא שקורין ויברך שלמה שזה מה שבירך שלמה את העם י"ל שמה שבירך דוקא בשמיני עצרת, דהרי כל העמים עלו לחוג את חג הסוכות כמו שכתוב בהפטרה ועלו כל... ולא רצה לברכם ג"כ, ולכן חיכה לשמיני עצרת שהוא זמן המיוחד דוקא לישראל, ואז בירכם.

שמימי עצרת, ואולי נהיה מזה הוללות עכ"ד²⁸.

וי"ל בדרך רעיון במנהג זה²⁹ [מלבד הענין עפ"י סוד] דמצינו שבכל חודש תשרי יש ענין התפוחים, בראש השנה "תפוח בדבש" ובסוכות מבואר במהרי"ל שהנוי סוכה היה מתפוחים [ראה שם בענין תפוח שנפל בחול המועד שמותר להחזירו], ובשמיני עצרת זריקת התפוחים חוזרין לעיקרו של השטר נועץ סופו בתחילתו.

ועוד י"ל עפ"י מה שכ' האלשיך בתהילים [מ"ה, ט]

28 וראה בקונטרס באור פניך להג"ר ישראל גולדברג שליט"א שכתב שמנהג בעיר קובנה היה לזרוק תפוחים לילדים בשמחת תורה, ומקורו במנהגים דבי מהר"ם מרונטנברג (ניו יורק תרצ"ח - עמ' 70-69). וז"ל "ביש מקומות נהגו שני חתנים לפזר פירות בבית הכנסת כגון אגוזים ותפוחים, כשנאספים העם לחצר בית הכנסת". ובאמת מנהג מוזכר בחז"ל בתרגום שני על מגילת אסתר (ג, ח) שמובא דברי המן שדיבר שיטנה על ישראל, "בירח סיון תרי יומין טבין עבדין ביה ועלין לבי כנשתהון.. לייטין למלכנא ותברין לשולטנא וקרין יתיה יומא דעצרתא וסלקין לאיגר בית אלקון ושדיין חזורי תפוחים ומלקטין יתהון ואמרין היך מה דמלקטין חזורי היכדין יתלקטו בניהן מין בינא" ואמרינן דין הוא יומא דאתיהיא אורייתא לאבהתנא על טורא דסיני". וכע"ז מובא במדרש (אבא גוריון פ"ג הע' 26) וכן באגדת אסתר (פ"ג ס"ח) ויש להבין אמאי השתנה המנהג ועבר מחג השבועות לחג שמחת תורה. ונראה דהנה בתורה לא מוזכר ענין שמחת תורה רק שמיני עצרת, ואדרבה הרי בני מערבא שסיימו את התורה פעם בג' שנים א"כ לא היה להם כל שנה שמחת תורה, וצ"ע מפני מה השתנה בדורות האחרונים.

ויתכן דהנה בזמן המן לא קבלו את התורה שבע"פ מאהבה ורק אח"כ, והנה בתנחומא פר' נח מבואר דתורה שבכתב קבלו ברצון והאונס היה על תורה שבע"פ, ומעתה נראה הדנה ביוה"כ ניתן לנו לוחות שניות ולכא' זה כבר היה בכפיה, דבזה צריך לעמול בתורה שבע"פ. וא"כ נראה דקודם שקבלו מאהבה א"כ השמיני עצרת היה רק על אני ואתה וכו'. אבל אחר שקבלו מאהבה יכולים לשמוח גם בתורה.

וא"כ שפיר מנהג זריקת התפוחים שהוא על אהבה שלנו לתורה ניתקן רק אחר זמן המן ולכן עבר ליום שמחת תורה עכ"ד.

29 וראה מנהג טירנא "שמחת העם שקונין פירות וזורקין בבית הכנסת לשמחה" ובפנקס קרעזיר כ' שהגבאים מוכרחים לקנות פירות והגבאי בעצמו ילך לבימה ויזרוק

ויצא מהחג, וזה היה השמחה של עולי הרגלים, [ולכן לא מתחילים ותן טל ומטר] כי החזרה היא חלק מהליכה להפנים ולקלוט את כל ההשגות שהשיגו בירח האיתנים³³.

ובזה מיושב קושיית העולם מ"ט המתינו מלבקש גשם רק אחר סוכות, ולא הפסיקו מוקדם כשעלו לפסח, [ראה הליכות שלמה תפלה עמוד ק"ו] ולהג"ל מבואר היטב, שהרי בחזרה צריך ישוב הדעת, וגשמים מבטלים ישוב דעת כמבואר בדוכתי טובא לאין ספור, ואבוהון דכולהו ביומא נג: "ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים רבי חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא שדא מטרא עליה אמר רבש"ע כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא", ועי' עירובין סה. ועוד

ובביכורי יעקב כתב דבר נפלא בס' תרס"ט [ובתוספת ביכורים שם] שהק' עמ"ש בפיוט בשמח"ת "שמיני קול שמע באהבה רנת בית השואבה ביום השמיני" וצ"ע הרי אין שמחת בית השואבה ביום השמיני³⁴, ותיירץ הביכורי יעקב עפימ"ש הבינה לעיתים [דרוש ד' לשמ"ע] "וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני א' וישישו בשמחה" שבשמחה של הוללות נשאר אח"כ עצבות ולא נשאר שום רושם של השמחה אבל השמחה של המצווה יגדל השמחה כשעברה במה ששמח, וזה בשמחת בית השואבה השמיעו באהבה מה שרננו בשמחה של מצווה זו בימי החג, מלבד מה שבחג גופא הרי לא ראינו שינה בעינינו, ואין את כל הכלים לקלוט את ההשפעה והשמחה.

וא"כ י"ל שזה מה שז' ימים עדיין ממשיכים את ימי ההתבוננות, אחרי שזכינו ובכך צדיקים ישמחו וישרים יעלוזו וחסידים ברנה יגילו דקאי על ר"ה יוהכ"פ וסוכות [כמו שביאר השם משמואל בכ"מ]

33 ומוהרי"ד מבעלזא אמר שבהליכתם פחדו מאוד כי הרי תמיד יש התנגדות של טומאה לקדושה ופחדו ובחזירת שמחו.

34 וציינו שקושיא זו הק' בעל הנפוצות יהודה דרוש ל' והק' על בעל דרך האמונה (קושטא רפב) שטעה וחשב שיש בשמיני שמחת בית השואבה [וראה בהג' הרס"ג על הביכורי יעקב]. וראה באריכות בקובץ מוריה אלול תשע"ה.

שריח תפוחים מרמז על זדונות נהפכו לזכויות, וכן בצרור המור שיה"ש (ז, ט) וממילא בסוכות תשובה מאהבה ראשון לחשבון עוונות כד' השו"ת בית אפרים בהקדמה והקדושת לוי והחת"ס כי הזדונות נהפכים לזכויות ועוד, והשיא בשמע"צ זריקת התפוחים שהכול נהפך לזכויות וזה מה שהיה איכפת ליה להמן הרשע [וברמז זוהר הק' ח"ג דמ תפוח אסוותא לכולא].

ויש לציין לד' הגמ' בשבת דף פ"ח ע"א שהקדימו נעשה לנשמע וכמו תפוח שפריו קודם לעליו, בני בכורי ישראל, וממילא אוכלים את זה בחודש האיתנים ללמד זכות על שבטי י' בני בכורי ישראל³⁵.

הקליטה של השמחה בימים של אחרי סוכות-אי אמירת תחנון

ורבי האי גאון כתב עוד טעם במה שנהגו שלא לומר תחנון בסוף תשרי [והובא בשו"ת שערי תשובה] "וכבר נהגו לא ליפול בסוף תשרי על כן עולי רגלים בקול רנה ותודה בחזרה יותר מבהליכה וכו' והדבר גדול ונכון מלמד שצריך בשמחה בחזרה יותר מבהליכה". ולמדנו דבר נפלא שהעולי רגלים חזרו בשמחה, וצריך הסבר?³¹

וי"ל לפי מה שכתבו בספה"ק³² עה"פ בתהילים "לכו בנים שמעו לי" ולא כתוב בואו בנים שמעו לי, כי לראות ולהבחין האם אכן יראת ה' היא תלמדכם זה נבחן כשהולכים בחוץ, וממילא בחודש ירח האיתנים, שעלינו מדרגה לדרגה עד לאתה הראת כי אין מלבדו, ולמעלת הבנים, אני ואתה, אבל הבחינה האמיתית לראות האם אכן נקלטו הדברים זה כשחוזר לביתו,

30 וראה בספר זכרון יהודה שהגאון בעל מהר"ם א"ש לפני אכילת התפוח היה אומר "גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה".

31 רב האי גאון בעצמו עלה לרגל ראה אוצר הגאונים מסכת סוכה עמוד 80 וראה לבוש סימן ק"ז וספר חסידים אות תר"ל מהדורת ויסטנעצקי.

32 הישמח משה פרשת דברים בשם הרה"ק ר' שמעלקע מניקלשבורג זל"ה, וכ"ה בקול מבשר בשם הרה"ק ר' בונים מפרשיסחא, וכ"כ בפלא יועץ, וכן בכתב סופר פרשת וירא.

וזוה מה שכ' רב האי גאון שנוהגים שאין אומרים תחנון בסוף תשרי.

וזוה עיקר העבודה להמשיך את ההשפעה וההתרוממות של ירח האיתנים שישאר חם כביום הלקחו. והרי מבואר בעולי רגלים שהראו להם בשבת חול המועד³⁵ את הלחם הפנים שנשאר חם ושמענו בזה בדרך הרגש, כי העולי רגלים הרגישו שמתעלים מאוד ברגלים [הכול נעשים חברים ברגל] אבל ידעו שכשיחזרו יפסיק כל זה ולכן הראו להם שברוחניות אפשר להחזיק חום כבהלקחו³⁶.

ובמק"א הארכנו לבאר בדרך רעיון, המנהג שכ' המהרי"ל **ששורפין ומבערין את הסוכות בשמחת תורה**, ראה מהרי"ל (עמ' שע"ז) "אמר מהרי"ל מה שנוטלין הנערים ערבה ומבערין בהן מדורה בעצי הסוכה בשמחת תורה מנהג יפה היא לשמחת יו"ט דלא מיקרא סתירא וכו' וראה שם שהמהרי"ל נתן רק לקטנים שיעשו את זה [ובדרכי משה כתב שהמהרי"ל מיחה, והק' הביכורי יעקב שאדרבה במהרי"ל מוכח שאין למחות בתינוקות אלא כשהגיעו לימי הבחורות עיי"ש בנ"א] **ואני ראיתי מהרי"ל סג"ל** מאד היה שמח והיה נהנה כשרואה הנערים רצין בשמחת תורה מבית לבית לסתור עצי הסוכה ולהביאם עצים ולעשות מדורה והוא בעצמו הניחם לקחת מסוכתו והסיתם לגזול מהעצרנים שלא רצן לתת

35 ובשבעות מבואר בשו"ת הרדב"ז שאולי נשאר עד אחרי שבת של אחרי שבועות להרגיש והוא כנ"ל. וי"ל דמה שהראו את החיבה של הקב"ה לישראל בשבת דהרי כתב הטור שג' שרגלים הוא כנגד אברהם יצחק ויעקב, לחם הפנים מרמז על יב' השבטים כמבואר בת"י שמות מ,ד ובמדרש במדבר פי"ד ת, ובאברבנאל במדבר ז ורמח"ל ושפ"א אמור תרנז ובפרי צדיק אמור, ויל דלכן בג' יו"ט כנגד ג' שהוא כנגד האבות רוצים להראות חיבת הבנים השבטים וברית אבות לבנים תזכור ודו"ק.

36 וזוה מה שמבואר בסוף פרשת אמור ויצא איש שהמגדף יצא מבית עולמו והיה מלגלג כדברי רש"י שם שליגלג על לחם הפנים עיי"ש, כי בעולם הזה ההנאה נגמרת מיד אחרי שגומר לעשות את המעשה, ואילו ברוחניות אין כן הדברים ועל זה ליגלג שלא יכול להבין איך לחם הפנים נשאר חם.

להם ברצון עכ"ל³⁷, דהן אמנם הפשטות הטעם הוא להרבות בשמחה, וגם ע"י אש, ותורה אור וראה בא"ר בס"י תרס"ד [ומובא במ"ב] שמרבין בנרות בשמחת תורה³⁸.

אבל בדרך רעיון י"ל שבסוכות אנחנו יושבין בצילא דמהימנותא, ומקדשים ומטהרים, אבל העבודה האמיתית היא כשנכנסים לבית [וראה בת"י בחדוותא תיכנסון לבתיכון] כי אנשי קודש תהיו לי³⁹, ולכן מבערין הסוכות וחוגגים שמחת תורה בבית בדווקא [וזוה הרי הטענה נגד המלאכים שאמרו תנה הודך על השמיים.

וממילא עיקר ההתבוננות הרי יש בשבת קודש, שביום זה שכל מלאכתך עשויה, ובשבת נאמר לדעת כי אני ה', יש ישוב הדעת וכמ"ש בספה"ק [ראה חידושי הרי"ם פרשת כי תצא, שם משמואל בראשית ויחי ועוד ובמאמרי רבי ירוחם, ובכתב והקבלה פרשת כי תשא ועוד] ולכן בשבת בראשית זה הזמן להתבונן בכל השמחה והתשובה מאהבה שזכינו להשיג בירח האיתנים] מנוחה ושמחה אור ליהודים.

שבת מברכין חודש מרחשוון-כח התורה בחודש חשוון

הנה בירושלמי (ר"ה פ"א ה"ב) ובב"ר (מ"ח) כ' שמות החדשים עלו מבבל, ומבואר בחידושי הרי"ם שבגלות נודע להם הסוד של עומק החדשים, וכל חודש שמו מרמז עליו.

וכתב הפר"ח באעה"ז סי' קכ"ו ס"ק ז' ששם החודש נקרא כן" מר חשוון מל' הן גויים כמר מדלי על שם

37 , עי' סוכה מה. "מיד תינוקות שומטין את לולביהן ואוכלין אתרוגיהן, ועי' רש"י ותוס' דאין בהם משום גזל דהוי משום שמחה.

38 ומה שמחה בעצרנין וקמצנין י"ל בדרך צחות, כי הרי בסוכות צריך להבין שהכול הבל הבלים וכו' והרי סוכות הוא כנגד בכל מאודך [כמבואר בשפ"א בכ"מ] היה אדם אוכל שותה ויושן בסוכה.

39 כמו שאמר הרה"ק מקאצק זי"ע מלאכים לא חסר לי, צריך אנשי קודש.

הגשמים, וכדאיתא פ"ק דתענית דיורד במרחשון, ואעפ"כ נראה לכותבו בתיבה אחת" עכ"ד.

ובנחלת שבעה [סי' ד'] הביא עוד טעם ששמע, שמרחשון הוא מר פי' אדון לכל החדשים, לענין הקביעות של מלא וחסר עיי"ש שהאריך בזה, ובערוך השולחן שם כ' עוד טעם לשם החודש.

ובספרי המחשבה והחסידות כתבו עוד טעם לשמו של החודש, ראה בחידושי הרי"ם ששמע מהרה"ק מפרשיסחא זי"ע שנקרא מרחשוון מלשון מרחשין בשפתיו וכמ"ש במגילה דף כז ע"ב, דהמתפלל צריך שישהה כדי הילוך ד' אמות, כי עדיין שפתיו מרחשות. ובחודש מרחשוון אחר תשרי, חודש שבו אנחנו מתפללים כ"כ הרבה תפילות ובקשות, השפתיים מרחשין מעליהם, וכן מובא בצמח צדיק (ח"ב חשוון עמ' כ) מחותנו קדוש ישראל מרוזין זי"ע דמשו"ה זה נקרא חודש מרחשוון מפני שעדיין מרחשין שפוטתא (חגיגה ג) מחודש תשרי שעבר, שעשו תשובה גדולה, וכן כתב בישמח ישראל פרשת נח בשם הרה"מ מקאזניץ זי"ע שמרחשוון, - שמתרחשין עוד התפילות בשפתא דישראל⁴⁰.

החידושי הרי"ם פי' "מרחשוון" מל' [תהילים מה,ב] רחש לבי דבר טוב שהחודש הזה מרחשוון מעורר את הלב [טהוט אויף רידערין דאם הערץ] דיורה במרחשוון (תענית ו) וכל הפי' דאיתא שם בגמ' על יורה דמורה את הבריות להטיח את גגותיהן, ומרווה

40 ובאמרי אמת בראשית [דף יא] הביא שהשפ"א אמר ד"ז בשם הרה"ק מפרשיסחא, והוסיף שזהו הבוחר בשירי זמרה בשיריים של השמחה שנשאר עוד בפנימיות מה שלא הוציאו בהפועל, בני ישראל נבראו לשבח ולהודות להשי"ת, והוא אומר ושבחן אל' מפנינו לא ימוש לעולם ועד.

ואיתא בהשפ"א **שהאדם עצמו נעשה שבח** דכתיב ושפתותינו שבח ולא כתיב מלאי שבח עכ"ד, והדברים משלימין זא"ז, שהעומק במה שהשפתיים משבחין מאליהם הוא שהן עצמן נעשין חפצא של שבת להבורא ית"ש.

וכ"כ הרע"א לפרש כעיי"ז [נדפס בס' דרו"ח רעק"א עה"ת עמ' רלה ובמקו"צ שם] "הבוחר בשירי זמרה" נראה לפ' שירים שלשבחים. וזמרה [הוא לשון שבח] מעין הכתוב מזמרת הארץ עכ"ד.

את הארץ וכו' וכמו שהוא בגידול הארץ כן עושה בלבו של אדם וכו' ומטעם זה טוב לזרוע ב[זמן] יום הכיפורים חיטים, שיום כיפורים זה זמן קבלת התורה (תענית ל) שהמה כב' אותיות שבתורה כמנין חטה שבגימטריא כב' (תיקו"ז טז,לא) וסוכות היה קליטה שנקלט, ושמ"ע הוא גשם, ולאחר הזמנים האלו שנרחץ ונטהר בא יורה, שמורה להטיח כל החורים והסדקים, שלא יוכל להיכנס דברים המקלקלים את הבית וכו' עכתו"ד החידושי הרי"ם.

וביותר י"ל שיש לנו את הכח בראש חודש מרחשוון דהנה כתב במשנת חסידים [פסחים פ"א] שהצירוף של חודש חשוון הוא בפסוקים בפרשת כי תבוא פרק כו' פסוק ט"ו וט"ז "כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש היום הזה ה' א" מצוך לעשות את החוקים", וכפי שהובאו דבריו בבני יששכר חודש ניסן מאמר א', וכנדפס בסידורים (זוה הצירוף היחיד שמורכב משני פסוקים בשני פרשיות, וראה בבעה"ט וברוקח ועוד מה שכתבו לדרוש סמיכות התיבות דבש והיום הזה) וכתב במאור ושמע פרשת שמיני דברים נפלאים ונעתיק לשונו הק' "הצירוף של חודש אייר הוא דעת⁴¹ "יתהלל המתהלל השכל וידוע", ומי שהוא חכם ומבין מדעתו יוכל לידע שגם הצירוף של ראש חודש חשוון יורה.

וממשיך שם במאור ושמע "על כן נהגו אנשי קדמוני זמנינו ללמוד בראש חודש אייר ובראש חודש מרחשוון הלכה תוספות [וראה ברמ"א ביו"ד סי' קע"ט סעיף ב' דנהגו להתחיל ללמוד בראש חודש, וכשהיו שעוררו לקצר את בין הזמנים, מן הגרא"מ ש"ך זי"ע התנגד לזה מכמה טעמים, ואחד מן הטעמים שברמ"א מבואר שהתחילו ללמוד בראש חודש] מפני שביום טוב נתגלו קדושות העליונות על כנסת ישראל שהן בינה ודעת, וצירוף של ראש חודש אייר וראש חודש חשוון

41 והמאור ושמע לא ביאר לנו איך מרומז ענין הדעת בצירוף של חודש מרחשוון, ואין לנו עסק וכו' רק להעיר מד' רבנו בחיי פרשת אמור, וכן כתבו בשם ס' ספרא דצניעותא, שעץ התמר יש בו זכר ונקיבה, כפת תמרים לשון רבים עיי"ש, ענין הזיוג, וידע האדם וכו' וממילא זה הרמז, דבש עומק התמרים זה הדעת, וגם הרי משה רבנו אמר היום זה ה' א' מצוון זה בסוף הארבעים שנה, ואין אדם עומד על דעת רבו אלא אחרי ארבעים שנה כמ"ש חז"ל, ואכמ"ל.

יום של המבול הוא כנגד ארבעים שמשנה רבנו ישב בהר לקבל את התורה והן הן הדברים, והתנחומא בפרשה אות ג' מאריך ביותר בענין חשיבות התורה ולומדיה, ואור הגנוז המונח בתורה וכו' וכענף יוסף שם מעיר שלא מובן מה הקשר של כל הפסקא לפרשה עיי' שמה שתי, ולהנ"ל א"ש] וביותר שכל השם של החודש נקרא "מרחשוון" ע"ש הגשם וכד' הפר"ח באעה"ז סי' קכ"ו שמר הכוונה טיפה, ומ"מ יכתבם בתיבה אחת מרחשוון עיי"ש, ולכן כל החודש מסוגל ללימוד התורה, ולחדש חידושי דאורייתא וכמ"ש.

הערה בענין אבל האם יכול להשתתף בקידוש לחתן בראשית

במשנה ברורה הביא (סימן תרס"ט ס"ק ח) הביא מהביכורי יעקב, שאבל רח"ל בתוך י"ב חודש יכול להשתתף בסעודת שמחת תורה, ובשעה"צ הביא ביכורי יעקב. והנה בביכורי יעקב שם ס"ק כתב דאבל יכול להשתתף בסעודה דהמהר"מ מיניץ בסימן קי"ט הביאו הש"ך יור"ד סימן רמ"ו ס"ק כ"ז כתב שאבל יכול להשתתף בסעודת סיום ותמהו דהרי הרמ"א פסק שאבל אינו יכול לאכול בשום סעודת מצוה [וראה חכמת אדם כלל קס"ו ופרמ"ג סימן תמ"ד ס"ק ט', והגר"ש קלוגער בטוט"ד ח"ב סימן פ"ו ועוד] וכתב הבית לחם יהודה סימן שצ"א שיש לחלק אם האבל סיים בעצמו שאז מותר להשתתף, וכשאחרים מסיימין אין יכול לאכול וממילא כתב הביכורי יעקב שבשמחת תורה שכל אחד מישראל סיים ויש לו חלק בשמחת סיום המצווה, והמשנה ברורה העתיקו לדינא.

וממילא יש לעיין כשעושים סעודה וקידוש בשבת בראשית [או בזמן אחר] האם גם זה נקרא סעודת סיום, כי הרי השמחה הוא על חיבור התורה וסיומה, או שדווקא על סיום מותר, ואם הקידוש הוא ביחד, הרי זה שמחת הסיום, אבל מה הדין אם זה בנפרד, ובפני ברוך סימן כ"ט סעיף י"ב כתב שמותר לאבל לאכול בסעודה של חתן תורה וחתן בראשית, ולכאורה יל"ע דאולי דווקא חתן תורה. ואולי מותר רק בשבת בראשית וצ"ע.

מורים על הדעת, ונתכשרו חדשים אלו להשיג דעת התורה יותר מבשאר חודשים, והיה זאת להם לאות אם נתוסף להם דעת יותר, ומחדשין חידושין דאורייתא יותר מבשאר חודשים, אז ידעו שהשיגו בהחג הקדושות העליונות עכ"ד.

במנהגי פרנקפורט [עמ' ק] כתוב שאת ה"יחדשהו" של ברכת החודש של חודש אייר, וחשוון, אומרים בניגון של גמרא, וקראו לניגון הזה ניגון של גמרא ותוס' עיי"ש וכנראה שמנהגם מיוסד מפני שמתחילים ללמוד אז שוב גמרא וכד' הרמ"א הנ"ל, אחרי שביומי דניסן ויומי דתשרי לא תיתחזו קמאי.

ודעת לנבון נקל שאחרי ירח האיתנים חודש הטהרה, בראש השנה כלפני ולפנים, וביום הכיפורים לפני ה' תטהרו, וסוכות ושמחתם לפני ה' אל' ושמע"צ אני ואתה יחודא שלים⁴², ונטהרים לגמרי, ממילא בחודש מרחשוון זה החודש המוכשר ללמוד ולחדש בתורה וכמ"ש, וכד' הגמ' בקידושין כ"ט ע"ב ישא אשה, ואח"כ ילמד תורה בטהרה.

ולפי ד' המאור"ש הנ"ל עכ"פ למדנו שחודש זה מסוגל ביותר לחדש חידושי תורה, והוא ענין הגשם שמתחילים לבקש בחודש זה, "יערוף כמטר לקחי" שפי' רש"י ושר' שקאי על התורה, וכל' של השפ"א [סוכות תרמ"ד] "ועיקר הגשם היא התורה שנמשלה למטר", ובספורנו "הנה תורתך היא תערוף, ותהא בשטף כמטר למבינים המוכנים לקבל מבוע מקור החכמה", וראה ב"ק דף יז' אין מים אלא תורה, וספרי האזינו שם ותנחומא ועוד, וזה השייכות לפרשת השבוע פרשת נח, שהתחיל לרדת גשם ומבואר ברש"י מחז"ל, שהתחיל לרדת גשמי ברכה ואחר כן זה נהפך למבול [ויש פה רמז שירד ארבעים יום כמו ארבעים היום שניתנה התורה אילו זכו וחזרו בתשובה, וכמ"ש בזה"ק שדור המבול היו ראויים לקבל התורה אם לא היו חוטאים, וראה ברוקח בפרשה שכ' ארבעים

42 והמנהג שאין אומרים לדוד ה בשמיני עצרת באר"י [רק בחו"ל אומרים כי עדיין יושבים בסוכה וכי יצפנני בסוכו] אבל במקור המנהג שמובא בספר כתר שם טוב משמע שיש לומר גם בשמיני עצרת עיי"ש. וילה"ע כי הפסוק לך אמר לבי בקשו פני [וראה ברש"י] כ"כ מתאים לשמיני עצרת "אני ואתה".